5de vergadering

Woensdag 27 september 2006

Aanvang 10.15 uur

Voorzitter: Weisglas

Tegenwoordig zijn 141 leden, te weten:

Van Aartsen, Aasted Madsen-van Stiphout, Albayrak, Algra, Aptroot, Arib, Atsma, Azough, Van Baalen, Bakker, Balemans, Van Beek, Blok, Blom, Van Bochove, Boelhouwer, Van Bommel, Bos, Van den Brink, Brinkel, Buijs, Bussemaker, Van de Camp, Çörüz, Crone, Depla, Dezentjé Hamming, Van Dijk, Van Dijken, Dijksma, Dijsselbloem, Dittrich, Douma, Dubbelboer, Duyvendak, Eerdmans, Van Egerschot, Eijsink, Eski, Ferrier, Van Fessem, Fierens, Van Gent, Gerkens, Griffith, De Haan, Van Haersma Buma, Halsema, Van der Ham, Hamer, Haverkamp, Heemskerk, Herben, Hermans, Hessels, Van Heteren, Hofstra, Ten Hoopen, Irrgang, Joldersma, Jonker, Jungbluth, Kalsbeek, Kant, Karimi, Knops, Koenders, Koopmans, Kortenhorst, Krähe, De Krom, Kruijsen, Van der Laan, Lambrechts, Leerdam, Lenards, Van Lith, Marijnissen, Mastwijk, Meijer, Van Miltenburg, Mosterd, Nawijn, De Nerée tot Babberich, Nijs, Noorman-den Uyl, Van Oerle-van der Horst, Omtzigt, Oplaat, Örgü, Ormel, Van Oudenallen, Özütok, De Pater-van der Meer, Rambocus, Roefs, Rouvoet, Rutte, Samsom, Van der Sande, Van Schijndel, Schippers, Schreijer-Pierik, Slob, Smeets, Smilde, Smits, Snijder-Hazelhoff, Spies, Van der Staaij, Sterk, Straub, Stuger, Stuurman, Szabó, Timmer, Tjon-A-Ten, Varela, Veenendaal, Van Velzen, Vendrik, Verbeet, Verburg, Verdaas, Verhagen, Vietsch, Visser, Van der Vlies, Bibi de Vries, Jan de Vries, Klaas de Vries, Van Vroonhoven-Kok, Waalkens, Wagner, Weekers, Weisglas, Wilders, Willemse-van der Ploeg, Van Winsen, De Wit en Wolfsen,

en de heer Balkenende, minister-president, minister van Algemene Zaken, de heer Remkes, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de heer Bot, minister van Buitenlandse Zaken, de heer Hirsch Ballin, minister van Justitie, mevrouw Van der Hoeven, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de heer Zalm, viceminister-president, minister van Financiën, de heer Winsemius, minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, mevrouw Peijs, minister van Verkeer en Waterstaat, de heer Wijn, minister van Economische Zaken, de heer Veerman, minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de heer De Geus, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer Hoogervorst, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de heer Nicolaï, minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties, mevrouw Verdonk, minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, mevrouw Van Ardenne-van der Hoeven, minister voor Ontwikkelingssamenwerking, de heer Bruins, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de heer Van der Knaap, staatssecretaris van Defensie, de heer Van Geel, staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, mevrouw Van Gennip, staatssecretaris van Economische Zaken, de heer Van Hoof, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en mevrouw Ross-van Dorp, staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

□

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Van Dam, wegens bezigheden elders;

Boelhouwer, Leerdam en Stuurman, wegens bezigheden elders, alleen voor de avondvergadering;

Timmermans, wegens verblijf buitenslands;

Tichelaar, Huizinga-Heringa en Koşer Kaya, wegens ziekte;

Weisglas, wegens verplichtingen in verband met een buitenlands bezoek, alleen voor de avondvergadering.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: Ik heet de ministers Hirsch Ballin en Winsemius van harte welkom. Het is niet de eerste keer dat zij als leden van het kabinet in ons midden zijn.

Aan de orde zijn:
- **de algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2007 (30800).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Bos** (PvdA): Voorzitter. Vorige week was de week van de troonredes. Eerst die van de koningin, toen een

nog langere van de minister-president. De centrale boodschap was: Nederland werkt! Ik herkende wel iets van wat ik later in de brievenrubriek van de Volkskrant aan reacties daarop las. Rachel Haug uit Amsterdam schreef zaterdag: ''Ik ben het maar even gaan vieren met een kopje koffie in het Vondelpark. Wat een dag! Dat het zo goed gaat in ons land! Waar vorig jaar half allochtoon Amsterdam geen woord Nederlands sprak, schijnen ze nu allemaal reuzegoed te zijn ingeburgerd. En dat nieuwe zorgstelsel schijnt ook een daverend succes te zijn! En het mooist van alles is dat Nederland weer aan het werk is, iedereen is uit de uitkering! Petje af hoor!'' Ook ik heb geen enkele behoefte om te ontkennen dat Nederland uit het dal aan het omhoog kruipen is. Integendeel, dat is gelukkig inderdaad zo. Ik ben oprecht blij met de aantrekkende economische groei, met het feit dat veel mensen na vier jaar inleveren er eindelijk weer wat bij krijgen en met de dalende werkloosheid. Ik kreeg wat dat betreft een aardig mailtje van iemand die me aanraadde om het kabinet op dit punt ook vooral complimentjes te maken. Het mailtje ging als volgt: ''Beste Wouter, je moet vooral niet zuur doen en het kabinet gewoon een complimentje geven want het is echt een knappe prestatie. Eerst krijgen ze de wereldeconomie aan de praat en daarna ook nog de Nederlandse!''

Hoe je het ook wendt of keert, het debat van vandaag is natuurlijk geen gewoon debat. Het zijn ook geen gewone algemene beschouwingen. Het is vlak voor de verkiezingen. Het is wat ons betreft de laatste keer dat CDA en VVD, en ook de minister-president, zich kunnen verantwoorden voor het door hen gevoerde beleid van de afgelopen jaren. Wat ons betreft staan er vandaag in dit debat dan ook twee vragen centraal. Ten eerste: het gaat gelukkig beter met de economie, maar gaat het ook goed met de samenleving? Ten tweede: juist nu het weer wat beter gaat, hoe gaan wij daarmee om, wat gaan wij doen? En welke keuzes leggen wij de kiezer over acht weken voor?

Om die vragen goed te kunnen beantwoorden, moeten wij ook terug gaan naar de dagen toen deze coalitie begon. In 2002 stond Nederland op zijn kop. Er zat een kabinet dat trots was op de geboekte resultaten. De cijfers waren ook heel mooi: groei, werkgelegenheid, een laatste feestbegroting, noem maar op. En toen kwam er plotseling iemand die zei dat het de mensen in het land om heel andere dingen ging: de geslotenheid van het politieke systeem, falende integratie, falende overheden en het verdwijnen van de menselijke maat in supergrote scholen en zorginstellingen. Dat bleek de burger echt bezig te houden. Fortuyn woelde heel veel los en Jan Peter Balkenende mocht vervolgens laten zien dat de politiek die boodschap begrepen had.

Het is vandaag echter wel wrang om te constateren dat op al deze punten eigenlijk heel weinig is gebeurd. De politiek van 2006 begint inmiddels weer heel veel op de politiek van voor 2002 te lijken: business as usual. Zo wordt de vraag of het goed gaat met Nederland, net als in 2002, louter door een financiële bril bekeken. De simpele verklaring daarvoor is misschien dat degene die toen minister van Financiën was, onder Paars, de afgelopen jaren de lakens heeft uitgedeeld onder Balkenende.

De meest spectaculaire verdwijntruc heeft echter plaatsgevonden op het gebied van integratie. Het was hét onderwerp van de verkiezingen in 2002, hét onderwerp achter de opstand van de kiezers. Dit onderwerp komt in de verkiezingsprogramma's van CDA en VVD eigenlijk nauwelijks meer voor en ook het kabinet hebben wij er de afgelopen week helemaal niet over gehoord. Gaat het dan zo goed? Of hebben wij iets gemist?

Mijnheer de voorzitter, collega Verhagen was verhinderd, dus ik ben laatst in mijn eentje maar weer eens naar dat koffiehuis in het Laakkwartier gegaan, gewoon om het aan de mensen zelf te vragen. Het Laakkwartier hier in Den Haag is bij de meeste mensen wel bekend sinds de inval bij de Hofstadgroep in de Antheunisstraat. Ik vroeg de mensen daar of zij het idee hadden dat het in hun wijk beter gaat dan vier jaar geleden. Een van de mensen die ik daar de afgelopen jaren heb leren kennen en met wie ik bevriend ben geraakt, is Leo Olffers. Leo is een in en in deugende man die daar al jaren als vrijwilliger het wijkberaad trekt. Hij vertelde mij zijn verhaal en zette het later voor me op papier. Ik citeer nu uit wat hij mij schreef: ''Zoals je weet, zet ik mij enorm in om bewoners te overtuigen dat je moet samenleven in harmonie en tot een jaar geleden had ik de overtuiging dat mijn boodschap bij velen overkwam. Waar ik echter op dit moment mee te maken heb zijn een aantal problemen waar ik maar moeizaam een antwoord op kan vinden en waar ik zelf van denk dat het dweilen is met de kraan open.'' Vervolgens vertelt hij over vervuiling, over asociaal gedrag, over slechte normhandhaving en dat steeds meer oorspronkelijke bewoners de wijk verlaten. En die goeie keurige nette deugende Leo schrijft dan uiteindelijk op – en je voelt gewoon als je het leest hoeveel pijn het hem doet om dat te moeten opschrijven: ''wat ik helemaal triest vind is dat steeds meer bewoners die normaal altijd positief aanspreekbaar waren zich over de bewoners van andere culturen vreselijk te buiten gaan aan scheldwoorden. Deze uitspraken doen mij heel veel pijn, maar waar ik die mensen geen ongelijk in kan geven is het gegeven dat men er momenteel een zooitje van maakt.''

Er zijn nog helden in Nederland en Leo Olffers is er één van. Maar wat hij beschrijft, is ernstig en echt geen uitzondering op de regel. Wie dat niet gelooft moet net als ik maar eens een dag op stap met Ahmed Marcouch die in Amsterdam West kan aanwijzen welke 200 jongeren in zijn wijk op kunnen groeien tot nieuwe Mohammed B's, en tegelijkertijd zegt hoe weinig hij eraan kan doen. Ga praten met Frank Nisse in Rotterdam die elke dag weer probeert een groep van 2000 overlastgevende Antillianen op het rechte pad te houden. Ga praten met de succesvolle allochtonen in Nederland die zich niet geaccepteerd voelen en uit ons land weg emigreren juist nu wij ze zo hard nodig hebben.

Ik geloof er dus ook helemaal niets van de Nederland integratiemoe is. De mensen zijn moe van het gekift. Zij zijn moe van gepolariseerde discussies met heel veel ruzie, maar heel weinig daden. Maar iedereen ziet dat het er tegelijkertijd de afgelopen jaren in al die wijken waar wij in 2002 onze mond vol van hadden, niet veel beter op is geworden. Het wederzijds onbegrip tussen autochtonen en allochtonen is toegenomen. Wij leven nog meer langs elkaar heen, in onze eigen verenigingen, in onze eigen wijken en in onze eigen scholen. Er is meer radicalisering onder moslimjongeren en er zijn hardnekkiger achterstanden.

Ik sta hier zo uitgebreid bij stil, omdat ik het onbegrijpelijk zou vinden als de Nederlandse politiek weer de fout zou maken, deze problemen niet te benoemen, laat

staan ze op te lossen. Wij zullen die fout in ieder geval niet maken. De emancipatie en integratie van nieuwe Nederlanders blijft wat ons betreft de grote sociale kwestie van de komende jaren. Als wij daar geen vooruitgang boeken, is dat niet alleen voor die mensen erg, maar hebben wij ook als samenleving een enorm probleem. Laat ik dat maar eens heel scherp stellen: als de situatie voortduurt dat onder allochtonen criminaliteit, werkloosheid en asociaal gedrag vaker voorkomt dan onder autochtonen, zal het wederzijds onbegrip alleen maar verder groeien en dat zal splijtend werken in onze samenleving.

Wij hebben allemaal een verantwoordelijkheid om het zo ver niet te laten komen. Wij moeten op dit gebied in de komende jaren met een groot en allesomvattend opvoedings-, handhavings- en onderwijsoffensief komen. Dat gaat echt veel verder dan een inburgeringsvideootje, waarin je kunt zien dat je in Nederland topless mag zonnen. Het gaat erom dat wij alle achterstanden op het gebied van taalcursussen wegwerken; dat wij jongeren aan stages en aan banen helpen – als het ooit kan, is dat nu wel –; dat wij buurtagenten ondersteunen om buurten leefbaar te maken en leefbaar te houden; dat wij discriminatie op alle fronten tegengaan; dat wij de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst even hard verdedigen, en dat wij de ''Onzichtbare ouders'' – ik leen de titel van het prachtige, maar ontluisterende boek van Margalith Kleijwegt over de buurt waar Mohammed B. opgroeide – uit hun anonimiteit halen, ze op hun verantwoordelijkheid wijzen en ze, desnoods met harde hand, helpen om die verantwoordelijkheid ook te nemen.

De heer **Verhagen** (CDA): Voorzitter. Een prachtig verhaal, in die zin dat de heer Bos aangeeft dat er hier nog een hele slag te slaan is.

De heer **Bos** (PvdA): Pardon?

De heer **Verhagen** (CDA): Een prachtig verhaal...

De heer **Bos** (PvdA): Dat wilde ik nog een keer horen.

De heer **Verhagen** (CDA): Zo prachtig is het ook weer niet. Je moet er inderdaad veel meer aan doen in de komende periode, maar wat doet u dan werkelijk? U zegt dat de andere partijen daar geen aandacht voor hebben. Ik heb uw programma bekeken, u het mijne blijkbaar niet, want juist op het punt van de integratie zullen wij veel extra geld beschikbaar moeten stellen – en dat doen wij ook – om ervoor te zorgen dat er volwasseneneducatie plaatsvindt, dat er taallessen gegeven worden, dat kinderen die al met een taalachterstand beginnen – u schetst het mooi – in een nulgroep komen, zodat zij geen achterstand meer hebben als zij naar de basisschool gaan. Wat zijn uw concrete plannen? Ik heb daar in uw verkiezingsprogramma buitengewoon weinig over gelezen en ik hoor u ook nu geen boter bij de vis leveren. U levert er geen geld bij, maar het zal toch betaald moeten worden.

De heer **Bos** (PvdA): Op een punt heeft de heer Verhagen gelijk, namelijk dat het CDA in het verkiezingsprogramma wel degelijk geld vrijmaakt om nu echt een versnelling aan te brengen in de taalcursussen. Ik beschouw het CDA daarin dan ook als bondgenoot. Wij kunnen het ons als samenleving niet veroorloven, de huidige situatie voort te laten duren, waarin er nog zoveel mensen rondlopen die zich niet verstaanbaar kunnen maken in onze samenleving. De inzet van het CDA op dat punt is inderdaad goed nieuws, maar daar houdt het ook echt bij op.

Ik heb twee vragen aan de heer Verhagen. Hoeveel geld wilt u steken in het tegengaan van verloedering in al die wijken waar ook u in 2002 uw mond vol van had? In het verkiezingsprogramma van het CDA ben ik daar helemaal niets over tegengekomen. Volwasseneneducatie was een ander voorbeeld dat u zelf noemde. U gaat akkoord met een Miljoenennota waarin er bezuinigd wordt op volwasseneneducatie. De hoeveelheid geld per volwassene die wij willen bedienen, gaat omlaag. Als dat ook uw zorg is, beschouwt u mij dan als uw bondgenoot en laten wij proberen om daar de komende dagen wat aan te doen.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik beschouw u als een bondgenoot als u boter bij de vis doet. Het kabinet trekt komend jaar 400 mln. extra uit voor het integratiebeleid. Dat staat in de stukken. Wij hebben in ons verkiezingsprogramma 200 mln. uitgetrokken voor volwasseneneducatie. Wij hebben honderden miljoenen over voor schakelklassen en een nulgroep, zodat je kinderen die al met een achterstand beginnen, niet afschrijft. Wij bieden gewoon kansen, kansen voor de toekomst. Ik heb dat in uw verkiezingsprogramma niet gezien. U vraagt aan mij wat ik lever. Ik vraag aan u wat u levert. U houdt hier een indringend betoog over de problemen die er zijn in de samenleving en ik ben het eens met u dat er nog veel te doen is op het gebied van de integratie. Maar het is niet voldoende, het probleem te signaleren. Je moet ook met alternatieven komen en die alternatieven zullen betaald moeten worden. Mooie woorden zijn niet genoeg. Je zult ook boter bij de vis moeten leveren.

De heer **Bos** (PvdA): Laat ik twee cijfers geven die boekdelen spreken. Het CDA trekt in zijn verkiezingsprogramma nul euro voor de verbetering van de situatie in oude wijken uit. De PvdA trekt daarentegen 1,8 mld. uit om het ondernemers gemakkelijk te maken, daar te investeren, om leraren beter te belonen die daar op scholen werken, om huizen op te knappen, zodat de verloedering stopt en om in elke wijk buurtagenten te hebben, zodat de wet wordt gehandhaafd. Dat is boter bij de vis, mijnheer Verhagen. U laat het op dat vlak afweten. Het tweede voorbeeld is dat u met 500 mln. voor het onderwijs komt. Daar kun je nooit van zijn leven alles voor doen wat u belangrijk vindt. De PvdA trekt er 2 mld. voor uit, zodat leraren op moeilijke scholen in die wijken beter kunnen worden betaald en zodat zij later een voorstel kan maken om al in een heel vroeg stadium kinderen die een taalachterstand oplopen, bij te spijkeren, zodat zij niet al in het tweede jaar achterop raken, want dat kost geld. Gezien wat ik vanochtend in de krant las, hoop ik overigens dat de PvdA dit voorstel samen met de heer Rutte kan doen. De heer Verhagen is hier degene van de mooie woorden. De PvdA heeft zwart op wit staan waar zij het vandaan haalt en hoe zij het waarmaakt.

De heer **Verhagen** (CDA): Dit is typisch de manier waarop de heer Bos altijd redeneert. Hij komt met halve waarheden en onwaarheden. De feiten die de heer Bos

presenteert, zijn onwaar. Dat is niet zuur, maar gewoon een feit. Dat is heel simpel. Hij zegt dat de achterstandswijken een inhaalslag moeten kunnen maken en begint dan over investeren. Dat is prima. Hij zegt ook dat er een inhaalslag kan worden gemaakt als mensen allemaal Nederlands leren, zodat er geen mensen rondlopen die niet met elkaar kunnen communiceren. Wat trekt hij uit voor volwasseneneducatie? Meent hij met het bedrag dat hij daarvoor heeft uitgetrokken, iets te kunnen doen? Ik denk van niet. Dat is niet mogelijk. Als de heer Bos werkelijk meer wil dan het filmpje waar hij op duidt en werkelijk volwasseneneducatie mogelijk wil maken en ervoor wil zorgen dat mensen een startkwalificatie krijgen, moet hij meer geld uittrekken. Het CDA doet dat; de PvdA niet.

De heer **Bos** (PvdA): Daarom trekt de PvdA honderden miljoenen uit om schooluitval op het vmbo te stoppen, hetgeen juist een probleem in de wijken is waar de heer Verhagen het over heeft. De PvdA trekt er extra personeel voor aan, flexibiliseert het diplomasysteem en helpt jongeren tot 27 jaar – daar zijn wij het mijns inziens over eens – hetzij aan werk, hetzij aan een opleiding. De heer Verhagen is toch zo bezorgd over de volwasseneneducatie? Laat hij er dan samen met de PvdA voor zorgen dat de bezuiniging die nu in de Miljoenennota staat, niet doorgaat. Laat hij dan samen met haar honderden miljoenen uittrekken om eerdergenoemde oplossingen te realiseren. Ik heb vele malen liever dat ik het met de heer Verhagen eens kan worden dan dat wij ruzie maken over wie er gelijk heeft. Het resultaat staat voorop. Als hij met de PvdA wil samenwerken en de komende dagen wil vastleggen dat wij op die gebieden niet alleen mooie woorden spreken, maar ook geld vrijmaken, heb ik dat graag.

Het gaat beter met de economie, maar nog lang niet goed genoeg met de samenleving. Daar lijkt het kabinet zelf eigenlijk ook wel oog voor te hebben, want in de Miljoenennota wordt allerlei extra geld beschikbaar gesteld voor jeugd, onderwijs, veiligheid en zorg. Als je goed leest, brokkelt het beeld van de economie heel snel af. Ja, het gaat er beter mee, maar de werkloosheid is nog altijd hoger en de arbeidsparticipatie lager dan toen deze coalitie begon. Alle tabelletjes beginnen heel slim in 2003. Bovendien wordt er vergeleken met 2007, maar volgens mij begon deze coalitie in 2002 en is het nu 2006. Als je die jaren met elkaar vergelijkt, zie je iets heel anders. Enfin, de collega's van GroenLinks hebben daar een heel mooi boekje van gemaakt dat dit kabinet tot grote bescheidenheid uitnodigt. Ik laat mevrouw Halsema dan ook graag de eer om de minister-president daartoe te verleiden.

Bescheidenheid zou in onze ogen ook gepast zijn in het eeuwige, telkens terugkerende verhaal over het zuur en het zoet. Na het zuur zou eindelijk het zoet komen. Dat is de grootste gebroken belofte van dit kabinet, want voor de meeste mensen en vooral de middeninkomens waar de heer Verhagen altijd voor op zegt te komen, staat het zoet van 2006 en 2007 in geen verhouding tot het zuur van de jaren daarvoor. Gezinnen hebben de afgelopen jaren bijna 9 mld. ingeleverd en krijgen nu een kleine 2 mld. terug. Dat is niet zoet, dat is bitter.

De heer **Rutte** (VVD): Wil de heer Bos mij zeggen of een leraar in het basisonderwijs een hoog inkomen verdient?

De heer **Bos** (PvdA): Ik denk niet in termen van hoge of lage inkomens. U weet dat wij er geld voor vrijmaken om te zorgen dat leraren in het basisonderwijs meer gaan verdienen.

De heer **Rutte** (VVD): Ik hoorde u gisteren op de radio zeggen dat de PvdA ook de partij is van de middeninkomens. Waarom gaat dan de leraar in het basisonderwijs volgens uw voorstellen 2,4% meer belasting betalen wanneer hij 65-plus is dan op dit moment?

De heer **Bos** (PvdA): Omdat u het kennelijk rechtvaardig vindt om mensen met alleen AOW keihard te pakken door de AOW-uitkering te bevriezen, zoals u de afgelopen jaren hebt gedaan. Omdat u het kennelijk rechtvaardig vindt om te bezuinigingen op mensen die in een verzorgings- of verpleeghuis zitten en hen honderden euro's per maand huur te laten betalen, terwijl die mensen geen kant op kunnen. Als wij het met elkaar eens zijn dat er pijnlijke maatregelen moeten worden genomen in Nederland, durf ik voluit te verdedigen dat het redelijk is om van mensen met een wat hoger inkomen daarbij iets meer te vragen dan van mensen met een wat lager inkomen.

De heer **Rutte** (VVD): U bevestigt nu dat een leraar in het basisonderwijs in uw ogen een hoog inkomen heeft. Dan begrijp ik ook waarom u zegt dat de PvdA de partij van de middengroepen is. Dat zijn dus de mensen die minder verdienen dan een leraar in het basisonderwijs.

De heer **Bos** (PvdA): Hoe komt u daarbij?

De heer **Rutte** (VVD): Omdat u dat gisteren zelf op de radio zei. U wilt dat de leraar in het basisonderwijs er 2,5% op achteruitgaat. Hij gaat nog meer betalen voor zijn pensioen wanneer hij 65 wordt. Dat staat in uw plannen. Hij verdient namelijk meer dan het bedrag dat men volgens u mag verdienen om niet te hoeven bijdragen voor de AOW. U zegt daarmee feitelijk: wij gaan ook de leraar in het basisonderwijs extra laten betalen.

De heer **Bos** (PvdA): Dat zeggen wij helemaal niet.

De heer **Rutte** (VVD): U doet hetzelfde met het zorgstelsel en met de hypotheekrenteaftrek. U kunt dus niet waarmaken dat u de partij van de middengroepen bent, zoals u zegt.

De heer **Bos** (PvdA): Nu wordt het echt redelijk hilarisch. Ik wist dat de VVD er een ruim begrip op nahoudt van wat middengroepen zijn, maar nu behoort de groep van 5% rijkste belastingbetalers van Nederland – de enige groep waarom het in ons hypotheekrentevoorstel gaat – al tot de middengroepen!

De heer **Rutte** (VVD): U weet donders goed dat beperking van de hypotheekrente bij dat tarief onmiddellijk gevolgen heeft voor mensen in goedkopere woningen, die niet langer kunnen doorgroeien. Dat heeft dus grote effecten op de huizenmarkt als geheel.

De heer **Bos** (PvdA): Wat een onzin!

De heer **Rutte** (VVD): In de AOW-regeling die u voorstelt,

pakt u de leraar in het basisonderwijs. Die gaat dan meer betalen voor zijn AOW. Dat staat in uw plannen. U hebt gisteren verwezen naar het CPB bij uw plannen voor het zorgstelsel, maar u had geen doorrekeningen paraat toen de aanval van collega Verhagen kwam in de media. In uw plannen voor het zorgstelsel zorgt u er ook voor dat de middengroepen het gelag betalen. Ik stel vast dat u niet de partij van de middeninkomens bent. U kunt dat gewoon niet waarmaken.

De heer **Bos** (PvdA): Ik zou willen dat u net zo gepassioneerd de belangen van AOW'ers met een klein pensioentje verdedigde, of van gehandicapten en chronisch zieken als u nu de belangen verdedigt van de 5% rijkste belastingbetalers van Nederland. Dat is wat er gebeurt.

De heer **Rutte** (VVD): Juist omdat wij de positie van die AOW'ers zo belangrijk vinden, zijn zij er de afgelopen jaren met 13% op vooruitgegaan, terwijl de gemiddelde inkomens in Nederland met 3% zijn gestegen. Dat kunt u in de stukken nalezen. Ik weet dat u die feiten niet prettig vindt, maar zo is het wel gegaan.

De heer **Bos** (PvdA): Blijft u dat vooral hard roepen. De mensen wie het aangaat, weten dat hun AOW-uitkering bevroren werd in 2004 en 2005, terwijl het leven duurder werd. Zij weten dat wij hier in de Kamer hebben moeten bedelen om extra euro's om dat leed in ieder geval nog enigszins te verzachten. Zij kregen vervolgens een belastingkorting. Toen bleek dat een half miljoen ouderen niet genoeg belasting betaalt om van die belastingkorting profijt te hebben. Dat kon u allemaal niets schelen. Wij hebben daarvoor gevochten.

De heer **Rutte** (VVD): Blijft u bij de feiten en lees de Miljoenennota. Dan blijkt dat mensen met een AOW-uitkering er in de afgelopen jaren in totaal 13% op vooruit zijn gegaan door alle maatregelen van dit kabinet en vorige kabinetten, terwijl de mensen met een gemiddeld inkomen er 3% op vooruit zijn gegaan. Dat zijn de feiten. Het zou u sieren als u die feiten ook hier noemde, hoewel zij u misschien niet goed uitkomen.

De heer **Bos** (PvdA): Blijft u de komende maanden vooral hard overal rondbazuinen dat AOW'ers er de afgelopen jaren 13% op vooruit zijn gegaan. U gooit uw eigen geloofwaardigheid daarmee volledig te grabbel en u laat iedereen zien dat in een Haagse werkelijkheid leeft, die op geen enkele manier in de buurt komt van wat ouderen de afgelopen jaren zelf aan den lijve hebben meegemaakt.

De heer **Verhagen** (CDA): Wat ouderen hebben meegemaakt in de afgelopen jaren, is wat zij netto in hun portemonnee zien. Zij zien dat zij er netto op vooruit zijn gegaan, om de doodeenvoudige reden dat zij door de AOW-tegemoetkoming, door de verhoging in de voorstellen van het kabinet nu en door de ouderenkorting netto meer hebben gekregen dan wanneer er in 2004 en 2005 niet zou zijn bevroren. Dat zijn de feiten. U kunt wel een fabeltje rondstrooien, maar netto zijn zij erop vooruit gegaan in deze periode, zelfs tijdens de recessie. Ik vind het prima dat u dit punt noemt, maar gebruikt u dit alstublieft niet als schaamlap om te verhullen dat u de ouderen met een klein pensioen wilt gaan belasten.

De heer **Bos** (PvdA): Zullen wij dan eens even over een schaamlap spreken? U maakt enorme problemen over een voorstel dat wij doen om toekomstige ouderen met een relatief ruim aanvullend pensioen – niet de mensen die nu al AOW hebben – een kleine bijdrage te laten leveren om de AOW ook voor toekomstige generaties in stand te houden. Tegelijkertijd verdedigt u met droge ogen dat mensen die nu al AOW hebben en die nu in een verzorgings- of verpleeghuis zitten honderden euro's per maand extra moeten betalen aan huur. Kunt u mij vertellen waarom dat voorstel rechtvaardiger is dan wat wij voorstellen?

De heer **Verhagen** (CDA): Ook dit is feitelijk niet juist, maar wees nu eens eerlijk. Wilt u ouderen extra gaan belasten, wilt u een ''Bos-belasting'' voor 65-plussers invoeren of niet? Ik moet zeggen, dan heb ik nog liever een Melkertbaan dan een Bos-belasting.

De heer **Bos** (PvdA): Ik wil voorkomen dat ouderen overkomt wat hun in de afgelopen jaren is overkomen, namelijk dat hun AOW-uitkering bevroren wordt als het leven duurder wordt, dat zij honderden euro's meer aan premie voor hun ziektekostenverzekering kwijt zijn dan jonge mensen, dat er gekort wordt op hun huursubsidie en dat er gekort wordt op het openbaar vervoer. Dat heeft ouderen in de afgelopen jaren geraakt en ik heb u nooit voor die ouderen in de bres zien springen zoals u nu in de bres springt voor de mensen die het in de afgelopen jaren een stuk beter hebben gehad dan deze ouderen.

De heer **Verhagen** (CDA): Wat wij allemaal willen, is prachtig, maar er moet boter bij de vis. Wees nu gewoon eerlijk, gaat u de ouderen extra belasten, gaat u een bejaardenbelasting invoeren of niet?

De heer **Bos** (PvdA): Wij gaan van toekomstige ouderen, van mensen die in 1946 of daarna geboren zijn, inderdaad een bescheiden extra bijdrage van een paar euro's per maand vragen om ervoor te zorgen dat er in de komende jaren niet meer op de AOW gekort hoeft te worden. En waarom doen wij dit? Omdat wij dit stukken socialer vinden dan ouderen die nu in verzorgings- en verpleeghuizen wonen, die daar niet zelf voor gekozen hebben en die geen kant op kunnen, de rekening te laten betalen voor uw mooie plaatjes.

De heer **Verhagen** (CDA): Die laten wij de rekening niet betalen. U moet ook hierbij eerlijk zijn, er zijn op dit moment eigen bijdragen, juist voor de AWBZ, en in onze voorstellen is rekening gehouden met de mogelijkheid van huursubsidie.

De heer **Bos** (PvdA): Wat een onzin!

De heer **Verhagen** (CDA): Nee, dit is geen onzin.

De heer **Bos** (PvdA): Uw plannen leveren 4 mld. op, mijnheer Verhagen.

De heer **Verhagen** (CDA): Dat is helemaal niet waar, u kletst.

De heer **Bos** (PvdA): Ik zie dat u wordt gesouffleerd, u komt er blijkbaar nu al niet meer uit...

Bos

De heer **Verhagen** (CDA): Ik ben blij dat u nu eerlijk aangeeft dat u een bejaardenbelasting gaat invoeren.

De heer **Bos** (PvdA): Weet u wat ik zo goed vind aan eerlijkheid? Ik heb nog eens nagekeken wat het CDA bij de verkiezingen in 2002 en in 2003 zei. Toen hebben wij nooit iemand van het CDA horen praten over het bevriezen van uitkeringen. Toen ik in 2003 bij het debat over de regeringsverklaring zei dat de uitkeringen ontkoppeld zouden worden, riep u: ''Leugens, leugens, leugens!'' Dat was de eerlijkheid van het CDA, de mensen voor de verkiezingen niet vertellen wat er daarna zou gaan gebeuren. Ik teken inderdaad voor eerlijke politiek, politiek waarbij wij de mensen voor de verkiezingen niet alleen de leuke, maar ook de moeilijke dingen vertellen. En ik zal ze te vuur en te zwaard verdedigen.

De **voorzitter**: Ik wijs de leden erop dat ook geroffel op de bankjes aan inflatie onderhevig kan zijn...

De heer **Bos** (PvdA): Ik vond het juist gezellig worden, en wij zijn nog maar net begonnen...

Ik zei zojuist al dat het beeld van leuke dingen doen voor de mensen en investeren op plekken waar het hard nodig is, snel afbrokkelt voor iedereen die de Miljoenennota leest. Dit geldt ook als je let op wat er op het gebied van het onderwijs gebeurt. De Haagse werkelijkheid is ook daarbij de leidraad in de Miljoenennota. Er staat een bijna triomfantelijke uitspraak in: het lerarentekort is opgeheven. Dit klopt voor dit moment, voor het moment waarop het geschreven werd, maar er staat niet bij dat er een heleboel leraren op het punt staan om met pensioen te gaan, waardoor er straks, in 2015, 150.000 kinderen geen leraar meer voor de klas dreigen te hebben. Of kijk eens hoeveel mooie woorden er gesproken worden over een Aanvalsplan voor werken en leren; een paar pagina's verder wordt met instemming van CDA en VVD gewoon bezuinigd op de beroeps- en volwasseneneducatie.

En bij het extra geld voor onderwijs en zorg valt meteen op dat het vooral incidenteel geld is. Overal wordt wat vandaan geschraapt, maar niemand mag op een langjarige financiering rekenen. En er moet in verpleeghuizen ook nog eens harder gewerkt worden voordat het geld beschikbaar komt. Harder werken in verpleeghuizen! Ga eens naar binnen, ga eens praten met verpleegkundigen in verpleeghuizen. Heb ik soms iets gemist? Verzorgenden hebben nu al te weinig tijd voor mensen in een verpleeghuis of een verzorgingshuis; die mensen komen nu al elke week 2,5 uur aan zorg tekort. Toch moeten de verzorgenden eerst nog harder werken voordat er meer handen aan het bed komen.

Maar de echte ontmaskering van deze Miljoenennota wordt zichtbaar als je de verkiezingsprogramma's van CDA en VVD naast de Miljoenennota legt. Wat moeten wij met een CDA dat de mond vol heeft van kennis-economie en innovatie, maar vervolgens gewoon de collegegelden fors wil verhogen?

De heer **Verhagen** (CDA): Het is soms handig om kranten te lezen op de ochtend van een debat. Als u de Volkskrant had gelezen, had u kunnen lezen dat ik mij zal verzetten tegen verhoging van het collegegeld en dat ik verwacht dat het congres mij daarin zal steunen.

De heer **Bos** (PvdA): Fantastisch! Dat is dan weer een gat in uw verkiezingsprogramma en dat zal opgevuld worden met bezuinigingen op de zorg, denk ik dan.

De heer **Verhagen** (CDA): Er is maar één programma dat echt gatenkaas is en dat zal blijken: dat is het uwe!

De heer **Bos** (PvdA): Ik verwelkom de draai. Het is een draai de goede kant op.

Maar ik heb er nog een voor u en dat betreft het extra geld voor de verpleeghuizen in de Miljoenennota. Wat moeten wij nu met een CDA dat trots uitdraagt dat er in de Miljoenennota extra geld staat voor de verpleeghuizen? Het is incidenteel, oké, en het is gemiddeld 80 mln. per jaar. Leg je dat naast het verkiezingsprogramma van het CDA, dan blijkt de komende jaren 4 mld. op de zorg bezuinigd te worden. 4 mld.! Dat is 50 keer zoveel als waar nu goede sier mee wordt gemaakt. Twee maanden voor de verkiezingen maakt u mensen blij met 80 mln. erbij, een dag erna gaat er 4 mld. af. Wie dat geloofwaardig vindt, mag het zeggen.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik hoor de heer Bos de hele tijd verhaaltjes vertellen over het verkiezingsprogramma.

De heer **Bos** (PvdA): Ik geef toe dat ik er de voorpagina van De Telegraaf niet mee haal!

De heer **Verhagen** (CDA): ''Hij wil het pakket verkleinen, hij wil de huisarts uit het pakket halen ...'' Ik ken het verkiezingsprogramma van het CDA toch. Waarop baseert u uw opmerking? Ik heb het nergens kunnen lezen, in het geheel niet. En als wij het dan hebben over bezuinigingen, wij bezuinigen niet op het pakket en wij halen de huisarts er niet uit, wat u iedere keer ten onrechte suggereert. Ik kan het heel makkelijk weerleggen. U kunt niet weerleggen dat de middeninkomens fors meer moeten gaan betalen in uw ziektekosten-plannetjes. Dat is een feit. Het is heel simpel rekenen. Uw eigen verkiezingsprogramma, uw eigen plannen: inkomensafhankelijke premie. Dan blijkt dat een leraar honderden euro's meer moet betalen. U wilt dat blijkbaar niet aangeven. U wilt het alleen hebben over de € 400 premie. Wat u doet, is mensen een fopspeen voorhouden met € 400 premie en verzwijgen dat zij honderden euro's extra erbij moeten betalen.

De heer **Bos** (PvdA): Voorzitter. Ik ben wel goed maar niet gek. Ik ken de geschiedenis van mijn partij. De Partij van de Arbeid is groot geworden omdat zij altijd een boodschap had voor mensen die keihard werken en er dan recht op hebben een goed inkomen te verdienen. Dat zijn de middeninkomens van u. Ik zal nooit en te nimmer hen het slachtoffer laten worden van de grote projecten die wij in de Nederlandse samenleving kunnen verwezenlijken. U hebt het doorgerekend. Ik zag cijfers in De Telegraaf staan, waarvan ik dacht: wat weet Verhagen dat ik niet weet? Waar komen die cijfers vandaan? Ik ken ze niet. U hebt een plan doorgerekend, wat u ergens vandaan hebt maar niet van ons. Wij gaan de komende maanden keurig kijken wat er wel gebeurt met de middeninkomens bij de Partij van de Arbeid. Dan zult u zien dat ze het bij ons stukken beter hebben dan bij de VVD, want bij ons krijgen ze die belastingbonus van € 500. Bij ons wordt er niet gekort op de WW-uitkering, wat wel gebeurt als u met de VVD van Rutte in zee gaat. Bij ons hoeven ze niet na anderhalf jaar hun huis op te

eten, wat wel gebeurt als u met de VVD van Rutte in zee gaat. De middeninkomens krijgen het prima bij de Partij van de Arbeid. Wacht u even tot het over de echte cijfers gaat, want dat is altijd beter dan ze zelf uit de duim te zuigen.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik kan het heel makkelijk weerleggen, omdat wij het niet voorstellen. U suggereert ten onrechte dat wij op het pakket willen bezuinigen of de huisarts uit het pakket willen halen. Ik kan dat heel makkelijk weerleggen, gewoon omdat ik mij baseer op ons eigen programma en omdat ik weet wat ik doe. U kunt blijkbaar niet weerleggen dat er honderden euro's premie extra betaald moeten worden voor de ziektekostenverzekering, door een leraar, door een politieagent en door een verpleegkundige waar u de mond zo vol van heeft. Als het zo eenvoudig is, hoeveel gaan die middeninkomens dan betalen aan inkomensafhankelijke premie? Dat kunt u dan toch ook aangeven? Zeg dan eens wat zij boven die mooie € 400 van u ook nog moeten betalen.

De heer **Bos** (PvdA): Dat is totale flauwekul; ik heb dat al eerder gezegd. U zuigt cijfers uit uw duim die wij niet kennen. Onze plannen liggen net als uw plannen bij het Centraal Planbureau. Wij gaan rustig kijken wat eruit komt. Eén ding weet ik zeker. Ik heb het programma van u wel gelezen. In dat programma staat – dat is natuurlijk prachtig versluierend Haags jargon – een periodieke herijking van het pakket. Dat staat letterlijk in uw verkiezingsprogramma. Dan mag u mij vertellen wat dat betekent. Een periodieke herijking van het pakket betekent niet dat u elk jaar naar de ziektekostenverzekering kijkt en zegt dat u niets gaat doen, want dan hoeft u er niet naar te kijken. Een periodieke herijking van het pakket betekent gewoon dat u er wat uit gaat halen. Ik heb ook verderop in uw verkiezingsprogramma gekeken. Daar staat achter ''gezondheidszorg'' gewoonweg: min 4. Dat betekent 4 mld. en dat moet ergens vandaan komen. Nu, als het de huisarts niet is, zeg dan maar wat het wel is.

De heer **Verhagen** (CDA): Dat betekent dat je bureaucratie moet aanpakken...

De heer **Bos** (PvdA): Waarom heeft u dat de afgelopen jaren niet gedaan?

De heer **Verhagen** (CDA): Het betekent dat wij zullen kijken hoe wij de kostenstijgingen, de extra uitgaven, kunnen financieren. Immers, ook wij trekken 4,5 mld. meer uit voor gezondheidszorg dan nu. Wij bezuinigen niet; wij trekken 4,5 mld. méér uit. In uw plannen trekt u 8 mld. meer uit, maar die betaalt u niet. Wat wij willen, is het beperken van de niet-noodzakelijke stijging van de zorgkosten, want er zal hoe dan ook geld bij komen. Legt u mij echter eens uit hoe het kan dat in Duitsland en België de medicijnen, de ziekenhuisopnamen en al dat soort zaken veel goedkoper zijn. Dat zit toch ergens in? Dat is niet omdat zij daar slechtere zorg leveren. Nee, het is omdat zij het anders organiseren. Als u het heeft over periodieke herijking van het pakket, dan is dat het rekening houden met nieuwe ontwikkelingen, want sommige zaken moet je wél in het pakket doen...

De heer **Bos** (PvdA): Betekent dit dat er dingen bij komen?

De heer **Verhagen** (CDA): Bijvoorbeeld.

De heer **Bos** (PvdA): Dan wordt het duurder.

De heer **Verhagen** (CDA): Wat u nog steeds niet kunt beantwoorden – ik kan het allemaal beantwoorden – is de heel simpele vraag: wat gaat een middeninkomen betalen aan ziektekostenpremie dankzij uw inkomensafhankelijke premie?

De heer **Bos** (PvdA): Daar kan ik wel antwoord op geven.

De heer **Verhagen** (CDA): Nee, u weigert het.

De heer **Bos** (PvdA): Ik geef u nu het antwoord: evenveel of minder. Zo simpel is het. Dat is misschien wat lullig voor u, omdat het niet is wat u wilt, maar...

De **voorzitter**: Nee, dat heet hier ''nullig''; die woorden wil ik niet horen vandaag.

De heer **Bos** (PvdA): ... dat is dan wat vervelend voor u, maar zo is het.

De heer **Rutte** (VVD): De heer Bos zei zo-even dat zijn plannen voor de AOW geen gevolgen hebben voor de middengroepen. Nu zegt hij, in antwoord op de vragen van de heer Verhagen, dat zijn plannen met het zorgstelsel en het inkomensafhankelijk maken van de premie geen gevolgen hebben voor de middengroepen. Blijkbaar heeft de heer Bos berekeningen daarvan. Mag ik hem uitdagen om ons die berekeningen zo snel mogelijk te laten zien, zodat wij er met elkaar kennis van kunnen nemen?

De heer **Bos** (PvdA): Wij doen precies hetzelfde als wat u doet, mijnheer Rutte, en dat is dat wij instructies geven aan het Centraal Planbureau over wat wij wel willen en wat wij niet willen. Daarbij zijn wij heel duidelijk. Hoe ons AOW-voorstel in elkaar zit, heeft u al lang gezien en daarvan kent u ook alle cijfers. Daar ziet u dat pas als je een inkomen vóór je 65ste hebt dat dik boven modaal zit, je bij ons een bescheiden bijdrage levert. Dat durven wij inderdaad te vragen aan de mensen, mijnheer Rutte, omdat wij dit vele malen eerlijker vinden dan datgene te doen waar u de afgelopen jaren voor verantwoordelijk voor bent geweest. Dat was namelijk niets zeggen vóór de verkiezingen en na de verkiezingen de mensen keihard pakken en vooral de mensen met het kleine pensioen of helemaal geen pensioen.

De heer **Rutte** (VVD): Nu wordt het interessant, mijnheer Bos. U geeft toe dat de leraar uit het basisonderwijs, het voorbeeld dat ik zo-even noemde, bij u dadelijk 2,5% belastingverhoging krijgt. Immers, die verdient op het moment dat hij met pensioen gaat, dit soort salaris. De leraren in het voortgezet onderwijs zitten er zelfs ver boven. Dat zijn dus voor u mensen met een hoog inkomen. Het betekent dat wij het oneens zijn over de definitie van het middeninkomen.

De heer **Bos** (PvdA): Dat wisten wij al.

Bos

De heer **Rutte** (VVD): Ik heb nu dan ook twee vragen aan u in plaats van één vraag. In de eerste plaats vraag ik u of u mij uw definitie kunt geven van iemand met een middeninkomen, want daarover zijn wij het oneens. In de tweede plaats daag ik u uit om ons die berekeningen te laten zien. Immers, het kan niet zo zijn dat u hier glashard verdedigt dat uw plannen geen gevolgen hebben voor de middengroepen en dat middengroepen bij de PvdA goed af zijn, terwijl u dit op geen enkele manier kunt substantiëren. Dat kan gewoonweg niet waar zijn en dat is een oud-staatssecretaris van Financiën onwaardig, mijnheer Bos.

De heer **Bos** (PvdA): Ik ben er heel simpel over. U kunt het precies narekenen en u heeft precies kunnen vinden wat ons voorstel is rond de AOW. Het betreft toekomstige ouderen en niet de mensen die nu AOW hebben, want die worden door u gepakt. Van toekomstige ouderen vragen wij inderdaad een bijdrage om de AOW ook voor toekomstige generaties overeind te houden en dan alleen maar als zij boven op hun AOW een aanvullend pensioen hebben van € 15.000. Als je dat hebt of daarboven zit, betaal je letterlijk euro's per maand en als je wat méér hebt, betaal je wat méér. Dat heet draagkracht en solidariteit, en dat is vele malen beter te verdedigen dan het vóór de verkiezingen niets zeggen en ná de verkiezingen mensen keihard pakken. Het is ook vele malen beter te verdedigen dan de rekening steeds weer, zoals de afgelopen jaren gebeurd is, neer te leggen bij de mensen die al kwetsbaar zijn, de mensen die al weinig te makken hebben, vooral de ouderen met een klein aanvullend pensioentje. Als u dát wilt verdedigen, ga dan uw gang, maar dit is echt vele malen rechtvaardiger.

De heer **Rutte** (VVD): Mijnheer Bos, iedereen die dit debat volgt – hardwerkende Nederlanders, de leraar in het basisonderwijs, de ambulanceverpleegkundige, de verpleegkundige, de agent op straat – kan maar één conclusie trekken. Zij gaan dadelijk betalen voor hun AOW. U ontkent dat niet en dat kunt u ook niet, want het klopt namelijk. Ook kunt u op geen enkele manier hard maken dat deze mensen niet zullen worden geraakt door uw plannen met het zorgstelsel. Ik vind dat ernstig en daag u nogmaals uit, ook in het belang van uw partij, om ons snel die duidelijkheid te geven.

De heer **Bos** (PvdA): Ik kan het blijven zeggen. Wij hebben heel duidelijk gemaakt over wie wij het hebben. Wij hebben ook heel duidelijk gemaakt waarom wij dat willen. De heer Rutte noemt een aantal beroepen, maar dat slaat werkelijk nergens op. Hij heeft kennelijk geen idee hoeveel die mensen echt verdienen. Wij zullen het zo vergelijken, want ik heb ook zo mijn lijstjes. Het gaat om een vraag die de heer Rutte weigert te beantwoorden. Wij maken in de Nederlandse politiek moeilijke keuzes waar wij de rekening neerleggen om de solidariteit in de toekomst overeind te houden. Wij hebben allemaal keuzes gemaakt. Het CDA kiest ervoor om keihard te bezuinigen op de zorg. U kiest ervoor om op de sociale zekerheid te bezuinigen. Dat mag, dat is uw goed recht. Maar het zijn niet de oplossingen die wij kiezen. Wij kiezen ervoor om iedereen te vragen om naar draagkracht de solidariteit in de toekomst in stand te houden, om dat wat ons dierbaar is, de AOW van Willem Drees, ook voor onze kinderen en kleinkinderen overeind te houden. Dan vragen wij inderdaad van mensen met een wat hoger inkomen meer dan van mensen met een wat lager inkomen. Dat is precies wat er de afgelopen jaren niet is gebeurd.

De **voorzitter**: De heer Bos gaat nu door op het punt waar hij in zijn betoog was gebleven.

De heer **Bos** (PvdA): Dat was de zorg.

In de Miljoenennota wordt er met enige trots over gesproken dat er wel € 4 per maand extra aan AOW'ers wordt uitgedeeld, maar in de verkiezingsprogramma's van het CDA en de VVD wordt aangekondigd dat de huren straks gewoon vrijgelaten worden. Dan leveren al die AOW'ers in een huurhuis dat bedrag driedubbel en dwars meteen weer in.

Nog zoiets. Het is een heel mooi gebaar van het kabinet om weduwen en weduwnaren in 2006 € 116 erbij te geven en vanaf 2007 € 166. Maar als het aan de VVD van de heer Rutte ligt, met alle compassie die hij net tentoonspreidde, wordt hun uitkering straks niet meer gekoppeld aan de lonen. Op die manier zijn zij dit cadeautje meteen weer kwijt en mogen zij van de VVD niet meeprofiteren als het met de rest van Nederland weer beter gaat.

Nu leiden de naderende verkiezingen sowieso al tot heel rare sprongen bij de coalitiepartijen, ook als het niet in het verkiezingsprogramma staat, vooral op het gebied van de zorg. Vorige week werden wij verblijd met de kennelijke bereidheid van het CDA om de no-claimregeling af te schaffen, maar nu schijnt dat al niet meer te kunnen. Maar ik heb goed nieuws: het kan wel! Ik zal mij niet snel beroepen op de steun van Hans Wiegel en ik zal proberen het niet veel vaker te doen. Maar als zelfs hij, de voorman van de verzekeraars, zegt dat het kan, dan kan het natuurlijk ook. Wij hebben het wetsvoorstel al klaar liggen. Het wordt hier de komende weken behandeld. Ik wacht natuurlijk eerst de reactie af van de minister-president. Maar als hij het niet regelt, dan regelen collega Rouvoet en ik het wel, vergezeld van een hartelijke uitnodiging aan de heer Verhagen om zijn grote woorden van de afgelopen weken waar te maken en het samen met ons te doen.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik ben zeer blij en zeer vereerd met de uitnodiging van de heer Bos. De laatste keren wilde hij niet met mij in debat, maar nu nodigt hij mij weer uit. Ik vind dat heel fijn.

Als nu de regel wordt dat, als Wiegel iets zegt, dat opeens het geval is, dan kunnen wij beter de Tweede Kamer, de Eerste Kamer en de Raad van State afschaffen. Als u voorstelt dat het normaal gebruik wordt bij een wetsvoorstel dat, als Wiegel iets roept, het bij dezen besloten is, be my guest. Dan moet u nog een ding doen. Dan moet u aan Wiegel vragen of hij de VVD ook overtuigt.

De heer **Bos** (PvdA): Dus dat is het. U wilt wel, maar u mag niet van de VVD. Het heeft helemaal niets te maken met wat verzekeraars wel of niet kunnen. Rutte is gewoon de baas in de coalitie. Dat is het.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik heb nooit gezegd of verzekeraars iets wel of niet kunnen. Het gaat erom dat je bij wetgeving de Raad van State, de Tweede Kamer en de Eerste Kamer hebt. Dat is de normale procedure.

Daarbij komt ook om de hoek kijken dat er een regeerakkoord is, zoals ik steeds heb gezegd. Als je afspraken maakt in een coalitie, dan moet je voor je handtekening staan. Zo simpel is het.

De heer **Bos** (PvdA): Maar wat waren dan die grote woorden?

De heer **Verhagen** (CDA): Ik heb gezegd dat in het verkiezingsprogramma van het CDA komt te staan dat de no claim moet worden afgeschaft. Ik wil dat een volgende regering dat in een nieuw regeerakkoord opneemt, omdat ik vind dat de no-claimregeling niet gewerkt heeft en te weinig recht doet aan solidariteit tussen gezonde en zieke mensen. Dat heb ik gezegd, daar sta ik voor en daar blijf ik ook voor staan.

De heer **Bos** (PvdA): Ik ben blij dat u er na drie jaar achter komt dat die no-claimregeling totaal onrechtvaardig uitwerkt voor mensen die er niets aan kunnen doen dat zij afhankelijk zijn van medicijnen en van hulp van dokters en verpleegkundigen. Maar nu moet u toch echt klare wijn schenken. Wilt u niet met ons meedoen omdat het niet kan of omdat u vastzit aan coalitieafspraken met de VVD?

De heer **Verhagen** (CDA): Ten eerste is het feitelijk onmogelijk om een normale wetgevingsprocedure te volgen om dit op tijd te realiseren. Het gaat hier, los van wat de heer Wiegel zegt, om een wetgevingsproces en niet om het zorgverzekeringsstelsel. Ten tweede ligt er een regeerakkoord dat tot 22 november geldt. Daar houd ik mij aan.

De heer **Bos** (PvdA): Het is dus uiteindelijk het tweede. Zelfs als wij in staat zouden zijn om u ervan te overtuigen dat het wel kan, dan nog zult u zich beroepen op het feit dat u gewoon niet mag. Dat is eerlijk, maar ik vind het wel ongelofelijk jammer. Het plaatst al die grote woorden van u van de afgelopen dagen en de afgelopen weken over hoe onrechtvaardig die no claim is en dat u er wel iets aan zal gaan doen, in een heel vreemd daglicht.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik heb van het begin af aan gezegd, toen duidelijk was dat de no claim slechts 170 mln. opleverde als rem op de onnodige zorgvraag, dat die in de komende periode moet worden afgeschaft. Ons verkiezingsprogramma is op dit punt ook helder. Dat heb ik gezegd. Ik heb helemaal niet gezegd dat de no claim per 2007 moet worden afgeschaft. Ik heb gezegd dat de no claim moet worden afgeschaft in de volgende kabinetsperiode. U kunt dat nalezen. Dat staat er en daar houd ik mij aan.

De heer **Bos** (PvdA): Ik blader elke dag de Telegraaf door om te kijken wat u nu weer gezegd hebt, dus dat zal ik ook doen rond deze uitspraken.

De heer **Verhagen** (CDA): Geef dan ook eens een keer antwoord. Over de Telegraaf van gisteren hebt u nog steeds geen antwoord gegeven.

De heer **Bos** (PvdA): Kom nou toch, dan heeft kennelijk heel Nederland het verkeerd begrepen. Heel Nederland dacht: eindelijk is het menens voor het CDA, eindelijk luistert het CDA naar de eigen achterban, eindelijk wordt een regeling afgeschaft waardoor oudere mensen – die mensen waar u zo bezorgd om was – honderden euro's per jaar meer ziektekostenpremie betalen dan gezonde jongere mensen. Nu trekt u de keutel gewoon weer in.

De heer **Verhagen** (CDA): Bij u gaan die mensen honderden euro's meer betalen, maar niet bij ons. Het mooie van die nieuwe zorgverzekering is namelijk dat het een nominale premie is die voor iedereen gelijk is.

De heer **Bos** (PvdA): Het scheelt gewoon € 500.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik heb gezegd – en daar blijf ik bij – dat het CDA voor afschaffing van de no claim is. Dus dat zal in ons verkiezingsprogramma staan en dat zal wat mij betreft in het volgende regeerakkoord staan.

De heer **Bos** (PvdA): Het is slappe hap, mijnheer de voorzitter. Wij hebben allemaal wel eens te maken gehad met verzekeraars die, als het ons benadeelt, nooit een probleem hebben om tussentijds de polis te veranderen. Mij dunkt dat zij er dan ook geen probleem mee zouden moeten hebben om de polis deze keer tussentijds te veranderen als het om iets gaat wat wij met zijn allen willen en als zodanig uitspreken. Zoals ik al zei, hebben de heer Rouvoet en ik het stellige voornemen om die uitspraak de komende dagen door de Kamer te laten doen.

Mijnheer de voorzitter. Misschien kan het CDA, dat zo bezorgd is over kosten voor de zorg en zorgpremies, meteen even naar het volgende kijken. Steeds werd beloofd dat een stijging van de zorgpremie volledig zou worden vergoed door de stijging van de zorgtoeslag. Dat blijkt nu gewoon niet te gebeuren. De premie gaat met € 100 omhoog en de zorgtoeslag met € 25. Graag horen wij niet alleen van de heer Verhagen maar ook van de minister-president hoe en of hij dat recht wil trekken.

Al met al verbrokkelt zo het beeld van de feestbegroting. Lang niet genoeg mensen voelen dat het beter gaat. Wie de cadeautjes uit de Miljoenennota uitpakt, stuit, zoals bij een klassieke Sinterklaassurprise, op ongelofelijk veel zaagsel, heel veel papier en heel kleine cadeautjes. Wie de verkiezingsprogramma's van CDA en VVD leest, ziet hoe al het strooigoed in het niets verdwijnt bij aangekondigde bezuinigingen op de zorg, bij stijgende huren en bij ontkoppelde uitkeringen. Tel uit je winst!

Wat hier gebeurt en wat ik hier probeer te zeggen, is wat ons betreft fundamenteler dan wat wij geacht worden te doen, namelijk als oppositiepartij kritiek leveren op de plannen van het kabinet. Wat hier gebeurt is echt veel fundamenteler dan dat. Wij zien hier dat drie kabinetten met CDA en VVD kabinetten zijn geweest waarin de christendemocratie zich heeft uitgeleverd aan het neoliberalisme. Dat blijkt vooral uit de manier waarop het CDA in deze kabinetten is omgegaan met de solidariteit. Het mensbeeld van het CDA verschilt inmiddels niet veel meer van dat van de liberalen. Ik kijk even naar de heer Rutte om na te gaan of ik het goed zeg. Alle burgers zijn zelfredzaam en varen wel bij minder overheid en minder belastingen en kunnen prima hun weg vinden. Maar er was ooit ook een tijd waarin de christen-democratie oog had voor het feit dat er minstens zoveel mensen zijn die niet zelfredzaam zijn,

die een steuntje in de rug nodig hebben en het anders gewoon niet redden.

De heer **Rutte** (VVD): Ik daag de heer Bos uit om zijn visie op het liberalisme niet uitsluitend uit tendentieuze schoolboekjes te halen.

De heer **Bos** (PvdA): Tjonge, wat zijn wij zuur vandaag. Mogen wij eindelijk eens wat terugzeggen en dan krijgen wij allemaal verongelijkte gezichten aan de interruptiemicrofoon. U was de man van het optimisme. Een beetje volhouden, mijnheer Rutte. Kom op!

Voorzitter. De fundamentele vraag die hier aan de orde is, is wanneer je eigenlijk vindt dat het beter gaat met je land. Waar meet je dat aan af? Ik wil niet tendentieus worden, mijnheer Rutte, maar voor liberalen is dat simpel en altijd heel simpel geweest: als de economie groeit, gaat het goed want dan groeit iedereen gemiddeld mee. Dat niemand gemiddeld is en dat er achter een gemiddelde grote ongelijkheden schuil kunnen gaan, daar hebben liberalen nooit zo geweldig veel problemen mee. Groei is immers goed.

Ik herinner mij tijden waarin dat juist dat bij het CDA anders lag. De passie waarmee ik het CDA dezer dagen de belangen van hogere inkomens hoor verdedigen, is een passie die ik de afgelopen jaren maar zelden gehoord heb als het over de positie van gehandicapten of chronisch zieken gaat. Ooit durfde ook het CDA van burgers die het wat beter afging een bijdrage te vragen om de allerzwaksten overeind te houden. Ooit was voor het CDA solidariteit meer dan een restpost. Niet € 4 per maand omdat je vlak voor de verkiezingen nog wat geld over hebt voor AOW'ers, maar gewoon in goede en in slechte tijden de sterkste schouders de zwaarste lasten laten dragen, omdat je dat een wezenskenmerk van een just society, een goede samenleving, vindt.

Politici hebben dezer dagen hun mond vol over weer trots moeten willen zijn op Nederland. Laten wij dan wel beseffen wat dat betekent. Trots zijn op je land heeft niet zoveel te maken met de vraag of de economie met 3% groeit of met 3,25% en of het financieringstekort precies in evenwicht is of dat er misschien net een overschot of een tekort is. Trots heeft allereerst te maken met excellentie en verbondenheid. Wij zijn trots op winnende sporters, excellerende ondernemers of fabelachtige kunstenaars omdat wij iets met ze hebben, omdat ze van ons zijn. Als zij excelleren, hebben wij het gevoel dat wij daarin meedelen en dat wij allemaal excelleren. Maar trots heeft ook te maken met moraal, met moreel leiderschap en hoe je met de allerkwetsbaarsten in de samenleving omgaat. Juist omdat je met die mensen geen rekening hoeft te houden, omdat ze geen vuist kunnen maken, omdat ze vaak niet alleen kwetsbaar maar ook weerloos zijn, juist daarom ben je trots als je voor hen de goede dingen weet te doen. Niet voor niets wordt vaak gezegd dat de beschaving van een land kan worden afgemeten aan de manier waarop met de allerkwetsbaarsten wordt omgegaan.

Wie op deze kabinetten van CDA en VVD terugkijkt en ook op de ontwikkeling die de christen-democratie de laatste jaren heeft doorgemaakt, moet constateren dat het kabinet en vooral het CDA het juist hier volkomen heeft laten liggen. Het financieringstekort is straks opgeruimd, maar het morele tekort blijft levensgroot aanwezig. In dit land zetten wij kinderen in een cel omdat wij ze willen uitzetten naar landen waar zij niet zijn geboren, waar zij niets van afweten en waar zij de taal niet van spreken. In dit land gebruiken wij al jaren grote woorden over mensonterende toestanden in de ouderenzorg en de verpleeghuiszorg, maar wij weigeren die wantoestanden aan te pakken. Wij weigeren de mensen op hun solidariteit met die mensen aan te spreken. In dit land weigert de minister van Justitie – ik spreek over de functie, want de persoon is afgetreden – de vrijheid van meningsuiting voor artiesten onomwonden te verdedigen. In dit land weigert de regering armoede als een probleem, laat staan een moreel probleem, te zien. De regering maakt het vooral tot iets van ''eigen schuld'', want ''dan hadden die mensen maar niet zo veel schulden moeten maken''. In dit land is een totale verwarring ontstaan over wie wij zijn, wat wij van elkaar moeten accepteren, wat ons bindt en waarin wij ook rustig van elkaar mogen verschillen. Dit is ook het land waarin de regering nog altijd weigert om onderzoek te doen naar de vraag waarom wij een oorlog in Irak zijn ingestapt die de wereld eerder onveiliger dan veiliger heeft gemaakt.

Dat zijn allemaal vragen die onze trots raken over hoe ons land omgaat met de grote vraagstukken van deze tijd. Het zijn vragen die om moreel leiderschap vragen, moreel leiderschap dat de afgelopen jaren onvoldoende is getoond. Ik heb de minister-president meermalen, en terecht, ermee gecomplimenteerd dat hij het onderwerp normen en waarden de Nederlandse politiek heeft binnengebracht. Maar juist bij deze grote vragen had hij moreel leiderschap moeten tonen. En dat heeft hij niet gedaan.

Mijnheer de Voorzitter. Als mensen zeggen dat het met henzelf eigenlijk best goed gaat, maar dat zij zich zorgen maken over de samenleving, gaat het over dit soort zaken. Want zelfs als het jezelf wel goed gaat, als je een baan hebt, als je een mooi inkomen hebt, voel je je niet thuis in een land waar de armoede toeneemt en tegelijkertijd de gouden handdrukken je om de oren vliegen. Ook al heb je er zelf niet eens direct mee te maken, je wilt niet wonen in een land waar kinderen in gevangenissen zitten, omdat er onvoldoende behandelplaatsen bij de jeugdzorg zijn of waar ouderen in een verpleeghuis te maken kunnen krijgen met pyjamadagen, ondervoeding en uitdroging. Ook al heb je zelf helemaal niets te klagen, je bent niet trots op je land als veel te veel jongeren van Marokkaanse afkomst onze kernwaarden niet onderschrijven, als kunstenaars bang zijn om hun mening te geven, als niemand meer op durft te treden tegen asociaal gedrag op straat.

Wij leggen ons daar niet bij neer. Wij willen op 22 november die handschoen oppakken om ook op al deze punten Nederland beter te maken en de Nederlanders trotser. Ik heb al eerder gezegd daar persoonlijk leiding aan te willen geven.

De heer **Rutte** (VVD): Voorzitter. Wij zijn nu zo in de lucht verdwenen, ik wil weer terug naar de aarde. De heer Bos heeft het natuurlijk ook over de betrouwbare staat. In het belang van die betrouwbare staat vraag ik hem of hij het rapport ''Goed wonen: voor iedereen, van iedereen'' van de projectgroep Wonen van de Partij van de Arbeid kent.

De heer **Bos** (PvdA): Niet letter voor letter, maar ik ken het rapport.

De heer **Rutte** (VVD): Ik daag u uit dat eens goed door te

bladeren. Wij praten hier over de betrouwbare overheid, dus over de vraag of wij als burgers, als Nederlanders langjarig kunnen rekenen op de afspraken die wij met de overheid maken. Op pagina 148, helemaal achterin het rapport – dat zie je vaker bij die dikke PvdA-stukken – staat het volgende: Een eerste stap is de invoering van een maximaal aftrektarief van 42% bij de hypotheekrente. Vervolgens kan dit aftrektarief dan stapsgewijs worden verlaagd.

Begrijp ik hieruit goed dat de Partij van de Arbeid eigenlijk van plan is om het niet te laten bij die verlaging van het aftrektarief naar 42% en eigenlijk zo snel mogelijk van de aftrek af wil? In het kader van die betrouwbare overheid zou het goed zijn dat de vier miljoen huizenbezitters in Nederland dat dan nu van u horen.

De heer **Bos** (PvdA): Ik voel mij geweldig vereerd door de mate waarin u in de PvdA-archieven en -rapporten bent gedoken. Fantastisch. Rapporten worden, zoals dat in een democratische partij gaat, vervolgens overgenomen, verworpen of geamendeerd. Precies op dit punt is het standpunt van de Partij van de Arbeid duidelijk en in het verkiezingsprogramma terechtgekomen. Dat wat u voorlas, is dus niet overgenomen. De Partij van de Arbeid stelt maar één ding voor, namelijk om het voor starters op de woningmarkt gemakkelijker te maken om een huis te kopen. Als je op dit moment in Nederland een modaal inkomen hebt en een huis wilt kopen, is zo ongeveer het enige wat je je kunt veroorloven een flatje in Friesland. Met Friesland is helemaal niks mis, maar het is wel een beroerde situatie voor mensen met dat inkomen die voor het eerst een huis willen kopen. Daaraan willen wij wat doen. Die mensen willen wij helpen. Wij vinden het volstrekt te verdedigen om van mensen die nu het hoogste aftrektarief kennen, te vragen om als zij een nieuwe lening aangaan maximaal 42% van de hypotheekrente af te trekken. Dat is de enige stap die wij daarbij zetten.

De heer **Rutte** (VVD): De heer Bos weet dat zelfs bij het beperken van de aftrek tot het op een na hoogste tarief de gevolgen voor de huizenmarkt gigantisch zullen zijn en dat het de doorstroming op de huizenmarkt fundamenteel raakt. Hij haalt er het hele systeem mee overhoop. Tegelijkertijd stel ik vast dat in zijn partij door gezaghebbende mensen wel degelijk serieus wordt nagedacht over het volledig opheffen van de hypotheekrenteaftrek. Ik ben blij vandaag te horen dat hij dat niet gaat doen en het hierbij laat. Het beperken van de aftrek tot maximaal 42% blijft overigens een slecht plan. Nogmaals, niet alleen omdat het de groep met de hoogste inkomens raakt, maar ook en juist omdat het de mensen raakt die in goedkopere woningen zitten en dan niet kunnen doorgroeien. Het raakt dus het vertrouwen in de hele huizenmarkt.

Ik vraag de heer Bos of ik uit zijn woorden mag begrijpen dat hij zegt: wij zullen nooit verder morrelen aan de hypotheekaftrek dan wij al doen in de vreselijke plannen die wij al hebben. Dat wil ik...

De heer **Bos** (PvdA): Steunt u ons dan wel?

De heer **Rutte** (VVD): ...graag als eerste horen, want ik wil hier weggaan met ten minste één concreet antwoord. Voorts vraag ik de heer Bos of hij zich realiseert wat er met de huizenmarkt zal gebeuren als wordt uitgevoerd wat de Partij van de Arbeid nu voorstelt, ook voor de middengroepen en voor de vier miljoen mensen in Nederland met een eigen huis.

De heer **Bos** (PvdA): Wij stellen maar één ding voor op het gebied van hypotheekrenteaftrek: wij maken het gemakkelijker voor starters om een huis te kopen en wij betalen dat door van de mensen in het allerhoogste aftrektarief een bijdrage te vragen. Bestaande leningen laten wij helemaal met rust, het gaat enkel om nieuwe leningen. Dat is het enige dat wij voorstellen.

Verder zeg ik tegen de heer Rutte: ja, inderdaad denken er in onze partij mensen na over afschaffing van de hypotheekrenteaftrek. Dat is niet veel anders dan hoe het in zijn partij gaat. Ik herinner hem maar aan het artikel dat drie VVD'ers enkele maanden geleden schreven, waarin ook zij pleitten voor het afschaffen van de hypotheekrenteaftrek. Hij vond dat maar niets, maar zo hebben wij allemaal discussies in onze partijen. Waar het uiteindelijk om gaat, waar hij en ik uiteindelijk op afgerekend worden, is wat er in de verkiezingsprogramma's staat. In ons verkiezingsprogramma helpen wij de starters, in uw verkiezingsprogramma doet u helemaal niets voor die mensen.

De heer **Rutte** (VVD): Mijnheer Bos, ik wilde zo graag duidelijk van u horen hoe u aankijkt tegen de middengroepen...

De heer **Bos** (PvdA): Dat hebt u!

De heer **Rutte** (VVD): Ik krijg die duidelijk van u niet, op geen enkele manier. Ik heb geprobeerd in dit debat duidelijk te krijgen of u zich realiseert welke gevolgen uw plannen met de hypotheekrenteaftrek zullen hebben. Ook die duidelijkheid krijg ik niet! Het spijt mij, maar wij krijgen gewoon niet de fundamentele antwoorden. Ik hoop van harte – dat was ook mijn uitdaging in uw richting – dat u de berekeningen van de gevolgen voor het zorgstelsel en de AOW als uw plannen doorgaan zo snel mogelijk openbaar maakt, opdat wij die met elkaar kunnen bediscussiëren, zo mogelijk nog tijdens deze algemene beschouwingen.

De heer **Bos** (PvdA): De gevolgen van ons voorstel zijn bekend, want dit jaar doen wij in ons verkiezingsprogramma precies hetzelfde voorstel als in ons verkiezingsprogramma van 2003. Dat is toen helemaal doorgerekend door het CPB. De conclusie was dat het geld opleverde, dat daarmee inderdaad de positie van de starters zou kunnen worden verbeterd en dat het helemaal niets, maar dan ook helemaal niets van die chaos zou veroorzaken op de woningmarkt waar u zo bang voor bent. Ik neem aan dat u, net als wij, daar enorm blij mee bent!

Voorzitter. Wij pakken de handschoen graag op en wij willen op 22 november en de dagen daarna Nederland beter maken op al die punten waar dat nog kan en ook nog heel hard nodig is. Ik heb al eerder gezegd dat ik daar ook persoonlijk leiding aan wil geven. De missie die ik daarbij heb, staat mij ook helder voor ogen. Ik wil dat iedereen deel kan hebben aan de Nederlandse droom. Die is heel anders dan de American dream. Die Nederlandse droom lijkt wel op de Amerikaanse, omdat het niet uit zou moeten maken waar je wieg heeft

gestaan, wat je geloof is, hoe rijk je ouders waren, maar omdat je bij ons altijd de kans krijgt om al je talenten te benutten, maar ook om, als dat niet lukt, wij met zijn allen klaarstaan om je op te vangen en een zetje te geven. Emancipatie en solidariteit. Dat zijn de pijlers onder de Nederlandse droom.

De heer **Verhagen** (CDA): Voorzitter. De heer Bos zei net dat hij daar ook leiding aan zou willen geven. Twee van zijn meest opmerkelijke voorstellen zijn invoering van een bejaardenbelasting en het beperken van de hypotheekrenteaftrek. De toenmalige PvdA-premier Kok wees beide voorstellen hartgrondig af omdat hij ze te links vond. Letterlijk zei hij dat hij ze te links vond. Moet ik uit deze opmerking van de heer Bos nu afleiden dat hij graag samen met Marijnissen en Halsema leiding wil geven om die linkse droom, die Kok hartgrondig verwierp, te kunnen realiseren?

De heer **Bos** (PvdA): Neen, als u mee wil doen, mag u ook meedoen. Als Marijnissen wil meedoen, hij ook. Het liefst heb ik zo veel mogelijk mensen die mee willen doen. Het gaat mij om de inhoud, het gaat mij om wat er met Nederland gebeurt en niet om het wie met wie spelletje, maar ga er gerust mee door!

Mijnheer de voorzitter. Die Nederlandse droom van emancipatie en solidariteit, dat het niet uitmaakt waar je vandaan komt, hoe je eruit ziet, wat je achtergrond is, maar het toch kunt maken in Nederland en dat, als het je om welke reden dan ook niet lukt, wij het niet alleen als een eigen verantwoordelijkheid voelen, maar als een verantwoordelijkheid voor ons allemaal om ervoor te zorgen dat je niet aan de kant komt te staan, die Nederlandse droom dreigt voor te veel mensen in Nederland een droom te blijven. De kansen om wat van je leven te maken, worden steeds minder eerlijk verdeeld, die liggen in Oost-Groningen echt anders dan in Zuid-Holland, die liggen in Amsterdam-West echt anders dan in Buitenveldert! Daar ligt, wat mij betreft, ook de agenda van een nieuw kabinet. In die agenda staan drie afspraken met heel vette letters geschreven. De eerste is dat wij in dit land geen talent onbenut laten. Het is alle hens aan dek. Juist nu het economisch beter gaat, kunnen wij iedereen erbij halen, maar hebben wij ook iedereen nodig. Te veel talent in Nederland wordt niet benut, en dus verspild. Dat is niet alleen heel vervelend voor die mensen, maar wij kunnen het ons als samenleving ook niet veroorloven. Wij bestrijden dus de schooluitval in het vmbo en laten het ook niet gebeuren dat je geen kans meer maakt op de arbeidsmarkt als je ouder bent dan 45 en je baan kwijtraakt. Wij laten het niet gebeuren dat je vanwege je achternaam geen stageplek krijgt. Wij laten het niet gebeuren dat je goed opgeleid bent, maar thuis zit omdat kinderopvang en ouderschapsverlof zo slecht geregeld zijn. Wij belonen initiatief en talent en durven visie te tonen, omdat visie kan inspireren, omdat visie tot innovatie kan leiden en omdat visie talent kan aantrekken. Dat is een van de redenen waarom wij af willen van het zwalkende energiebeleid van dit kabinet. Wij willen in 2020 de schoonste en meest efficiënte energievoorziening van heel Europa hebben. Dat levert banen op en het stimuleert universiteiten, onderzoekers en ondernemers. Nederland wordt aantrekkelijk als een plek waar het gebeurt en waar alles wat nieuw is of daartoe kan leiden, een plek krijgt. Het zorgt er ook voor dat wij minder afhankelijk zijn van olie en dus van het Midden-Oosten, zodat wij verlost raken van de situatie dat elke keer dat daar een schot wordt gelost, bij ons de energienota omhoog gaat. Het zorgt er natuurlijk ook nog eens voor dat wij de wereld schoner achterlaten voor onze kinderen en kleinkinderen. Rentmeesterschap, zoals dat in goed christen-democratisch taalgebruik zo mooi heet.

Het tweede grote project, de tweede grote afspraak met Nederland die wij zouden willen maken, is dat wij van probleemwijken kansenzones gaan maken. Wij staan in veel steden en wijken nu echt op een tweesprong. Laten wij probleemwijken langzaam maar zeker tot getto's verworden, of maken wij er dé kansenzones van de steden van? Wij kiezen voor dat laatste en dat kan ook. Er zijn talloze mensen in die steden die dat met ons voor elkaar willen boksen. Iedereen die er wel eens is geweest, weet dat die oude wijken vaak de mooiste wijken van een stad zijn met bewoners die eraan verknocht zijn en er eigenlijk helemaal niet weg willen. Het doet hen pijn als zij toch het gevoel krijgen dat zij weg moeten. Laten wij die liefde voor de wijk gebruiken en die mensen sterk maken. Dat kunnen wij doen door hun huizen op te knappen, door banen en stages te leveren, door overlast en asociaal gedrag keihard aan te pakken, door de buurtagent op een voetstuk te plaatsen, door ondernemers te verleiden om juist daar nieuwe dingen te doen en door leraren goed betalen als zij juist daar willen lesgeven. Geen woorden maar daden op het gebied van integratie, met een groot en allesomvattend opvoedings-, handhavings- en onderwijsoffensief. Over acht jaar zou het over en uit moeten zijn met het beeld dat succesvolle mensen uit die wijken wegtrekken en dat probleemgevallen er binnenkomen. Over acht jaar moeten juist die wijken de bruisende wijken van de stad zijn, vol van talent, ondernemerschap en creativiteit. Zo worden de steden van Nederland weer waar zij altijd zo goed in waren: emancipatiemachines voor mensen die wat van hun leven willen maken.

Het derde grote project, de derde afspraak die wij met Nederland willen maken betreft het herstel van de solidariteit. Juist omdat het nu weer wat beter gaat met onze economie kunnen wij ook daar een stap vooruit zetten. Wij stoppen met de bezuinigingen op de zorg en de sociale zekerheid. Wij garanderen de AOW. Wij investeren in de verpleeghuiszorg. Wij draaien de bezuinigingen op de huursubsidie terug en maken een einde aan de no-claimregeling. Wij bestrijden de armoede en maken een einde aan buitensporige salarissen en gouden handdrukken in de publieke sector. Wij werken de wachtlijsten weg in de jeugdzorg. Wij zorgen dat gewone hardwerkende mensen loon naar werken krijgen. Wij regelen een generaal pardon voor asielzoekers onder de oude vreemdelingenwet. Wij treden met harde hand op overal waar kansen wel geboden, maar niet gepakt worden, waar wordt gefraudeerd met uitkeringen of waar misbruik wordt gemaakt van voorzieningen.

Dat is ons aanbod aan Nederland. Dat zijn de drie afspraken die wij willen maken. Op die manier kunnen wij ervoor zorgen dat de Nederlandse droom voor iedereen bereikbaar wordt. Wij hoeven, zeg ik tegen de heer Rutte, dus helemaal niet naar Manhattan toe om een beeld te krijgen van hoe mooi Nederland kan zijn en hoe mooi wij Nederland kunnen maken. Alle mensen die dat samen met ons willen doen, zijn allang in Nederland

bezig. Die hebben zich de afgelopen jaren veel te vaak genegeerd gevoeld.

De heer **Rutte** (VVD): Komt u nog wel eens in Zweden?

De heer **Bos** (PvdA): Ik ben er nog nooit geweest.

De heer **Rutte** (VVD): U praat altijd met zo veel enthousiasme over het Zweedse systeem. Kent u de uitslag van de laatste verkiezingen daar?

De heer **Bos** (PvdA): Ja, de oppositie heeft er gewonnen!

De heer **Rutte** (VVD): De oppositie heeft in Zweden gewonnen, absoluut! Die heeft daar kunnen winnen omdat een sociaaldemocratisch luchtfietserijbeleid is afgewezen door de kiezer. Ik vind dat u een mooi verhaal houdt, maar ik daag u uit om terug te keren op aarde om de reële problemen te benoemen. U kunt de verkiezingen namelijk niet winnen met vage verhalen. U moet terug naar de concrete situaties en de concrete vragen beantwoorden. U doet dat echter niet in dit debat, maar u spreekt goed, met mooie stukken en mooie verhalen. De concrete en serieuze vragen worden door u echter niet beantwoord. Dat is precies de reden waarom uw partijgenoten in Zweden, waar u altijd zo vaak naar verwijst, nu in de oppositie zitten.

De heer **Bos** (PvdA): Ik spiegel mij niet aan slechte Scandinavische voorbeelden maar wel aan goede. Olof Palme was een goed Zweeds voorbeeld. Hij zei dat juist politici moeten durven dromen, dat juist politici de ambitie moeten hebben en de visie ten toon moeten durven spreiden om over de dag van morgen en overmorgen heen te kijken, om te zeggen wat hen inspireert en om een beeld te schetsen waarvan iedereen zich weliswaar afvraagt of het wel of niet kan, maar dat mensen motiveert om ervoor te gaan werken. Durf te dromen, mijnheer Rutte! Wat inspireert mensen? Zo krijg je mensen in beweging en dan zijn wij met elkaar ook weer trots op dit land.

De heer **Rutte** (VVD): Ik ken dat citaat van de heer Palme. Weet u wat hij daarna zei? Dat je het dan concreet moet maken door middel van concrete voorstellen en concrete voorbeelden. Ik heb u vandaag uitgedaagd op twee punten. Hoe zijn de hardwerkende Nederlanders dadelijk bij u af? U weigert de berekeningen te laten zien. Ik heb u uitgedaagd op het punt van de huizenmarkt en de vier miljoen woningbezitters in Nederland. Ik heb u gevraagd wat uw plannen betekenen maar u geeft hierop geen antwoord. Dan kunt u wel dat verhaal houden, maar dan zeg ik, net als de heer Palme, dat u het concreet moet maken en dat u moet laten zien wat het betekent voor concrete mensen in de dagelijkse situatie. Dat is de uitdaging van een politicus!

De heer **Bos** (PvdA): Vertelt u dan eens wat het betekent voor de huren van de middeninkomens als u de huren vrijgeeft en als wij 4 mld. leggen bij woningcorporaties. Ik kan niet wachten totdat het Centraal Planbureau dat heeft doorgerekend. Dan zullen wij zien dat juist de hardwerkende gezinnen waarover u zich zo druk maakt, het slachtoffer worden van de mooie plannetjes.

De **voorzitter**: Wij gaan niet de discussie van zojuist overdoen. Het woord is aan de heer Verhagen.

De heer **Verhagen** (CDA): Wat gaat u doen met alle hervormingen die dit kabinet heeft doorgevoerd? U hebt zich daar de afgelopen vier jaar steeds tegen gekeerd, maar in het afgelopen uur, noch uit het verkiezingsprogramma van de Partij van de Arbeid, heb ik op geen enkele wijze inzicht gekregen in de vraag of u de structurele hervormingen, van de Wet werk en bijstand, van de VUT en het prepensioen, gaat terugdraaien.

De heer **Bos** (PvdA): De delen waarvan wij vinden dat zij moeten worden teruggedraaid, zullen wij terugdraaien als dat kan. Zo zullen wij de bezuinigingen op de huursubsidie terugdraaien. Ook draaien wij de te strenge herkeuringscriteria voor WAO'ers terug. Het effect van het huidige WAO-beleid is, dat mensen die geen kans maken op de arbeidsmarkt gewoon goedkoper aan de kant worden gezet. Zo zijn er tal van zaken die wij zullen terugdraaien. Wij gaan echter niet een nieuwe ziektekostenverzekeringswet invoeren, omdat wij blij zijn met het feit dat het onderscheid tussen ziekenfonds en particuliere verzekering weg is. Daar hebben wij zelf ook jaren voor gestreden. Wat wij wel gaan doen, is zorgen voor eerlijker premies. Wat wij wel gaan doen is, ervoor zorgen dat de huisarts sterker staat tegenover de verzekeraars. Dat zijn de dingen die wij wel gaan doen. Maar daarvoor hoeven wij niet die hele wet af te schaffen. Gelukkig niet.

De heer **Verhagen** (CDA): Draait u ook niet de Wet werk en bijstand terug?

De heer **Bos** (PvdA): Ben je gek? Wij gaan verder met decentraliseren!

De heer **Verhagen** (CDA): In eerste instantie was u daartegen, maar u draait die wet dus niet terug; dat is winst. Die hervorming laat u dus in stand. Maar dan de maatregel inzake VUT en prepensioen: gaat u die terugdraaien?

De heer **Bos** (PvdA): Wij gaan de maatregelen op het gebied van VUT en prepensioen niet terugdraaien, maar wij gaan wel doen wat u hebt laten liggen. Want toen u VUT en prepensioen afschafte, hebt u een levensloopregeling geïnitieerd die in de praktijk alleen voor mensen met hogere inkomens toegankelijk is. Als de levensloopregeling een alternatief moet zijn, met name voor mensen in zware beroepen, waardoor zij kunnen sparen om vroeger met pensioen te gaan, zorg er dan voor dat de regeling voor mensen met de lagere inkomens toegankelijk is. Wij gaan de regeling dus verbeteren.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik constateer met genoegen dat u alle structurele hervormingen, die noodzakelijk waren voor het herstel, waarvan wij nu gelukkig de vruchten kunnen plukken, maar waar de PvdA-fractie steeds tegen was, gelukkig niet gaat terugdraaien.

De heer **Bos** (PvdA): Laat ik een vergelijking maken. U hebt de afgelopen weken meermalen gezegd dat het huis nu gebouwd is en dat het alleen maar hoeft te worden ingericht. Welnu, iedereen weet dat je het huis nooit

moet laten inrichten door degenen die het gebouwd hebben.

De heer **Verhagen** (CDA): Maar wel door degenen die de tekeningen hebben gemaakt. Wij hebben een mooi huis neergezet, en willen ook graag de inrichting voor onze rekening nemen.

De heer **Bos** (PvdA): Ik wil er nog een serieuze opmerking over maken. Kijk naar hoe er de afgelopen jaren is omgegaan met de WAO. Kijk naar het feit dat wij net een nieuwe Bijstandswet hebben, die van de VVD nu alweer totaal overhoop gehaald mag worden. Dan moeten wij toch constateren dat wij – en u ook – vanuit Den Haag te vaak hebben geprobeerd om de werkelijkheid naar onze hand te zetten, door steeds maar weer een systeem te vernieuwen, door steeds maar weer een stelsel overhoop te gooien. Dat achten wij uiteindelijk niet effectief. Wij denken dat je op die manier veel minder bereikt dan als je probeert, de mensen de ruimte te geven die de regels moeten uitvoeren. Luister naar hun voorstellen hoe je het beter kunt maken, in plaats van op elk probleem te reageren met weer een extreme makeover. Dat is de filosofie die ten grondslag ligt aan de keuzes die wij maken in ons verkiezingsprogramma. Er zijn bar veel dingen mis met een aantal van de keuzes die u hebt gemaakt in de afgelopen jaren. Of je nu kijkt naar de bijstand of naar de WAO, het kan allemaal een stuk rechtvaardiger. In plaats van het huis te slopen, gaan wij het huis verbouwen en dan is het een stuk prettiger wonen.

Mevrouw **Van Oudenallen** (Groep Van Oudenallen): Voorzitter. Ik meende dat dit de algemene beschouwingen waren. Ik heb daar een heleboel boeken over gelezen. Maar nu hoor ik hier eigenlijk alleen PvdA-beschouwingen. Ik wil toch even stellen dat het wel de puinhopen van Paars zijn waar dit kabinet zich op genesteld heeft en waarop het iets goeds heeft gedaan. Als ik de heer Bos hoor, denk ik: wat een utopie! Leuk dat u droomt, maar kom eens met beide benen op de grond en zeg eens wat u van het huidige beleid vindt, en niet alleen maar wat u zou willen doen als, als, als. Dat is niet de werkelijkheid.

De heer **Bos** (PvdA): Ik heb net uitgebreid gezegd wat ik vind van wat er in de Miljoenennota staat, maar ik denk ook dat het een taak is van politici, mevrouw Van Oudenallen, om te vertellen wat zij in de toekomst willen. U zegt: ga eens met beide benen op de grond staan. Dat doe ik. Ik sta met beide benen op de grond. Ik heb voorts de mensen genoemd die ook nog eens met beide poten in de modder staan, die van dag tot dag proberen te werken aan die betere samenleving. Dat zijn onze bondgenoten. Er was een Amsterdammer die zei dat je, als je met beide benen op de grond staat, geen stap vooruit komt. Dat is er ook eentje om te onthouden.

Mevrouw **Van Oudenallen** (Groep Van Oudenallen): Als Amsterdammer ga ik daar natuurlijk op in. Je moet eerst met twee benen op de grond staan en dan pas zeggen wat je in de toekomst zou willen. Ik vind dat u hier helemaal langs die algemene beschouwingen bent gegaan. U houdt hier gewoon een leuk verkiezingsverhaal. Prachtig dat u daarvoor gratis zendtijd krijgt, maar ik ben teleurgesteld dat u na vier jaar niet met iets anders bent gekomen.

De heer **Bos** (PvdA): Ik wacht in spanning af wat straks uw bijdrage aan deze algemene beschouwingen zal zijn.

Mevrouw **Van der Laan** (D66): Het doet mij natuurlijk deugd dat de heer Bos zegt dat hij het zo mooi opgebouwde huis niet gaat afbreken, zeker omdat wij als medelinkse partij in dit kabinet vaak de klappen hebben opgevangen, terwijl de heer Bos op het Museumplein stond te demonstreren tegen die plannen. Ik vind het ook eerlijk dat de heer Bos sommige grote economische uitdagingen onder ogen ziet. Ik denk bijvoorbeeld aan de AOW, waarbij CDA en VVD nog steeds de kop in het stand steken en zeggen: wij hoeven niets te doen, terwijl de heer Bos zegt: ik ga er wel wat aan doen. Wij hebben er als D66 voor gekozen om de AOW-leeftijd te verhogen naar 67. De heer Bos heeft ervoor gekozen om een belastingheffing in te gaan voeren. Waarom heeft de PvdA er niet zoals D66 voor gekozen om het gewoon eerlijk te verdelen? Waarom wil hij er niet op die manier voor zorgen dat je daar in de toekomst de effecten van merkt en dat iedereen daar de lasten van draagt?

De heer **Bos** (PvdA): Daar zijn twee redenen voor. Ten eerste zijn er nog ontzaglijk veel mensen die best zouden kunnen doorwerken tot hun 65ste of zelfs na hun 65ste, maar die daar op dit moment niet toe in staat worden gesteld. Wij vinden dat wij dat probleem moeten oplossen, voordat je überhaupt begint aan discussies over het verhogen van de pensioengerechtigde leeftijd. Ten tweede moeten wij ons wel realiseren dat als je de AOW-leeftijd, de pensioengerechtigde leeftijd, verhoogt, dat dan met name de mensen met een lagere opleiding en een laag inkomen te maken krijgen met de problematische kanten daarvan. Als je een hoog inkomen hebt, kun je altijd wel zorgen dat je er wat vroeger kunt uitstappen. Dat kun je bij wijze van spreken voor jezelf bijeensparen of bijeenkopen. Mensen met een lager inkomen kunnen dat echter niet en dat zijn vaak ook nog eens de mensen in de zwaarste beroepen. In die zin is het een oplossing die bepaalde groepen mensen veel harder raakt dan andere groepen. Daarom is het niet de oplossing die wij gekozen hebben.

Mevrouw **Van der Laan** (D66): Zoals de heer Bos waarschijnlijk weet, is de leeftijd van 65 bedacht door de heer Bismarck en komt uit een periode waarin mensen veel korter leefden dan nu. Wij weten allemaal dat wij langer leven, dat wij gezonder leven, dat wij langer kunnen doorgaan. Begrijpt de PvdA niet dat wij er op een gegeven moment toch echt aan zullen moeten geloven? In Duitsland is er nu voor gekozen om die leeftijd op te trekken, in Groot-Brittannië is daar eveneens voor gekozen. Is het niet veel eerlijker om gewoon te zeggen: wij zullen daar uiteindelijk naar toe moeten?

De heer **Bos** (PvdA): Ja, maar die landen hebben bijvoorbeeld een heel ander pensioensysteem dan Nederland. De aard van de vergrijzingsproblematiek is er ook heel anders dan in Nederland. Mij lijkt dat in Nederland de prioriteit moet zijn dat iedereen die kan doorwerken tot zijn 65ste, daartoe gestimuleerd wordt, dat mensen die nog langer door willen werken, daarvoor

worden beloond en dat elk verbod op langer doorwerken, hoe dat ook geregeld is, wordt geschrapt. Ik geloof dat de VVD dat in haar programma heeft opgenomen. Als alle positieve stimulansen in werking worden gezet, is er een gigantische wereld te winnen.

Mevrouw **Van der Laan** (D66): Dan zijn wij het over die punten in ieder geval eens. D66 wil verder gaan. Daarover heb ik het nog in mijn termijn.

De heer **Bos** (PvdA): Zoals ik net zei, hoeven wij niet naar Manhattan om te zien hoe de Nederlandse droom in elkaar zit. Er zijn namelijk talloze mensen in Nederland die daar met ons aan willen werken. Wij zoeken de werkgevers en werknemers die met ons de economie willen moderniseren, op en reiken hun de hand. Hetzelfde geldt voor de moslims die met ons de radicalisering willen aanpakken, voor de ondernemers die met ons in de oude wijken willen investeren, voor de leraren die met ons de schooluitval willen bestrijden, voor de buurtbewoners die van hun buurt houden en voor de uitkeringsgerechtigden die aan de slag willen. Dat zijn allemaal bondgenoten. Met hen willen wij werken aan dat betere Nederland. De lanterfanters, fraudeurs, overlastveroorzakers en asocialen hebben een slechte aan ons. Alle goedwillende burgers van dit land zien wij als bondgenoten. Hun reiken wij de hand. Op 22 november aanstaande ligt er een keuze voor. Dat is over 56 dagen, over 8 weken. De grote vraag is dan of wij ons neerleggen bij een Nederland waar de kloof tussen mensen die mee kunnen komen en mensen die het niet redden, steeds groter wordt of dat wij gaan proberen die Nederlandse droom voor iedereen waar te maken. De Partij van de Arbeid kiest voor het laatste.

De **voorzitter**: Een korte vraag, mevrouw Van der Laan. Dan ga ik naar de inbreng van de heer Verhagen.

Mevrouw **Van der Laan** (D66): Dat begrijp ik, maar de heer Bos heeft zo expliciet gesolliciteerd naar de rol van premier dat ik het toch wel heel teleurstellend vind dat hij een zeer Nederlands verhaal gehouden heeft, dat het erg naar binnen gericht was en dat op de woorden Manhattan en Irak na het buitenland en Europa niet zijn genoemd, net zo min als grote uitdagingen als terrorismebestrijding. Dat stelt mij teleur. Ik wilde de heer Bos eigenlijk de kans geven om daar misschien in twee minuten nog iets over te zeggen.

De **voorzitter**: Het is mijn rol om dergelijke kansen te geven, maar ik geef de heer Bos die niet.

□

De heer **Verhagen** (CDA): Voorzitter. Op de drempel van deze parlementaire periode heb ik mij weer eens afgevraagd waarom ik in de politiek zit. Een dergelijke goede vraag moet een parlementariër zich altijd stellen. Ik zit erin, omdat ik een missie heb: Nederland beter achterlaten dan ik het heb aangetroffen. Dat drijft mij. Dat drijft het CDA. Met een dergelijke motivatie is het des te belangrijker om belofte na te komen. Hoe heeft het CDA Nederland vier jaar geleden aangetroffen, nadat er acht jaar lang zonder het CDA was geregeerd? Als een land met zorgelijk veel achterstallig onderhoud, als een cynisch land waar tolerantie vrijblijvend was geworden, als een land dat internationaal op economisch vlak achter was, terwijl het nog niet zo lang daarvoor bij de koplopers hoorde, als een onvriendelijk land, waar fatsoen steeds minder telde en de grote mond steeds luider werd gehoord, als een onveilig land met steeds meer geweld op straat, als een onvoldoende zorgend land met wachtlijsten voor medische hulp en verpleging en als een verdeeld land, waar Nederlander en medelander steeds meer geërgerd tegenover elkaar kwamen te staan. Het was zo verschrikkelijk zichtbaar wat er allemaal moest gebeuren. Het CDA beloofde daar iets aan te doen. Eenvoudig zou het zeker niet worden. Om de top te halen, moet je namelijk eerst klimmen. Om records te breken, moet je eerst door de pijngrens. Om te kunnen bouwen, moet je eerst breken. Het CDA kreeg de kans op regeringsverantwoordelijkheid, maar wist dat het niet vanzelf zou gaan. De werktekeningen lagen klaar, maar de partij had heel veel mensen in de samenleving nodig om de idealen weer zichtbaar te maken. Wij konden het niet alleen en wij wilden het niet alleen.

Wij zijn nu vier jaar verder en er is veel bereikt. Nog niet alles, maar omkijkend zien wij prima resultaten. Nederland is anders geworden. Nederland is weer beter aan het worden. Nederland is weer een land om trots op te zijn.

Het CDA heeft gedaan wat er is beloofd. Wij hebben de laagste werkloosheid van Europa. Wij zijn koploper economische groei. De koopkracht gaat weer vooruit en het consumentenvertrouwen neemt toe. Er wordt weer geïnvesteerd en iedere dag komen er weer banen bij. Om dit te kunnen bereiken zijn ingrijpende maatregelen genomen, die soms ook veel hebben gevraagd van mensen. Dat besef ik ook, maar wij zijn er altijd eerlijk over geweest. Die maatregelen hebben wel gewerkt. Zij hebben gezorgd voor het economisch herstel dat wij nu zien.

Er was vaak veel kritiek, er waren demonstraties, maar toch voerde dit kabinet dit beleid bewust en met overtuiging. Om onze AOW, onze pensioenen en onze sociale zekerheid overeind te houden. Om solidariteit te kunnen behouden, voor het hier en nu, maar ook voor later. Samen met een samenleving die er steeds meer in ging geloven kwamen de resultaten.

Duizenden mensen die in de bijstand zaten hebben nu een baan. Met de Wet werk en bijstand kwam niet de uitkering maar het werk centraal te staan. Dat mensen weer een baan hebben is nog steeds het meest sociale beleid dat je kunt voeren. Dit jaar hebben tienduizenden mensen minder een uitkering omdat zij nu een baan hebben. Dat zijn tienduizenden mensen die nu op eigen benen kunnen staan. Tienduizenden talenten die anders onbenut waren gebleven. Tienduizenden mensen die meehelpen om wachtlijsten te voorkomen, om lesuitval tegen te gaan en om te verhinderen dat wij straks niet voldoende agenten in de steden hebben.

Ten opzichte van 2002 is over de hele linie het aantal mensen met een uitkering gedaald met 237.000. Veel arbeidsongeschikten hebben weer perspectief gekregen. Mensen die eerst werden afgeschreven worden nu begeleid naar werk dat zij wel kunnen. Ook hier worden de resultaten zichtbaar. In 2002 gingen nog 92.000 mensen in de WAO, dit jaar is het aantal dusdanig verminderd dat het ons bovendien in staat stelt de uitkering voor hen die krachtens de WIA volledig en duurzaam arbeidsongeschikt zijn te verhogen.

Verhagen

Ouderen zijn volop gaan meetellen. Het aantal gezonde en onafhankelijke ouderen neemt toe. Dat biedt kansen. Zij zijn geen afgeschreven groep of een financieel probleem waarmee je iets moet. Wij moeten juist inspelen op hun kennis en vitaliteit. Oudere werknemers van 55 tot 65 jaar zijn aangemoedigd om langer door te werken. Daarmee hebben wij de basis voor de betaalbaarheid van de AOW en de pensioenen gelegd, ook op de lange termijn.

Voor het eerst in dertig jaar zijn de problemen in de zorg aangepakt. Er is keuzevrijheid gekomen voor mensen, ruimte voor ziekenhuizen en instellingen. Er is een acceptatieplicht, of je nu oud, jong, ziek of gezond bent. De zorg is weer bereikbaar. Wachtlijsten zijn verminderd en door de invoering van de zorgtoeslag voor iedereen betaalbaar, ook als je een lager inkomen hebt. Kinderen zijn gratis meeverzekerd.

De regeldruk wordt aangepakt. Daar is onder dit kabinet voor het eerst werk van gemaakt. Dat is pas het begin.

Last but not least hebben wij de overheidsfinanciën langzaam maar zeker op orde gekregen.

Dit kabinet heeft een degelijk beleid gevoerd en zo hoort het ook. Ik geef toe dat het veel gemakkelijker is om geld uit te geven. Daarvan word je ook sneller populair. Iemand zal de rekening moeten betalen. Als wij dat niet zijn, is het wel de volgende generatie. Dat willen wij toch niet? Daarom hebben wij gekozen voor solide financiën. Daarmee gaan wij nog steeds door.

De heer **Marijnissen** (SP): De heer Verhagen sprak over solidariteit als een van zijn belangrijkste beweegredenen waarom hij in de politiek is gegaan. De huren zijn verhoogd, terwijl de huurtoeslag is verlaagd. Er zijn meer mensen die wij als arm moeten aanmerken in dit land dan bij het aantreden van het kabinet. Het kabinet heeft een no-claimregeling ingevoerd waarbij zieke mensen betalen voor gezonde, en ik zou nog wel even kunnen doorgaan. Kan hij zich voorstellen dat sommige mensen dit allemaal wat holle retoriek vinden, als zij dit thuis zo uit zijn mond horen?

De heer **Verhagen** (CDA): Ik vind het geen holle retoriek als je constateert dat tienduizenden mensen weer een baan hebben gekregen en dat hun koopkracht daardoor niet 1% toeneemt, maar 30 tot 40%. Ik vind het geen holle retoriek als ik opmerk dat het hier goed gaat, in vergelijking met Frankrijk en Duitsland. In die landen zou men wensen dat men er zo goed voor zou staan als in Nederland. Ik vind het ook geen retoriek om te constateren dat wij de laagste werkloosheid in heel Europa hebben. En ik vind het ook geen retoriek om te vermelden dat tienduizenden mensen weer een perspectief hebben, dat wij economische groei hebben en dat wij juist door de maatregelen van het kabinet meer van de internationale economische groei kunnen profiteren dan in landen in onze omgeving. Dit zijn gewoon feiten, de mensen hebben weer goede vooruitzichten.

De heer **Marijnissen** (SP): Maar het zal u toch bekend zijn dat in uw eigen partij de groep die zich met de sociale zekerheid bezighoudt, hier totaal anders over denkt. Ik lees in Trouw dat die groep in uw eigen partij, mensen die opkomen voor solidariteit, ook in het verkiezingsprogramma van het CDA, eist dat de gevolgen van de ontkoppeling van de hoogte van de uitkeringen en de ontwikkeling van het minimumloon worden hersteld. En niet alleen dat, er moet ook hersteld worden wat de mensen in de afgelopen jaren door de ontkoppeling zijn misgelopen. Dit is dus niet alleen een geluid uit de socialistische hoek, maar ook een echo van geluiden uit de christen-democratische hoek.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik constateer dat iedereen er volgend jaar weer op vooruit zal gaan en dat de mensen er in het afgelopen jaar ook weer op vooruit zijn gegaan. Er zijn maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat iedereen er volgend jaar op vooruit zal gaan, ook de minima. Laten wij hier blij mee zijn. En als je het totale pakket bekijkt, moet je ook eerlijk constateren dat de rekening in de periode 2000-2007 niet eenzijdig bij een bepaalde groep is neergelegd, maar dat iedereen erop vooruit is gegaan. Je moet het totaal bekijken; er wordt steeds gesuggereerd dat de ouderen erop achteruit zouden zijn gegaan door de bevriezing van de AOW, maar dan gaat het wel om het hele verhaal. Dan moet er ook bij gezegd worden dat er een tegemoetkoming in de AOW is gekomen, dat de AOW verhoogd is en dat er een ouderenkorting is ingevoerd, waardoor men er netto zelfs op vooruitgegaan is in vergelijking met de situatie waarin de AOW niet bevroren zou zijn. Die feiten moet je dan ook noemen. Maar het gaat erom dat je ondanks de recessie weer perspectief op een baan hebt. Dat is het meest sociale beleid: je hoeft niet meer langs de kant te blijven staan, je kunt weer aan het werk, zodat je jezelf niet alleen kunt ontplooien, maar er ook financieel fors op vooruit kunt gaan.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik kom hier straks nog wel even op terug, maar wat heel erg steekt, ook bij de mensen die vertegenwoordigd worden door de groep in uw partij die ik zojuist noemde, is dat door de bank genomen alle inkomensgroepen er in het komende jaar wel 1% op vooruitgaan – dat is inderdaad winst – maar dat dit niet goedmaakt wat de mensen met lage inkomens en middeninkomens in de afgelopen jaren hebben ingeleverd, terwijl mensen met twee keer modaal er in het komende jaar 6 of 7% op vooruitgaan. Het steekt ook dat iemand die een hoog salaris heeft, er € 40 tot € 50 per maand bij krijgt, terwijl iemand met een klein inkomen, die in de afgelopen jaren veel heeft ingeleverd, er per maand € 8, € 10 of misschien hooguit € 15 bij krijgt. Dit zijn twee dingen die fundamenteel haaks staan op de pretentie van het CDA, voor solidariteit te staan.

De heer **Verhagen** (CDA): Het aantal mensen met een uitkering neemt af; mensen die weer een baan hebben, kunnen een forse inkomensvooruitgang tegemoet zien. En ik heb het al gezegd, wij hebben de laagste werkloosheid in de Europese Unie. Maar de sociale minima zijn er in de afgelopen tien jaar ook fors op vooruitgegaan, ook in totaal. En als zelfs de heer Irrgang constateert dat de verschillen tussen rijk en arm in Nederland niet zijn toegenomen, dan zeg ik: wat willen wij nog meer?

De **voorzitter**: Mijnheer Irrgang, alleen als het is om iets te zeggen over wat u gezegd zou hebben.

De heer **Irrgang** (SP): Het is natuurlijk een hele eer dat ik hier aangehaald word, maar het artikel waarop de heer Verhagen doelt, loopt tot 2003. Het tweede kabinet-

Verhagen

Balkenende en zeker het derde kabinet-Balkenende gaan daar helemaal niet over. Die conclusie kan de heer Verhagen daar dus niet uit trekken.

De heer **Verhagen** (CDA): Wat jammer nu. Ik hoop dat de heer Irrgang ook verder leest na 2003. Dan blijkt ook dat Nederland de kleinste inkomensverschillen kent in vergelijking met de andere landen in Europa, dat de armoede is afgenomen. Dat zijn ook de feiten die wij nu kunnen constateren.

De **voorzitter**: Mijnheer Marijnissen, u zei dat u straks zou terugkomen, maar dit is toch iets te snel. Maar mevrouw Halsema, u mag wel interrumperen. U bent een beetje timide vandaag!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Wat zei u?

De **voorzitter**: U bent een beetje timide. Ik geef u de gelegenheid een vraag te stellen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voor mij geldt dat ik dit wel eens twee keer wil horen, want zo ken ik mijzelf niet.
Voorzitter. Het is te gek dat je moet gaan twisten over de feiten. Ik sta echt met stijgende verbazing naar de heer Verhagen te luisteren: ''De armoede is afgenomen.'' Waar haalt hij het vandaan? De armoede is toegenomen. Een van de belangrijkste maatstaven voor de welvaart in een land en voor de kansen die mensen krijgen, is de werkgelegenheid. Er zijn nu 118.000 mensen meer werkloos dan op het moment dat dit kabinet aantrad. Hoe verklaart u dat, mijnheer Verhagen?

De heer **Verhagen** (CDA): Ik weet niet welke cijfers mevrouw Halsema heeft, maar ik constateer dat er ondanks een recessie een lagere werkloosheid is dan aan het begin deze kabinetsperiode. Ik constateer dat ondanks die recessie en het feit dat het kabinet aan het begin werd geconfronteerd met een concurrentiepositie die ten opzichte van de ons omringende landen slechter was en met verlies van banen, er nu weer banen bijkomen en dat Nederland daardoor de laagste werkloosheid heeft van heel Europa. Dat zijn feiten. Laten wij daar dan blij mee zijn. U kunt een buitengewoon cynisch verhaal houden dat het hier vreselijk is, maar bent u met mij blij dat weer tienduizenden mensen een baan hebben gevonden en aan de slag zijn gegaan?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik zou vooral heel blij zijn als wij in elk geval allebei dezelfde cijfers kennen. De mijne zijn afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek en Eurostat. In 2002 stond de werkloosheid op 2,8 en nu staat de werkloosheid op 4,3. Dat is een toename van 1,5%. Ik heb dat niet zelf verzonnen. Dat betekent dat op dit moment meer dan 100.000 mensen extra aan de kant staan. Dat is dramatisch. Dat is dramatisch als wij allemaal als centrale opdracht aanvaarden dat iedereen moet kunnen meedoen in dit land. De afgelopen jaren zijn er minder mensen gaan meedoen. Dat zijn vooral de mensen die minder kansen hebben. Dat zijn de mensen die de lagere opleidingen hebben. Dat zijn de mensen die zijn uitgesloten. U kunt hier dan wel zeggen dat het zo goed gaat – en ik wil heel graag dat het goed gaat – maar zorg daar dan ook voor, want het gaat slechter.

De heer **Verhagen** (CDA): Als je de gehele kabinetsperiode bekijkt, is er sprake van een toename van de werkgelegenheid. Ook dat blijkt uit de stukken die wij allen hebben gekregen, uit de MEV en uit de Miljoenennota. Je ziet dat ook in absolute aantallen er steeds minder mensen langs de kant staan. Dat zijn gewoon feiten. Aan het begin van deze kabinetsperiode in 2003 hadden 237.000 mensen meer een uitkering dan nu het geval is. Je kunt daar verhalen tegenover stellen, maar ik constateer dat de werkgelegenheid is toegenomen onder dit kabinet, dat er tienduizenden mensen weer een baan hebben gekregen en dat wij uiteindelijk op dat punt ook kunnen zien dat Nederland de laagste werkloosheidscijfers heeft in Europa.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): In 2002 waren wij werkgelegenheidskampioen in Europa. Toen hadden wij echt een opvallend lage werkloosheid. Wij zijn nog steeds werkgelegenheidskampioen in Europa, alleen de voorsprong die wij hadden, is zo goed als verdampt. Ik zal niet tegen u zeggen dat u jokt, want daar houd ik niet van. U heeft zich echter wel verdomd slecht voorbereid, als u niet weet dat de afgelopen jaren de werkloosheid is gestegen. Ga daarom even uw feiten checken!

De heer **Verhagen** (CDA): Ik check mijn feiten en ik heb mijn feiten gecheckt. Ten opzichte van het begin van deze kabinetsperiode is de werkloosheid gedaald.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): Het woord ''armoede'' viel zojuist. Het is voor mij aanleiding erop te wijzen dat ik collega Verhagen vanmorgen heb gemist, toen wij van ouderenbonden en de Woonbond een petitie kregen aangeboden, inclusief een zwartboek ''Leven in armoede''. Ik weet niet of hij het inmiddels onder ogen heeft gekregen; ik zal het straks op zijn tafeltje leggen, zodat hij het erbij kan betrekken. Dit, omdat zijn betoog tot nu toe erg tevreden klinkt, net alsof wij er zo op vooruit zijn gegaan. Ik nodig collega Verhagen uit om kennis te nemen van de verhalen die wij vanmorgen van een aantal mensen konden horen, namelijk dat door de verhoging van de huren en de verlaging van de huurtoeslag mensen in problemen zijn gekomen die vóór 2002/2003 niet in problemen verkeerden. Dat zijn ernstige feiten en ik zou graag willen dat hij in zijn bijdrage dáár de aandacht op richt en aangeeft wat die mensen van hem kunnen verwachten. Is hij bijvoorbeeld bereid om met ons en met anderen te pleiten voor een verhoging van de huurtoeslag?

De heer **Verhagen** (CDA): Het is niet af en natuurlijk zul je nog allerlei zaken moeten doen. Ik zie ook dat er mensen zijn die in de problemen zitten. Daarom is het ook terecht dat het kabinet met voorstellen is gekomen, bijvoorbeeld op het punt van de schuldhulpverlening. Daarom is het terecht dat er mogelijkheden zijn, ook voor gemeenten, om juist ouderen, zieken en gehandicapten extra ondersteuning te geven, via de bijzondere bijstand. Daarom is het terecht dat je maatregelen neemt, zoals het kabinet dit gedaan heeft, om komend jaar de koopkracht, zeker voor de sociale minima, te verhogen. Het zal je immers maar gebeuren dat je tot hier in de schulden zit en niet meer ziet hoe je eruit moet komen. Daar zul je aan moeten werken en daarom zeg ik dat de maatregelen van dit kabinet, de structurele hervormingen, goed zijn geweest, omdat nu veel meer mensen

perspectief hebben op een baan dan wanneer wij die maatregelen niet hadden genomen.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): Ik zal in mijn eigen bijdrage het nodige zeggen over de koopkrachtverbetering, het gemiddelde van 1% en onze wens om de compensatie meer gericht in te zetten. Het kabinet heeft benadrukt dat er veel van de mensen is gevraagd en dat heeft u ook erkend. Dan is het natuurlijk wel zaak om de mensen van wie wij extra hebben gevraagd, ook extra tegemoet te komen. Mijn simpele vraag is deze. Als u kennis neemt van dit boekje en van de verhalen van de mensen die wij vanmorgen hebben ontmoet en die nu op de tribune naar uw verhaal zitten te luisteren, wat is dan uw boodschap aan hen? Vind ik u aan mijn zijde als ik vandaag met voorstellen kom uit onze tegenbegroting voor gerichte compensatie, verhoging van zorgtoeslag en verhoging van huurtoeslag voor precies die groepen mensen van wie extra is gevraagd?

De heer **Verhagen** (CDA): Ik zal kennis nemen van de tegenbegroting van de fractie van de ChristenUnie; ik heb dit nog niet gedaan. Wij gaan hier dan het debat verder over voeren.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik wil even ingaan op het punt van de schuldhulpverlening. De heer Verhagen en ik waren in maart op de Erasmusuniversiteit. Wij hadden toen een debat dat onder andere ging over de reclames waarmee mensen verleid worden tot lenen. De heer Verhagen zei daarbij dat hij dit bedenkelijke reclames vond en dacht dat deze mede oorzaak zijn van financiële, budgettaire problemen van nogal wat gezinnen. Ik nodigde de heer Verhagen uit om ervoor te zorgen dat daar een einde aan zou komen en hij zei toen: dan gaan wij die reclames verbieden. Daar is een Kamerdebat over geweest, dat helaas niet tot een meerderheid heeft geleid, onder andere omdat de CDA-fractie op die opinie terugkwam. Ik heb nu de volgende vraag.

Ik heb hier iets van Otto, dat mijn vrouw mij ter hand heeft gesteld. Het is een uitnodiging om gebruik te maken van de ''Extra Card'' van Otto. Er staat in de inleidende tekst dat je die kaart kunt krijgen en dan meteen geld kunt opnemen, maar liefst € 1250. Dat kun je gewoon even gaan innen; geen enkel probleem. Waarom? Omdat, zo staat hier, als u af en toe iets wilt hebben, uw uitgaven net iets harder gaan dan verwacht. Geen punt, wij hebben de oplossing: de extra card. Bij de voorwaarden en de voordelen staat: u hebt gespreid betaalgemak, terugbetalen zoals het u uitkomt, bijvoorbeeld in gemakkelijke maandtermijnen. Ik heb geprobeerd uit te zoeken tegen welke rente dat is. Dat is dus niet te vinden op de site en het staat hier niet in. Mijn vrouw heeft gebeld met Otto. Het duurde een halfuur; u kent het wel, een computer. Zij is er uiteindelijk niet achter gekomen. Ik heb in de spelonken van de website gevonden dat het om 16% rente gaat. Wat vindt u hier nu van? Gaan wij hier een keer paal en perk aan stellen?

De heer **Verhagen** (CDA): Wat mij betreft wel en wat mij betreft nu. In de voorstellen die het kabinet heeft gedaan inzake de Wet schuldhulpverlening, die wij hier hopelijk nog behandelen, zal dat ook gebeuren. U stelt dat wij zijn teruggekomen op ons standpunt, maar dat zijn wij helemaal niet. Reclame die misleidend is, die mensen voorspiegelt dat zij gratis kunnen lenen en dat alle problemen opgelost zijn als zij daar lenen, is wat mij betreft morgen verboden.

Ook op andere punten zijn er veel dingen verbeterd in Nederland. Ik ben al zes keer begonnen aan die zin, maar ik vind het leuk om steeds te zeggen dat er ook op andere punten veel dingen verbeterd zijn in dit land.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik gun het u ook om dat nog een paar keer te mogen herhalen.

Ik hoor u net met droge ogen beweren dat de armoede is afgenomen in Nederland. Wij hebben dat ook even uitgezocht; ik verwijs naar de armoedemonitor van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Het aantal gezinnen dat leeft op of rond het minimum is de afgelopen jaren gestegen van 9 naar 11%. 430.000 kinderen in Nederland groeien op in armoede. Bent u daar trots op?

De heer **Verhagen** (CDA): Als mensen in armoede verkeren, ben je natuurlijk niet trots. Daar probeer je wat aan te doen door te zorgen voor voldoende werkgelegenheid. Daar probeer je wat aan te doen door voldoende scholing zodat mensen kansen en perspectief hebben. Daar probeer je wat aan te doen door naast hen te gaan staan, bijvoorbeeld via de gemeente. In de discussies over de mogelijkheden van gemeenten op het punt van de bijzondere bijstand hebben wij heel nadrukkelijk gezegd: zoek de mensen op, ga naast hen staan en kijk of je een traject kunt bedenken om van die schulden af te komen. Dat moet je doen. Je kunt in de laatste rapporten zien dat het aantal armen dat langjarig onder het minimum zit is afgenomen.

Ook op andere punten zijn er veel dingen verbeterd in Nederland. Het is veiliger geworden. De criminaliteit en overlast zijn fors gedaald. Strenger politieoptreden en politietoezicht op de meest onveilige plekken zijn effectief gebleken. Het lerarentekort is meer dan gehalveerd. Integratie en inburgering zijn niet meer vrijblijvend. Ook internationaal staan wij ons mannetje, niet alleen bij vredesoperaties en bestrijding van het internationale terrorisme: een waardevolle en grootse inzet van onze Nederlandse militairen. Ook zijn wij kwantitatief en kwalitatief koploper op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Er is meer aandacht gekomen voor saamhorigheid, leefregels en fatsoen; kortom, voor hoe wij met elkaar omgaan. Meer aandacht is er ook voor gezinnen, die de basis vormen van onze maatschappij. Dat zijn belangrijke verbeteringen in de samenleving ten opzichte van vier jaar geleden die wij dagelijks merken. Goed beleid dus, ook achteraf.

De oppositie was steeds tegen, zoals de PvdA: tegen de plannen om de bijstand te hervormen, tegen de veranderingen van de WAO, tegen de aanpak van VUT en prepensioen, dus tegen maatregelen die allemaal het effect hebben gehad dat er nu meer mensen aan het werk zijn. In 2004 demonstreerde Wouter Bos nog op het Museumplein tegen langer werken. In 2006 draaide hij 180 graden en riep hij dat de vergrijzing ons dwong tot het invoeren van een bejaardenbelasting en meende hij dat zelfs de levensloopregeling niet langer gebruikt mocht worden om met prepensioen te gaan. Twee keer verkeerd. Toen zat hij ernaast, nu weer.

De heer **Bos** (PvdA): Kan de heer Verhagen uitleggen wat er zo fout was met die demonstratie op het Museumplein? Als dat zo fout was, waarom heeft het kabinet na die demonstratie de plannen dan aangepast?

De heer **Verhagen** (CDA): U demonstreerde tegen de mogelijkheid om langer door te werken, tegen het niet langer stimuleren om op de leeftijd van 55 jaar met vut te gaan. Daar demonstreerde u tegen. U demonstreerde tegen allerlei mogelijkheden om vut en prepensioen in stand te houden. Twee jaar later zei u met droge ogen: oh, wat een ramp, de vergrijzing komt op ons af; daar moeten wij iets aan doen. U vond dat er onmiddellijk een bejaardenbelasting ingevoerd moest worden en dat het onmogelijk moest worden gemaakt om de levensloopregeling nog langer te gebruiken om met prepensioen te gaan, terwijl de vakbeweging juist die levensloopregeling daarvoor wilde gebruiken. Dat was een van de redenen waarom het kabinet die mogelijkheid heeft gecreëerd in het najaarsoverleg.

De heer **Bos** (PvdA): Ik stel de vraag nog maar eens: wat was er mis met de demonstratie op het Museumplein als daarna het kabinet, met uw instemming, de plannen veranderde? Dat betekent toch dat het kennelijk nodig was om ervoor te zorgen dat er uiteindelijk iets gedaan werd waar iedereen zich in kon vinden?

De heer **Verhagen** (CDA): Dat er voor draagvlak naast daadkracht gezorgd moest worden, heb ik ook gezegd aan de vooravond van die demonstratie. Ik heb niet gezegd dat wij ons teweer moesten stellen tegen langer doorwerken of tegen het niet langer stimuleren van op de leeftijd van 55 jaar met vut gaan. Dat zei u. Daar demonstreerde u tegen. Twee jaar later roept u het tegenovergestelde. Het is toch zeer opmerkelijk dat u met droge ogen bij de lezing die u hield zei: ik wil dat de levensloopregeling niet langer gebruikt wordt voor de mogelijkheid om met prepensioen te gaan of om parttime te gaan werken als je ouder wordt. Dat is toch precies het tegenovergestelde van wat u in 2004 zei? U draait 180 graden en gaat dan weer de andere kant op. In een extra versnelling roept u allerlei doemscenario's over ons af. Ik vind het best, maar consistent is het niet.

De heer **Bos** (PvdA): Ik zou u aan willen raden om het CDA-verkiezingsprogramma zodanig aan te passen, dat mensen in zware beroepen met een laag inkomen ook gebruik kunnen maken van die levensloopregeling. Dat was mijn hoofdboodschap. In het verkiezingsprogramma van het CDA is een levensloopregeling voor mensen met zware beroepen niet meer bedoeld om vervroegd met pensioen te kunnen gaan, alleen nog maar met deeltijdpensioen. Leg dat eens uit op een bouwplaats.

Wat waren de feiten in het najaar van 2004? De hele oppositie, van LPF tot SP, zat achter een tafel met een gemeenschappelijk plan dat als doelstelling had om te stimuleren dat mensen langer door zouden werken. Dat waren de LPF, de SP, GroenLinks, de PvdA en de ChristenUnie. De SGP vond het sympathiek, maar deed niet mee. Wij hebben toen met elkaar zwart op wit onderschreven dat er langer gewerkt moest worden in Nederland. De vakbonden deden de handreiking om dit met draagvlak te realiseren. Wij zeiden: sla dat gebaar niet af, kies niet voor de confrontatie maar probeer het te regelen met die vakbonden. Die handreiking werd niet opgepakt. Daarom stonden er 400.000 mensen op het Museumplein. Die kregen het voor elkaar dat de plannen uiteindelijk aangepast werden. Dat zijn de feiten, mijnheer Verhagen. Dus doe nu niet zo minachtend over die demonstratie. Die demonstratie was kennelijk nodig om u ervan te doordringen dat je de samenleving niet een kant op kunt duwen door hier in Den Haag een wet te maken, maar dat je er draagvlak voor nodig hebt en dat je rekening moet houden met de mensen die je nodig hebt. Dat waren de vakbonden.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik doe absoluut niet minachtend over een demonstratie. Ik heb bij de algemene beschouwingen aan de vooravond van die demonstratie gezegd: wij moeten er samen met sociale partners uitkomen. Ik heb gezegd dat wij moesten proberen om het poldermodel, waar wij sterk in zijn, te gebruiken in plaats van het in de prullenbak te gooien, zoals u aan het begin van deze kabinetsperiode en in de vorige periode deed. Ik herinner mij nog de discussie die wij op dat punt gevoerd hebben. U, als een van de weinigen die nog überhaupt vertrouwde in de SER, in overleg tussen vakbeweging, werkgevers en overheid, zei dat wij die tijd hadden gehad. Ik doe niet minachtend over een demonstratie; ik constateer dat u 180 graden bent gedraaid ten opzichte van 2004.

De heer **Rutte** (VVD): Mijn partijgenoot Frank de Grave is ook meegeteld bij die 400.000, omdat hij op weg naar de dwaze dagen van de Bijenkorf vastliep in die demonstratie op het Museumplein. Dus het waren er in ieder geval 400.000 min één.

De heer Verhagen stelt de heer Bos de simpele vraag of het klopt dat hij 180 graden gedraaid is op het punt van de levensloop: eerst wel inzetbaar voor het prepensioen en daarna niet meer. Ik stel voor de derde keer in dit debat vast dat wij op een cruciaal moment geen antwoord krijgen. Ik ben benieuwd wat de heer Verhagen daarvan vindt.

De **voorzitter**: De heer Verhagen staat achter het spreekgestoelte en u steunt hem vanachter de interruptiemicrofoons in zijn reactie op de heer Bos. Zo debatteren wij niet vandaag. De heer Verhagen gaat door.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik ga door, waarbij ik constateer dat ik inderdaad geen antwoord heb gekregen van de heer Bos op de vraag waarom hij 180 graden gedraaid is. Toen zat hij ernaast en nu weer.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik maak niet de fout van de heer Rutte, want dat kan de heer Bos zelf wel afhandelen. Ik heb een vraag over de levensloopregeling die u zo graag wilde hebben in plaats van de oude regelingen. Ik kan mij niet voorstellen dat u daar zo tevreden over bent. Het verschil ten opzichte van de oude regelingen is dat die regeling gebruikt wordt voor vervroegd uittreden, alleen nu niet meer door iedereen maar door een selecte, bovenmodale groep oudere werknemers. Alle anderen hebben geen toegang. Zij verdienen onvoldoende geld om te kunnen sparen. Met de levensloopregeling hebt u VUT/prepensioen beperkt tot een heel kleine bovenmodale groep.

De heer **Verhagen** (CDA): U doet geen recht aan de levensloopregeling. De levensloopregeling is bedoeld voor de tijden waarin de druk op de ketel te hoog wordt: voor de piekuren in je leven. Je moet die regeling gebruiken om arbeid en zorg te combineren of om je bij te scholen. Je moet de mogelijkheid hebben om een

sabbatical op te nemen om daarna weer door te gaan. Een andere mogelijkheid is prepensioen. Ik vind wel dat de levensloopregeling verbeterd moet worden. In het verkiezingsprogramma hebben wij ook voorstellen gedaan op het punt van ouderschapsverlof. Wij willen een gelijkschakeling met het spaarloon. Een van de redenen om er onvoldoende gebruik van te maken, is dat het spaarloon op de korte termijn nog altijd voordeliger is. Ik wil niet af van het spaarloon, maar ik wil een gelijke uitgangspositie. Voordat dit kabinet begon, was er geen levensloopregeling. Nu hebben wij een begin gemaakt, maar er zal nog wel wat moeten gebeuren. Dat ben ik met u eens.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): De vraag is wat er gaat gebeuren. Welke ambities heeft het CDA nu werkelijk? Laat ik een voorbeeld nemen. Ik ben het met u eens dat de levensloopregeling uitgebreid moet worden, bijvoorbeeld voor jonge gezinnen. Beide partners werken en zij verdienen één keer of anderhalf keer modaal. Zij zijn heel druk, komen tijd tekort en zij willen even kunnen stoppen. Zij moeten even op adem kunnen komen en aandacht aan de kinderen besteden. De levensloopregeling is voor hen echter onbetaalbaar. Zij kunnen te weinig geld inleggen en zij kunnen onvoldoende sparen. Pas tegen de tijd dat zij gebruik kunnen maken van de levensloopregeling zijn zij 55. Dan verdienen zij twee keer modaal of meer en dan kunnen zij die regeling gebruiken om uit te treden. In die zin is de levensloopregeling mislukt. Vindt u niet dat die regeling er juist moet zijn voor jonge gezinnen, alleenstaande ouders, alleenstaanden die voor ouderen willen zorgen en mensen die het moeilijk hebben? Waarom dringt u niet met ons bij het kabinet aan op een aanzienlijke verruiming van die regeling? Wij moeten ervoor zorgen dat juist de mensen die deze regeling nodig hebben ervoor in aanmerking komen.

De heer **Verhagen** (CDA): Zoals ik al zei, doen wij ook in ons verkiezingsprogramma voorstellen om de levensloopregeling meer toe te spitsen op deze gebruiksmogelijkheden, onder andere door een extra korting op het punt van ouderschapsverlof te realiseren. Wij zullen die voorstellen in de komende periode moeten realiseren. Uitgaande van de situatie waarin er überhaupt geen levensloopregeling was, kunnen wij nu alleen maar constateren dat wij daarmee een begin hebben gemaakt en dat die regeling verder kan worden verbeterd.

Jammer vind ik in de discussie over de vergrijzing dat wordt gedaan alsof er alleen maar problemen op ons afkomen. De meeste ouderen zijn geweldig vitaal en kunnen nog veel voor de samenleving betekenen, betaald en onbetaald, beroepsmatig of bijvoorbeeld als mantelzorger. Het is de kunst om juist daarop goed in te spelen, uitnodigend en niet verbiedend, tegemoetkomend en niet belastend.

Al met al kunnen wij volgens mij constateren dat wij op zich blij kunnen zijn dat het kabinet de hervormingen heeft doorgevoerd. Ik constateer dat de Partij van de Arbeid nu de door haar eerder bestreden hervormingen van het kabinet-Balkenende in haar verkiezingsprogramma grotendeels ongemoeid laat en er dus achteraf blijkbaar wel de noodzaak van erkent.

Mevrouw **Van der Laan** (D66): Voorzitter. Ik neem aan dat de heer Verhagen kennis heeft genomen van de reactie van de Raad van State op de Miljoenennota. De Raad van State onderschrijft inderdaad de analyse dat het veel beter gaat met de economie, dat Nederland er beter voorstaat en dat de hervormingen goed zijn geweest, maar de Raad van State is het op één punt niet eens met de analyses van het CDA. En dat is precies het punt van de vergrijzing, want daaromtrent wordt heel duidelijk gesteld dat er wel degelijk wat moet gebeuren en dat je niet alleen maar de arbeidsparticipatie kunt verhogen, maar dat er ook andere maatregelen moeten worden genomen. Op dat punt steekt het CDA gewoon de kop in het zand. Er moeten voorstellen komen om dat te veranderen. Je kunt niet zeggen: de arbeidsparticipatie gaat omhoog en dan is er geen probleem. Je kunt ook niet zeggen: de Raad van State zit te kletsen als hij andere aanbevelingen doet.

De heer **Verhagen** (CDA): Om te beginnen constateer ik dat de REA er iets anders over denkt. U hebt als Kamerlid het rapport van de REA ook gekregen. Je ziet in dat rapport dat er voldoende mogelijkheden zijn om de vergrijzing betaalbaar te houden als je maar zorgt dat de overheidsfinanciën goed op orde zijn (aan het eind van de volgende kabinetsperiode 1% overschot) en als je ervoor zorgt dat de participatie goed wordt geregeld en er dus meer jongeren, allochtonen, vrouwen en ouderen (55- en 65-plussers) aan de slag gaan. Het gaat dus om de combinatie van solide overheidsfinanciën en grotere participatie. Daarnaast moet je iets doen aan de zorgkosten. Dat is een heel ander verhaal. Daarover komen wij nog te spreken.

Juist dankzij de basis die door dit kabinet is gelegd, behoeven wij niet over te gaan tot draconische maatregelen als extra belasting voor 65-plussers of het verhogen van de AOW-gerechtigde leeftijd.

Mevrouw **Van der Laan** (D66): Ik heb natuurlijk ook kennisgenomen van het REA-rapport en ik ben het met de heer Verhagen eens dat de REA stelt dat vergrijzing eigenlijk een zegen is, voordelen heeft en dat ervoor moet worden gezorgd dat er minder negatief wordt gesproken over de vergrijzing. Dat neemt niet weg dat wij met de realiteit zitten dat mensen veel en veel langer leven dan twintig, dertig, vijftig jaar geleden. Dat is heel erg goed, maar dan moeten wij er wel voor zorgen dat de AOW betaalbaar blijft. Wij moeten ervoor zorgen dat de AOW staat. Uit het rapport van de Raad van State blijkt dat het enige wat je nu bereikt, is dat er meer geld voor de AOW uit de algemene middelen zal komen en dat er dus door iedereen een hogere bijdrage aan de AOW zal worden gegeven. Je stimuleert mensen dus niet om langer door te werken. De fiscaliseringsplannen van de heer Bos raken natuurlijk juist de zwakkeren, omdat ze de arbeidsparticipatie verminderen, maar wij kunnen niet onze kop in het zand blijven steken en net doen alsof er niets hoeft te gebeuren.

De heer **Verhagen** (CDA): Het CDA heeft de afgelopen vier jaar zijn kop niet in het zand gestoken en zal dat ook de komende vier jaar niet doen, maar het CDA maakt andere keuzen.

De heer **Van Schijndel** (Groep Eerdmans/Van Schijndel): Het is mogelijk dat de heer Verhagen nog op de punten komt, waarover ik hem een vraag wil stellen, maar ik doe dat nu. Hij is in het verleden buitenlandwoordvoerder

geweest van de CDA-fractie. Ik constateer dat zaken waarover velen zich druk maken, zoals de Turkse toetreding, Europa, Roemenië...

De **voorzitter**: De heer Verhagen heeft tot nu toe netto tien minuten spreektijd gehad en is verder steeds geïnterrumpeerd. Als u aan het eind van zijn betoog essentiële dingen mist, kunt u er een vraag over stellen, net als mevrouw Van der Laan heeft gedaan aan het eind van het betoog van de heer Bos, maar u kunt dat niet doen in zo ongeveer het begin van het betoog van de heer Verhagen. Niemand weet nog wat hij gaat zeggen.

De heer **Verhagen** (CDA): Voorzitter. Dankzij het kabinet-Balkenende gaat het een stuk beter met Nederland. De huidige opleving van de economie is veel krachtiger dan in de ons omringende landen. Dit ontkracht ook de kritiek dat de huidige opleving louter het gevolg zou zijn van het herstel van de internationale economie. Omdat wij op tijd zijn begonnen aan hervormingen hebben wij een voorsprong op andere landen in Europa. Benchmarks noem je dat tegenwoordig, gewoon ijkpunten waarmee je kunt zien of je het beter doet dan anderen. Indertijd waren wij koploper in Europa en wij zijn het nu weer. Wat dacht u dat het vertrouwen van instellingen zoals het IMF en de OESO in het kabinetsbeleid doet voor ons investeringsklimaat? Waarom dacht u dat buitenlandse bedrijven bij ons willen investeren en ondernemingen, van het midden- en kleinbedrijf tot het grootbedrijf, weer werkgelegenheid scheppen? Omdat zij zien dat Nederland er weer goed voorstaat, omdat zij vertrouwen hebben in de daadkracht van onze overheid. Dat geeft ons kansen! Juist nu het goed gaat, moeten wij nog een paar belangrijke stappen zetten, want wij zijn er nog niet. De vergrijzing gaat verder, de globalisering gaat door. Dat hebben wij in 2002 beseft en dat beseffen wij nu eens te meer. Wij doen het goed, maar nu moeten wij vooruit en wij moeten onze voorsprong niet in de waagschaal leggen.

Het CDA wil mensen respect, welvaart en zekerheid bieden en dat betekent ervoor zorgen dat onze economie kansen blijft scheppen. Dat betekent investeren in de mensen die deze kansen kunnen grijpen. Maar het betekent vooral samen investeren in de samenleving, want die is veel meer dan economie alleen. Je gewaardeerd voelen, is meer dan welvaart, het gaat ook om welzijn, tijd voor elkaar, geborgenheid, respect, je welkom weten in je eigen land. Waarden en normen zijn dagelijkse realiteit geworden, maar wij maken ons er ook zorgen over. Fatsoen moet je doen, zei Balkenende vier jaar geleden en hij zette fatsoen en respect weer op de agenda. Het leeft onder mensen. Waarden en normen gaan gewoon over normaler met elkaar omgaan, om ieder voor zich of samen, maar ook over gastvrijheid en tolerantie, over religie en openhartigheid en over de rol van de opvoeding en onderwijs. Tolerantie wordt onverschilligheid wanneer er geen fundament is in de waarden die wij delen. Respect voor elkaar, vrijheid van meningsuiting, het besef van onverenigbaarheid van geloof en dwang! Wij willen een samenleving waarin mensen met verschillende achtergronden dezelfde waarden delen en in die zin gaan integratie en participatie hand in hand. Integratie moet ertoe leiden dat iedereen gaat meedoen. Er is veel bereikt, maar er moet nog veel meer bereikt worden. Want het gaat er niet om dat wij de boel bij elkaar houden, het gaat er juist om om de boel bij elkaar te brengen. Dat is waar wij naar toe moeten. In die zin vind ik dat er de afgelopen jaren te weinig bereikt is op het punt van de integratie. Er zijn nog te veel nieuwkomers die niet participeren in de Nederlandse samenleving. Vrouwen die nauwelijks het huis uitkomen, laat staan Nederlands spreken of een baan hebben. Er is een te grote groep die taal- en onderwijsachterstand heeft. Kinderen die op de kleuterschool starten zonder dat ze thuis Nederlands hebben geleerd. Wij willen hogere scholingseisen stellen voor degenen die zich in Nederland willen vestigen, maar willen daarbij ook scholing mogelijk maken. Dat betekent volwasseneneducatie voor nieuwkomers, dat betekent een 0-groep voor kinderen met leerachterstanden, zodat men niet pas in de eerste groep van de basisschool constateert dat iemand een bijna niet meer te overbruggen achterstand heeft. In ben blij met de opmerkingen van collega Rutte hierover die ik vanmorgen las in de Telegraaf, want juist op dat punt zul je eerder al die kansen moeten bieden. Als je in Nederland wil wonen, dan moet je hier ook volwaardig kunnen participeren.

De heer **Rutte** (VVD): Nu de heer Verhagen mijn naam noemt, wil ik hem vragen wat hij van het beeld vindt dat in de media wordt opgeroepen als zou het CDA zeggen: het huis is af, wij hoeven alleen nog in te richten. Is dat beeld bewust door het CDA in de media gecreëerd of is dat tegen zijn zin ontstaan?

De heer **Verhagen** (CDA): In een leeg huis kun je niet wonen.

De heer **Rutte** (VVD): Betekent dit dat het CDA vindt dat wij eigenlijk wel klaar zijn met de hervormingen en dat het nu slechts een kwestie is van piano aan, voorzichtigjes de zaak verder voortzetten?

De heer **Verhagen** (CDA): Het is toch altijd vreemd als die suggestie wordt gewekt, dat je het rustig aan kunt gaan doen als je het huis net hebt gebouwd en het wilt gaan inrichten. Nee, je moet er juist voor zorgen dat je van een hervormingsagenda naar een maatschappelijke-investeringsagenda gaat. Dat willen wij. Er is nog heel veel te doen. Ik heb net gesproken over integratie als een van de punten waaraan wij buitengewoon veel zullen moeten doen, juist om mensen kansen te bieden. Als je wilt dat iedereen kan participeren in de samenleving, zul je op dat punt nog enorm veel moeten doen. Op enkele andere voorstellen zal ik in de rest van mijn betoog nog terugkomen. Ik was blij om te constateren dat het pleidooi dat wij eerder hebben gehouden voor nulgroepen en schakelklassen – dat naast de reguliere lessen extra ondersteuning wordt geboden aan mensen die een achterstand hebben – nu ook door de VVD wordt omarmd. Sterker nog, de VVD komt met extra voorstellen op dit punt. Ik ben daar blij mee. Wij hebben ook de komende jaren nog het nodige te doen. Wij kunnen niet achteroverleunen en zeggen: jongens, wij hebben het gehad en daar laten wij het maar bij.

De heer **Rutte** (VVD): Mag ik mijn punt illustreren? Het CDA-verkiezingsprogramma bevat op het punt van ondernemerschap allerlei zaken over subsidieregelingen en vouchers en toestanden. Dat is allemaal een beetje subsidiegedreven. Dat is voor mij ''het huis inrichten''.

Verder hervormen houdt bijvoorbeeld in dat je ervoor zorgt dat starters een belastingvakantie krijgen, net zoals mensen die durfkapitaal in bedrijven steken, en dat er één loket komt bij de Kamer van Koophandel. Dat is voor mij vooruit, dat is hervorming. Al die subsidieregelingen komen neer op de zaak een beetje netjes aankleden in het huis. Ik ben benieuwd waar de heer Verhagen staat op zo'n belangrijk punt als ondernemerschap.

De heer **Verhagen** (CDA): Wij zijn hartgrondig voor het geven van kansen aan starters. Ons verkiezingsprogramma bevat dan ook voorstellen daartoe. Wat ik niet wil, is de AOW aanpakken. Wat ik niet wil, is de hypotheekrenteaftrek aanpakken. Wat ik niet wil, is de WW-duur inkorten. Als u dat als een rusthuis wilt afschilderen, komt dat voor uw rekening. Je kunt dat rust noemen, maar ik denk dat het zekerheid is.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik vind het interessanter om te praten over wat u dan wél wilt.

De heer **Verhagen** (CDA): Daar ben ik mee bezig, maar ik krijg nauwelijks de kans om het verhaal af te maken!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik wil u nog wat extra ruimte geven. U mag wat mij betreft lang en uitgebreid praten over de 4 mld. die u wilt bezuinigen op de zorg. Het kan misschien zo zijn dat anderen de hypotheekrenteaftrek of de AOW willen aanpakken, maar wat gaat u nu eigenlijk doen met de zorg? Hoe wilt u 4 mld. weghalen bij de zorg?

De heer **Verhagen** (CDA): Ik kom nog te spreken over de zorg. Een ding is echter zeker: ten opzichte van de huidige situatie willen wij 4,5 mld. extra in de zorg hebben. U kunt dus niet zeggen dat wij 4 mld. bezuinigen. Wij willen dat er extra geld komt ten opzichte van de huidige situatie. Ik kom nog terug op hoe wij dat willen bereiken.

Voorzitter. Gedeelde waarden en normen vormen de basis van onze samenleving. Waarden en normen houden ook in dat je niet alleen naar jezelf kijkt of voor jezelf zorgt, maar dat je ook omkijkt naar de ander en naar de samenleving. Ook voor jongeren is het belangrijk om zich maatschappelijk in te zetten. Zij krijgen daardoor belangrijke vaardigheden en ervaringen. In dit kader zijn wij voor een verplichte maatschappelijke stage van drie maanden voor jongeren tijdens hun schooltijd om zich leren in te zetten voor anderen en om kennis te maken met de samenleving. Balkenende heeft ook steeds gezegd dat waarden en normen niet zijn af te dwingen met regels van de overheid. Uiteindelijk doen mensen het zelf. Een samenleving, dat zijn mensen bij elkaar in buurten, verenigingen, kerken, scholen, organisaties en gezinnen. Daar worden waarden en normen overgedragen. Daar spreken wij elkaar erop aan. Daarin ligt ook de kracht van de Nederlandse samenleving. Met fatsoen en respect voor elkaar samenleven begint in het gezin. Hier worden kinderen met liefde en zorg omringd en brengen ouders hun waarden en normen bij. Het CDA onderscheidt zich van de andere partijen door altijd aandacht te schenken aan gezinnen, en is al jaren de partij die staat voor meer ondersteuning en keuzevrijheid voor gezinnen. Een aantal andere politieke partijen heeft het gezin nu echter ook ontdekt. Dat is natuurlijk toe te juichen omdat dit het mogelijk maakt in de komende jaren nog meer te kunnen doen voor families en gezinnen. Het CDA kreeg de afgelopen jaren nog vaak het verwijt juist te veel te willen doen voor gezinnen. Het CDA staat voor voldoende, goede, toegankelijke en betaalbare kinderopvang, die aansluit bij de wensen en keuzes van ouders. Het CDA wil ouders zelf laten bepalen hoe zij hun kinderopvang regelen. Mensen mogen zelf weten of zij hun kinderen naar een reguliere kinderopvang, naar oma of de buren brengen. De overheid draagt nu, ook in de voorstellen van deze Miljoenennota, extra bij aan de kosten. Hierdoor valt de bijdrage nu bewust heel gunstig uit voor de lagere en middeninkomens. Om ouders verder financieel te steunen en hun nog meer keuzevrijheid te geven, is het CDA vóór het flink verhogen van de kinderbijslag en de kindertoeslag, en vóór het uitbreiden van de mogelijkheden voor ouderschapsverlof binnen de levensloopregeling. Dat is beter dan een zogenaamd gratis staatscrèche.

De heer **Bos** (PvdA): Als de heer Verhagen het meent dat hij ouders keuzevrijheid wil bieden, waarom straft hij dan ouders die ervoor kiezen om zelf hun kinderen op te vangen, in plaats van hen naar de kinderopvang te laten brengen? Waarom introduceert de heer Verhagen een ''moederbelasting'', waardoor degenen die ervoor kiezen om de kinderen thuis op te vangen in één € 2000 meer moeten gaan betalen?

De heer **Verhagen** (CDA): Dat doen wij niet! In het verkiezingsprogramma van het CDA staat dat wij niet langer willen stimuleren dat men niet werkt, maar dat men keuzevrijheid heeft. Dit betekent dat men niet langer wordt gestraft als men gaat werken en zo een dief wordt van de eigen portemonnee. Tegelijkertijd stellen wij voor om door middel van kindertoeslag en kinderbijslag ervoor te zorgen dat men er niet financieel op achteruit gaat. Het voordeel van het verhogen van kinderbijslag en kindertoeslag is, dat men het recht daarop niet verliest als men gaat werken. Op die manier heeft men werkelijk de keuzevrijheid om te gaan werken of thuis te blijven.

De heer **Bos** (PvdA): Het gezinsbeleid dat u voorstelt is toch kraakhelder? U wilt dat mensen weer 40 uur per week gaan werken. U maakt het niet gemakkelijker om van de kinderopvang gebruik te maken. Als men ervoor kiest de kinderen zelf op te vangen, moet men € 2000 meer belasting betalen. Wat is dat nu voor een gezinsbeleid?

De heer **Verhagen** (CDA): Dit is een ''Umwertung aller Werte'': u verdraait gewoon de feiten.

De heer **Bos** (PvdA): In uw programma lees ik dat u de belastingkorting van € 2000 wilt afschaffen voor stellen waarvan één van de partners niet werkt. Als mensen gebruik maken van de keuzevrijheid die u hun zo gunt, straft u hen met een hogere belasting van € 2000. Dat noem ik een moederbelasting.

De heer **Verhagen** (CDA): Dit wordt volledig gecompenseerd, want in onze voorstellen zullen gezinnen met kinderen extra kinderbijslag en kindertoeslag krijgen.

De heer **Bos** (PvdA): Krijgen zij er € 2000 kinderbijslag bij? Laat mij niet lachen!

Verhagen

De heer **Verhagen** (CDA): Mijnheer Bos, in de periode waarover wij spreken zal het niet langer zo zijn dat je dief van eigen portemonnee bent als je werkt, want dan heb je ook geen keuzevrijheid. Nu wordt gestimuleerd dat je niet gaat werken. Wat wij willen, is dat er werkelijk keuzevrijheid gaat ontstaan. In onze voorstellen investeren wij 1 mld. netto extra in de gezinnen. Ik ben blij dat u het gezinsbeleid hebt ontdekt, maar er is meer dan alleen kinderopvang.

De heer **Bos** (PvdA): Ik ben het van harte met de heer Verhagen eens dat wij ervoor moeten zorgen dat mensen niet worden ontmoedigd om te gaan werken. Wij moeten dus een einde maken aan de situatie die minister De Geus kennelijk nog niet doorhad toen hij een paar dagen geleden een interview gaf aan de krant, namelijk dat partners, als zij meer uren gaan werken, alles wat zij extra verdienen meteen kunnen inleveren wegens de hoge kosten van de kinderopvang. Ik reken op het CDA als bondgenoot om dat te realiseren. Ik versta onder keuzevrijheid dat wij het mogelijk maken om gebruik te maken van kinderopvang. Niet de staatscrèche, nee, het zal altijd een gedeelde verantwoordelijkheid moeten zijn van de ouders en van de overheid die faciliteert. Daarom hebben wij het ook over drie dagen en niet over vijf dagen. Keuzevrijheid betekent echter ook dat als je ouders de gelegenheid biedt om de kinderen zelf op te vangen, dat je dat dan niet afstraft met een moederbelasting van € 2000 extra. Wat u hier ook zegt vandaag, ik hoor u dat niet ontkennen.

De heer **Verhagen** (CDA): Mij verbaast dat u het over keuzevrijheid hebt en tegelijkertijd geen staatscrèche zou willen. Als u de crèche zogenaamd gratis gaat maken, hoe regelt u het dan dat de mensen die toch al mee moeten betalen aan die zogenaamd gratis crèche ook nog de vrijheid hebben om een oppas thuis te vragen, om een ander vorm van opvang te kiezen, om bijvoorbeeld arbeid en zorg te combineren? Zij moeten immers al betalen voor die crèche van u, de Bos-crèche. Naast de Bosbelasting krijgen wij zo ook nog de Bos-crèche. Ik kan mij voorstellen dat de Bosbelasting heel hoog wordt om die Bos-crèche te kunnen betalen.

De **voorzitter**: Een zin als reactie. Wij kunnen echt niet eindeloos doorgaan op ieder punt.

De heer **Bos** (PvdA): Mijn ene zin is dan deze. Het wordt wel een lange. Wij hebben in ons land ook gratis basisonderwijs en toch zijn het niet allemaal staatsscholen. Het feit dat je iets gratis of betaalbaar maakt, betekent niet dat het van de staat is. Het betekent dat je zoveel mogelijk organisaties die dat willen verschaffen, de mogelijkheid geeft, dat te doen; dat je mensen de keuzevrijheid geeft om er gebruik van te maken, zonder dat er financiële drempels zijn en dat je de mensen niet met een moederbelasting straft, als zij voor iets anders kiezen.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. De heer Verhagen heeft goede ideeën over keuzevrijheid op dit punt, maar is niet consequent genoeg. Zou het niet nog beter kunnen, door na te gaan denken over een kindgebonden budget zoals wij dat al een paar keer hier aan de orde hebben gehad? Het gaat dan om een bedrag dat ouders krijgen die kinderen hebben tot een bepaalde leeftijd, om daarmee zelf hun keuze te kunnen maken over de verzorging of opvoeding van hun kinderen, zodra daar hulp van derden bij nodig is. Dat gaat een stap verder en het is nog vrijer en nog directer. Dat is maatwerk. Is de heer Verhagen dat met mij eens?

De heer **Verhagen** (CDA): Dat is de kinderbijslag. Vandaar dat wij voor de verhoging van de kinderbijslag zijn. Dat is de kinderbijslag, geld dat je krijgt als bijdrage aan de kosten die je maakt voor het opvoeden van je kinderen. Naast de kinderbijslag hebben wij de kindertoeslag. Dat is een inkomensafhankelijke extra ondersteuning die gegeven wordt om te voorkomen dat mensen met een laag inkomen – als hen dat gegeven is – afzien van kinderen, omdat zij het zich financieel niet zouden kunnen permitteren. Die combinatie, daar gaan wij naar toe.

Het kindgebonden budget dat u voorstelt, omvat juist deze elementen. Als u ervoor kiest – ik weet niet of dat in uw voorstellen zat, maar ik proefde het wel in de voorstellen van de heer Rouvoet – om dit extra te verhogen en tegelijkertijd de aanvullende combinatiekorting te schrappen, dan heb je ook geen vrije keuze. Als je werkelijk keuzevrijheid wilt, moet je mensen niet gaan dwingen om thuis te blijven, maar ook niet om te gaan werken. Die keuzevrijheid moet je zo realiseren dat er noch een belemmering is om te gaan werken, noch een belemmering om thuis te blijven. Als je de aanvullende combinatiekorting gaat schrappen, krijg je eigenlijk een straf als je arbeid en zorg combineert. Dan geven wij niet thuis.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Het verschil is dat de kinderbijslag natuurlijk een voertuig kan zijn om die ouders tegemoet te komen. Dat ontken ik niet. Maar daarnaast zijn er kinderopvanggelden, daarnaast zijn er combinatiekortingen en dat zou je van een accolade kunnen voorzien en daar een krachtiger instrument van maken door dat kindgebonden budget dat wij in onze voorstellen hebben zitten, waarin expliciet de ouders vrij zijn. Willen zij werken, dan gaan zij werken. Willen zij voor de kinderen zorgen, dan doen zij dat, maar zij zetten dat in hun eigen verantwoordelijkheid uit.

De heer **Verhagen** (CDA): Nu ben je vaak nog een dief van je eigen portemonnee als je zou gaan werken of als je langer zou doorwerken. De keuze om wel of niet te gaan werken en om al dan niet langer door te werken, laat je niet bij de mensen zelf als je werken fiscaal en juridisch onaantrekkelijker maakt dan thuisblijven. Extra financiële steun aan gezinnen kan worden gegeven door extra geld voor kinderopvang uit te trekken. Dat stelt de ouders in staat, gemakkelijker een balans te vinden tussen werk en zorg voor kinderen. Het blijft een vrije keuze. Ouders behouden de keuzevrijheid ten aanzien van de verdeling van arbeid en zorg. Het CDA heeft voorgesteld om in de komende periode ongeveer 1 mld. in het gezin te investeren op een manier die inspeelt op eigentijdse wensen van ouders. Een partner die liever thuisblijft en voor de kinderen zorgt, staat het vrij, daarvoor te kiezen. Het CDA wil mogelijk maken dat mensen blijven werken of gaan werken, niet meer en niet minder.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): Mij lijkt dat ik niet hoef te reageren op de weergave van de heer Verhagen van

het voorstel van de ChristenUnie om een kindgebonden budget in te voeren. Collega Van der Vlies gaf namelijk al adequaat weer wat het voorstel van Leen van Dijke destijds was. Volgens mij is het duidelijk wat de ChristenUnie wil. De kern daarvan is keuzevrijheid voor alle ouders, ook op het vlak van de financiën en de bijdrage voor kinderopvang. Volgens mij zou dit het CDA, gezien zijn verkiezingsprogramma, zo zeer moeten aanspreken, dat het meegaat met de gedachte van het kindgebonden budget. Een aantal bewindslieden hebben zich er al positief over uitgelaten, maar hebben het plan nog niet uitgevoerd. Dat moet natuurlijk wel gebeuren. Ik wil even de vinger leggen op een principieel punt. Dat moeten wij niet zo maar over het hoofd zien: de algemene heffingskorting, waar even aan werd gerefereerd. De heer Verhagen zegt dat hij die wel wil compenseren. Wij moeten nog zien of die volledig wordt gecompenseerd, want het gaat inderdaad om ruim € 2000 per jaar. De heer Verhagen schudt nee, maar de mensen die het betreft, zeggen dat het wel om € 2043 per jaar gaat, om precies te zijn. In de gauwigheid berekend, is dat per maand toch € 170. Ik ben benieuwd naar de compensatieplannen. Erkent de heer Verhagen dat er sprake is van een principiële koerswijziging in de filosofie van het CDA? Er wordt getornd aan de laatste resten van het alleenverdienersmodel. Dat is een verzwegen keuze. Die staat niet in het programma. Daar had hij gelijk in. Zij staat alleen wel in de financiële onderbouwing. Het was even zoeken.

De heer **Verhagen** (CDA): Om te beginnen, gaat de heer Rouvoet uit van € 2000. Dat klopt feitelijk niet, want een individualisering van de heffingskorting betekent ook dat die heffingskorting voor je inkomen blijft gelden als je zelf gaat werken. Ten tweede gaan wij dat niet doen voor die generaties waarin het kostwinnersmodel, het eenverdienersmodel centraal staat. Dat staat ook in onze plannen. Daarvoor blijft gelden dat men de heffingskorting gewoon kan overdragen aan de eenverdiener. Dit geldt voor die generaties die die gewoon hebben. Wij willen geleidelijk aan inspelen op de gewijzigde situatie, waarin het steeds normaler is geworden dat arbeid en zorg worden gecombineerd. Je moet geen straf uitdelen aan iemand die ervoor kiest om te gaan werken, want die heeft dan geen keuzevrijheid meer. Je moet ook niet kiezen voor het alleen maar stimuleren dat er een eenverdiener blijft. Ik heb te maken met het feit dat de generaties van nu het normaal vinden om deel te nemen aan het arbeidsproces, al dan niet deels.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): De heer Verhagen heeft veel collega's opgeroepen om eerlijk te zijn en antwoord te geven op vragen. Ik vraag hem nu hetzelfde te doen. De conclusie moet toch zijn dat hij in een alleenverdienerssituatie diegenen straft die de arbeidsmarkt niet opgaan? Die raken volgens de voorstellen van het CDA dat bedrag van € 2000 namelijk kwijt. De heer Verhagen zegt dat degenen die gaan werken, dat bedrag behouden en dat degenen die niet gaan werken, worden gestraft met een korting van € 2000. Dit is een principiële wending van het CDA. Deze partij heeft die keuze verzwegen. In de financiële onderbouwing staat het namelijk zo geformuleerd, maar in het programma wordt het niet uitgelegd.

De heer **Verhagen** (CDA): Op dit moment ben je een dief van je eigen portemonnee als je gaat werken. Het CDA stelt voor, in de komende twintig jaar het geleidelijk af te bouwen.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): Ik heb de stukken heel goed gelezen. Daarin staat tien jaar. De termijn van twintig jaar is genoemd door de VVD. U gaat nog verder dan de VVD in uw voorstellen!

De heer **Verhagen** (CDA): Wij hebben zelfs zo'n deugdelijke financiële dekking dat dit twintig jaar zal zijn. Ik verklap u dat alvast.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): U hebt vanochtend de Kamer verrast met de opmerking dat u zich op de partijraad van het CDA sterk zult maken voor het terugdraaien van het onderdeel uit het verkiezingsprogramma voor verhoging van het collegegeld. Doet u mij en al die mensen die nu € 2000 krijgen een groot plezier en maakt u zich sterk voor dit punt. Dat zou u sieren als u echt een gezinspartij wilt zijn!

De heer **Verhagen** (CDA): Wij willen een geleidelijke introductie. De generaties waar het heel normaal is dat er één kostwinner is, zullen wij vrijstellen. Zij zullen van de mogelijkheid gebruik kunnen blijven maken om de heffingskorting over te dragen. Wij spelen echter ook in op de situatie in een modern gezin. Wij spelen in op de situatie dat je nu nog een dief van je eigen portemonnee bent als je zou gaan werken. Wij spelen in op de situatie dat je veel beter via kindertoeslag en kinderbijslag – die verlies je niet als je gaat werken – keuzevrijheid mogelijk maakt. Dat laat onverlet dat er één categorie is die hiervan nadelen zal ondervinden, namelijk de eenverdieners in een gezin zonder kinderen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Soms moet de steun van links komen. Anders dan de kleinchristelijke partijen en de PvdA vinden wij dat het CDA de juiste keuze maakt door eindelijk de aanrechtsubsidie af te schaffen, want dat is het. Wij subsidiëren vrouwen om achter het aanrecht te blijven. Gelijkwaardigheid en een vrije keuze van mannen en vrouwen in een modern gezin betekenen dat er geen subsidie plaatsvindt voor het thuisblijven. De heer Verhagen maakt nu de overgang naar een moderne gezinspartij. Daar zijn wij blij om. Dat betekent echter wel dat hij het traditionele kostwinnersmodel afschaft.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik schaf het traditionele kostwinnersmodel niet af. Ik constateer dat in de samenleving anno 2006 het traditionele kostwinnersmodel niet meer het doorsnee gezin is. Wij willen een gezinsbeleid voeren en ondersteuning geven aan gezinnen, waarbij wij rekening houden met ontwikkelingen in de samenleving. Wij kunnen dan wel doen alsof het traditionele kostwinnersmodel nog bestaat, maar mede door de toegenomen scholing en door de emancipatie kun je ook een goed gezinsleven hebben wanneer beide partners werken.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Daarvan kan ik getuigen. De heer Verhagen zegt nu eigenlijk tegen de andere partijen die de aanrechtsubsidie in stand willen houden dat zij vechten tegen de stoomtrein en dat hij het traditionele eenverdienersmodel niet afschaft, maar dat dit niet meer bestaat.

De heer **Verhagen** (CDA): Het is ook buitengewoon goed dat er door de voorstellen van het kabinet meer aandacht komt voor vroegsignalering en opvoedingsondersteuning bij risicogezinnen en voor jeugdzorg. Preventie is beter dan achteraf te constateren dat het mis is gegaan. Ik ben vooral blij met de voorstellen op het punt van de jeugdzorg.

Het CDA hecht ook grote waarde aan sportverenigingen. Juist in sportverband leren kinderen samenwerken en zij discipline, helpen ouders om ook in hun vrije tijd samen te werken aan zinvolle ontspanning en zijn kinderen bovendien in beweging en leren zij gezond te leven.

Het gaat niet alleen om financiële drempels om te gaan werken, maar ook om drempels zoals het ontbreken van een opleiding. Wij moeten dus blijven investeren in onderwijs. Daaraan heeft dit kabinet veel gedaan. Er is geld gekomen voor meer leraren, voor praktijklokalen en voor het tegengaan van voortijdig schoolverlaten. Wij willen meer mogelijkheden voor leraren, voor carrièreperspectief en prestatiebeloning. Een goede leraar die zich met hart en ziel inzet op een school in een achterstandswijk, mag dit uitdagende werk ook weerspiegeld zien in zijn salaris.

Ondanks de afname van het aantal voortijdig schoolverlaters kunnen wij ons er niet bij neerleggen dat per jaar bijna zestigduizend jongeren hun school niet afmaken. Het wordt straks echt een probleem, een overschot aan te laag opgeleiden en een tekort aan hoog opgeleiden. Iedereen een startkwalificatie, daar moeten wij naar toe. Het is goed dat vanaf volgend schooljaar voor scholieren die nog geen diploma hebben gehaald, de leerplicht wordt opgetrokken van 16 jaar naar 18 jaar. Dit moet ertoe leiden dat iedereen die van school komt, ten minste een diploma heeft op niveau 2 van het middelbaar beroepsonderwijs. Dan hebben jongeren ook werkelijk een kans op een baan.

En er komt een leerwerkplicht: jongeren tot 23 jaar moeten kiezen tussen school en werk; thuis op de bank zitten terwijl je je school niet hebt afgemaakt, is er dus niet meer bij. Wij moeten echt een slag slaan, jongeren moeten op school ook weer eerder een vak kunnen leren. Drie kwart van de jeugdige werklozen die bij het Centrum voor Werk en Inkomen zijn ingeschreven, heeft geen diploma. Velen van hen zijn van allochtone afkomst en de jongeren komen in een vicieuze cirkel terecht. Wij zien dit om ons heen gebeuren, en daarom is het goed dat er een leerwerkplicht komt. Die is nodig om de mensen een kans te bieden, maar als zij desondanks weigeren om naar school te gaan of te gaan werken, dan zijn wij een voorstander van hardere maatregelen. Wij staan dan ook achter het plan van de regering om deze jongeren naar ''prep camps'' te sturen, gedwongen, verplichte scholing met de bedoeling om jongeren die tussen de wal en het schip dreigen te vallen, in twee jaar discipline bij te brengen, een opleiding te geven en aan een baan te helpen. Het gaat om kansen op een zinvolle toekomst en het is goed dat het kabinet nu deze stap heeft gezet en geld heeft uitgetrokken voor een aantal proefprojecten, maar wij willen het budget voor prep camps ook voor het komende jaar al verdubbelen, opdat goede plannen die startklaar zijn, zoals de Campus Nieuwe Kans in Rotterdam, nu ook echt van de grond kunnen komen.

De heer **Marijnissen** (SP): Kunt u even herhalen hoe u die kampen noemde?

De heer **Verhagen** (CDA): Prep camps, zoals Campus Nieuwe Kans. De regering heeft er zojuist voorstellen voor gedaan, hebt u die niet gelezen? Ze zijn hartstikke mooi.

De heer **Marijnissen** (SP): Maar vertaal het even, ook voor de mensen thuis.

De heer **Verhagen** (CDA): Campus Nieuwe Kans, ofte wel ''kansscholen''.

De heer **Marijnissen** (SP): En wat is het Engelse woord dan?

De heer **Verhagen** (CDA): Prep camps, van ''preparation''.

De heer **Marijnissen** (SP): Oooh, dat was het...

De heer **Verhagen** (CDA): Het gaat dus om Campus Nieuwe Kans, een opleiding om voorbereid te zijn op een nieuwe toekomst. Oké, ik zal het geen prep camps meer noemen, ik zal het hebben over het voorbereiden op een zinvolle toekomst, waarbij best enige dwang gebruikt mag worden.

Het gaat om kansen voor mensen, maar ook om kansen voor Nederland. Dit betekent investeren in onderwijs, wat de regering doet, maar ook extra investeren in de kenniseconomie en in innovatie. Met een uitgekiend technologiebeleid kan de overheid investeringen door bedrijven uitlokken. Ondernemers kunnen dan kennis gebruiken om nieuwe producten en diensten te ontwikkelen, en liefst duurzaam. In het land zie je projecten waarbij men dit ook werkelijk wil doen: warmte uit asfalt, een tomatenteler die energie levert aan nieuwe woningen, een boer die energie uit mest haalt. Zo combineer je duurzaamheid en ondernemerschap, er ontstaat een drieslag economie, innovatie en duurzaamheid. Ik vind dat wij hier meer oog voor moeten hebben en in dit kader vraag ik ook aandacht voor projecten als het masterplan IJsseldelta in Overijssel en de greenports, de innovatieve glastuinbouw in Zuid-Holland en in Venlo. Niet alleen dit soort nieuwe initiatieven zijn belangrijk voor het aantrekken van de economie, voor het bieden van kansen voor werkgelegenheidsgroei in de komende jaren, het gaat ook om het vestigingsklimaat. Het is goed dat de regering de vennootschapsbelasting zal verlagen en dat er een winstaftrek voor de inkomstenbelasting komt – dit is vooral goed voor het mkb – maar goede bereikbaarheid is ook essentieel. Wij moeten tegengaan dat er steeds meer wegen dichtslibben, want daardoor worden bedrijven en werknemers geremd in hun productiviteit. Er komt extra geld voor wegen, waarbij ik de regering vraag om met name op de knelpunten te letten, zoals de N69 in Noord-Brabant, de N59 in Zeeland en de N35 tussen Zwolle en Twente. Er moet, juist om kansen te bieden, ook snel een tracébesluit worden genomen over de A74 in Limburg. Ook voor het Noorden zul je aandacht moeten hebben; niet alleen door nu te kijken naar de ontsluiting van Almere, waarvoor het kabinet voorstellen heeft gedaan, maar ook door verder naar het Noorden te kijken naar de zuidelijke ringweg bij Groningen, de A7.

Behalve innovatie, behalve investeringsklimaat en behalve infrastructuur, zul je natuurlijk ook moeten werken aan minder regels. Er zijn al veel regels

De heer Bos (PvdA)

© M. Sablerolle – Gouda

geschrapt. Verschillende inspecties gaan beter samenwerken. Bedrijven zullen niet meer om de haverklap bezocht worden. Door de integrale omgevingsvergunning die er komt, zul je bovendien niet meer geconfronteerd worden met een situatie waarbij je tig vergunningen moet aanvragen. Dat is winst, maar wij moeten doorpakken: ruimte voor mensen die hun werk doen, voor ondernemers en voor organisaties. Op dat punt wil ik het volgende voorstel doen. Nu moeten werkgevers nog één keer per maand hun belastingopgave doen bij de Belastingdienst. Iedere maand opnieuw moeten zij formulieren inleveren. Wij stellen voor dat bedrijven ook kunnen kiezen om het eens in het kwartaal te doen. Dat zal een hoop overbodig papierwerk in één klap doen verdwijnen.

Om mee te kunnen doen in de samenleving is gezond zijn en daarmee een goede gezondheidszorg van groot belang. Door het kabinet-Balkenende is de zorg fors verbeterd en zijn de wachtlijsten afgenomen. In Nederland worden de mensen over het algemeen goed geholpen als zij ziek zijn. Wij willen dat de kwaliteit nog verder verbetert. Tegelijkertijd moeten de kosten van dit alles wel in de hand gehouden worden. Het is een illusie om te denken dat zorg goedkoper kan zijn, want als meer mensen ouder worden, zullen meer mensen zorg nodig hebben en zullen de kosten stijgen. Als wij niets doen en alles bij het oude laten, zullen de premies tot 2020 fors stijgen. Je kunt dus onmogelijk én de premies verlagen én de zorgkosten onbeheersbaar laten oplopen én ook nog beweren dat de zorgkwaliteit op peil blijft. Dat kan niet allemaal waar zijn. Het klinkt leuk, € 400 premie, maar als je daarnaast niets doet, zullen de middeninkomens fors hogere ziektekostenpremies moeten betalen. Iemand zal namelijk de rekening moeten betalen. In de plannen van de Partij van de Arbeid zullen de leraar, de agent en de verpleegkundige die een salaris van rond € 39.000 heeft, vanwege die inkomensafhankelijke premie alleen al enkele honderden euro's extra kwijt zijn aan de ziektekostenverzekering in vergelijking met het huidige systeem van nominale premie met zorgtoeslag. Tel uit je winst!

De heer **Bos** (PvdA): Zullen wij eens één mogelijkheid doornemen waarom het niet zo hoeft te gaan als de heer Verhagen zegt? De afgelopen jaren hebben grote bedrijven in Nederland een miljardenvoordeel gehad bij de invoering van het zorgkostenstelsel.

De heer **Verhagen** (CDA): Voordeel?

De heer **Bos** (PvdA): Ja, voordeel. De gezinnen hebben er veel mee te stellen gehad, maar bedrijven, vooral grote bedrijven, hebben enorme voordelen gehad. In deze Miljoenennota krijgen zij weer 400 mln. korting op hun premie. Waarom gebruiken wij die 400 mln. niet om de zorgkosten voor gezinnen beter draagbaar te maken?

De heer **Verhagen** (CDA): O, u gaat bedrijven 400 mln. extra vragen. U gaat dus de werkgeversbijdrage verhogen.

De heer **Bos** (PvdA): In het licht van het feit dat juist de grote bedrijven de afgelopen jaren al enorme voordelen hebben gehad en als je ziet hoeveel zuur de afgelopen jaren is uitgedeeld en hoeveel zoet er bij komt, moet je constateren dat gezinnen het veel zwaarder hebben gehad dan bedrijven. Vindt u het dan niet redelijk om dat evenwicht te herstellen?

De heer **Verhagen** (CDA): Ik moet zeggen dat u zeer creatief bent. U merkt nu inderdaad dat die leraar met een salaris van € 38.000 honderden euro's meer zal moeten betalen in uw plannen. Nu zegt u ineens: weet je wat, dan laten wij het de werkgever maar betalen en dan zijn wij er ook van af. Dit is een creativiteit die inderdaad geweldig is, maar die geen recht doet aan uw eigen plannen. Daarin hebt u al de verlaging van de vennootschapsbelasting ongedaan gemaakt. U draait die al terug om de staatscrèche te financieren en andere dingen te doen. U kunt het niet drie keer uitgeven. U pakt drie keer geld af.

Dat laat onverlet dat de CDA-fractie een groot voorstander is geweest van Werken aan winst, waaraan staatssecretaris Wijn een grote klus heeft gehad en waar minister Zalm gisteren de vruchten van kon plukken doordat er in deze Kamer een warm onthaal voor was. Wij zijn ook voor Werken aan winst om de doodeenvoudige reden dat daardoor ons investeringsklimaat van dien aard kan zijn dat wij kunnen doorgaan met extra banen. Dat is van het grootste belang, zoals wij al eerder constateerden, om mensen perspectief te geven. Een baan is de beste inkomensverbetering die je mensen kunt geven. Als u, door dit af te romen, ervoor zorgt dat het investeringsklimaat in dit land weer achteruitgaat, dan gaan die banen naar Frankrijk, België en Duitsland. Dan zult u weer roepen: wij staan achteraan in de economische groei! Ja, dank je de koekoek. Waarom hebben wij nu een economische groei? Dat is doordat wij weer concurrerend zijn geworden ten opzichte van de ons omringende landen in Europa en dat gaan wij niet in de waagschaal stellen.

De heer **Bos** (PvdA): Het is heel simpel. Ik constateer dat voor gezinnen de ziektekostenpremie omhoog is gegaan en dat dit niet wordt gecompenseerd door een gelijke verhoging van de zorgtoeslag. Ik constateer voorts dat de zorgkosten voor bedrijven omlaaggaan. Wat daar de reden voor is en wat daar de rechtvaardiging van is, heeft de heer Verhagen nog steeds niet kunnen vertellen. Ik constateer nog iets anders. Natuurlijk is het zo dat als

je lastenverlichting geeft aan het grote bedrijfsleven, het vestigingsklimaat verbetert. Dat begrijp ik ook wel, maar lees dan ook de rest van het verhaal voor! Vertel bijvoorbeeld dat juist het Centraal Planbureau zegt dat er één geval is waarin dit verhaal niet opgaat, namelijk als alle andere landen hetzelfde gaan doen, want dan zal blijken dat wij met elkaar heel veel geld hebben weggegooid en dat dit geen baan extra heeft opgeleverd.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik constateer dat de PvdA-fractie het bedrijfsleven forser wil gaan belasten en dat zij het geld dat zij daarmee ophaalt, twee keer uitgeeft, namelijk voor de plannen in het PvdA-verkiezingsprogramma en nu ter plekke voor de financiering van de ziektekostenverzekering. Ik constateer dat met de voorstellen van het kabinet iedereen er in het komende jaar in koopkracht op vooruitgaat en dat daarbij rekening is gehouden met de kosten van de ziektekostenverzekering. Dát is wat ik constateer.

Voorzitter. De uitdaging van de toekomst is om de stijging van de zorgkosten in de hand te houden. Dankzij het nieuwe zorgstelsel kunnen wij een hele slag slaan. Er kan met minder bureaucratie worden gewerkt. Geld voor de zorg dient aan zorg te worden besteed en niet aan management en formulieren. Immers, ook in de zorg moet gelden: geef vertrouwen en ruimte aan mensen die juist daar met zoveel passie en inzet hun werk doen. Geen lege ziekenhuisbedden meer, minder overhead, meer ICT en slimmer werken. Dat is niet harder werken, maar slimmer werken, zo zeg ik in de richting van de heer Bos. Met een mooi woord heet dit efficiency-verbetering. Dat is heel wat anders dan met de botte bijl bezuinigen. Het is proberen de kostenstijging af te remmen.

Dat zorg efficiënter kan, bewijzen de rapporten van Bakker en van Scheepbouwer, zoals wij die de afgelopen jaren hebben gezien. Het gaat om meer gebruik van ICT. Zo kan door de invoering van een elektronisch patiëntendossier de zorg beter en goedkoper worden georganiseerd. Kijk ook eens naar de forse besparingen die mogelijk zijn door bijvoorbeeld niet alle behandelingen door een ziekenhuis te laten doen. Relatief eenvoudige ingrepen die ook door een huisarts gedaan kunnen worden, kosten in een ziekenhuis het tienvoudige. Het geven van een rol aan de verpleegkundige kan ook hier flinke winst betekenen. Dat zijn allemaal zaken waardoor je mensen weghaalt van het bureau en van de formulieren en weer aan het bed krijgt. Nu staan er van de 100 mensen die werkzaam zijn in de zorg, 55 aan het bed en dat moet veranderen. Van het extra geld dat het kabinet uittrekt voor de verpleeghuizen en de verzorgingshuizen, kunnen 2500 mensen extra als verplegend en verzorgend personeel in de verpleeg- en verzorgingshuizen aan de slag. Wij moeten ervoor zorgen dat dit ook in de verpleeghuizen betekent: minder voeten onder het bureau en meer handen aan het bed.

De heer **Rutte** (VVD): Wij hebben het al even over de no claim gehad en nu de heer Verhagen over de zorg spreekt, wil ik hem daar toch een vraag over stellen. Hij heeft al gezegd dat hij niet aan het regeerakkoord wil komen – daar ben ik blij om – en dat dit dus een zaak is voor een volgende formatie. Staat hij echter nog wel achter dat deel van het verkiezingsprogramma van het CDA, dat zegt dat als er geen no claim is, er een verplicht eigen risico moet worden ingevoerd? Dat is namelijk de tekst van het CDA-verkiezingsprogramma.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik ga ervan uit – ik heb mij daar ook voor ingezet – dat in het verkiezingsprogramma komt te staan dat het tot een afschaffing van de no claim komt. Ik vind daarnaast dat wij moeten kijken naar een mogelijkheid om onnodige zorgvraag af te remmen. Ik heb het dan niet over de huidige regeling waarin chronisch zieken en gehandicapten, die hun zorgvraag niet kunnen beïnvloeden omdat zij van die zorg afhankelijk zijn, deze zorg gewoon moeten betalen, mede om zogenaamd hun zorgvraag af te remmen. Dat is wat wij niet willen. Wij willen ook dat er wordt gekeken naar een systeem dat enerzijds onnodige zorgvraag remt en anderzijds de solidariteit tussen gezonde en zieke mensen overeind houdt. Naar de precieze vormgeving daarvan zullen wij nog kijken. Ik sluit daarbij geen mogelijkheden uit. De enige mogelijkheid die ik uitsluit is de no claim.

De heer **Rutte** (VVD): Wij zijn het met elkaar eens dat voor niet chronisch zieken de vraag naar zorg altijd moet worden geremd, opdat er geen onnodige vraag naar zorg is. Maar dan zijn er slechts twee smaken, namelijk een verplicht eigen risico en een verplichte eigen bijdrage. In beide gevallen moet je overigens van tevoren betalen. Ik snap best dat een eigen risico allerlei nadelen met zich brengt, maar ik vraag de heer Verhagen toch een keuze te maken. Is hij voor datgene wat in het verkiezingsprogramma staat of gaat hij voor een verplichte eigen bijdrage? Meer smaken zijn er niet.

De heer **Verhagen** (CDA): Het concept-verkiezingsprogramma zal op dit punt sowieso worden gewijzigd, omdat er iets heel anders staat. Er zijn verschillende amendementen, dus wij moeten even kijken welke amendementen worden aangenomen. Dat is namelijk partijdemocratie. Ik zal uiteraard wel proberen de leden achter een systeem te krijgen waarin wordt uitgegaan van de twee elementen die ik heb geschetst: onnodige zorgvraag remmen en tegelijkertijd de solidariteit tussen zieke en gezonde mensen optimaliseren. Dat betekent dat je af moet van de no claim. Er zijn overigens drie smaken: een vrijwillig eigen risico, een verplicht eigen risico en de eigen bijdrageregeling. Je moet kijken wat het beste remt en ervoor zorgen dat mensen die er niets aan kunnen doen niet de dupe zijn. Dat kan ook betekenen dat je de kosten die je daarbij moet maken via de buitengewone uitgaven betaalbaar houdt, zoals wij vorig jaar samen met GroenLinks hebben gedaan. Mensen zijn er dan niet de dupe van als zij extra kosten moeten maken. De combinatie van zorgtoeslag en dat nieuwe systeem moet er in ieder geval voor zorgen dat de zorg betaalbaar en toegankelijk blijft, ook in de toekomst.

De heer **Rutte** (VVD): De heer Verhagen zegt dat er een rem in moet zitten. Dat ben ik met hem eens. Overigens hebben alle remmen die hij noemt het grote nadeel dat het studenten zal raken in hun portemonnee en ook het nadeel dat veel mensen op het moment van de vraag naar zorg moeten betalen in plaats van later iets terug te krijgen, zoals bij de no claim. Ik zie best dat er ook aan de no claim nadelen kleven, maar ik vraag hem heel persoonlijk, als adjunct-partijleider van het CDA,

waarvoor hij aanstaand weekend op dat CDA-congres zal pleiten.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik zal pleiten voor afschaffing van de no claim.

De heer **Rutte** (VVD): Maar wat komt ervoor in de plaats? Dat mogen wij toch wel weten?

De heer **Verhagen** (CDA): Misschien niks. Dat is de vierde smaak.

De heer **Rutte** (VVD): Maar dan bent u dus tegen een rem.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik wil alleen een ander systeem indien je zeker kunt stellen, ofwel via de zorgtoeslag of via de buitengewone uitgaven, dat chronisch zieken en gehandicapten hier niet de dupe van zijn.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): De ommezwaai van het CDA bij de no-claimregeling, die ik verwelkom, kwam na de berichten dat die regeling niet genoeg zou opleveren; zeg maar dat het nadeel voor chronische zorggebruikers niet groot genoeg was. Als het wel die 2 mld. was geweest, dan hadden wij waarschijnlijk de regeling gewoon behouden.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik vind het overigens niks om grapjes over te maken.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): Ik ook niet, maar ik vond de argumentatie heel opmerkelijk. Als het nadeel voor chronisch zieken, ouderen en gehandicapten groot was geweest, was de ommezwaai misschien niet gekomen. Maar nogmaals, ik verwelkom die wel. Wanneer is de heer Verhagen erachter gekomen dat de regeling niet alleen niet genoeg opbrengt, maar ook onsolidair en onrechtvaardig is, zoals hij vrijdag op de Ouderenbeurs zei? Dat waren precies de argumenten waarom mijn fractie er drie jaar geleden tegenstemde. Wat heeft u tot het inzicht gebracht dat de regeling onrechtvaardig is?

De heer **Verhagen** (CDA): Die twee elementen hangen juist wel met elkaar samen. Indien de remmende werking zo groot was geweest dat daardoor de totale ziektekosten fors zouden dalen en ook de premie zou dalen, dan zou de eigen bijdrage in de no claim, die de chronisch zieken en de gehandicapten altijd kwijt waren, meer dan gecompenseerd zijn door een totale verlaging van de ziektekostenpremie. Als er uiteindelijk een situatie was ontstaan waarin de totale ziektekosten gedekt worden uit de premies – wat normaal het geval is bij verzekeringen – had het een fors groter effect gehad. Dan zouden ook de chronisch zieken en de gehandicapten kunnen profiteren van het niet gebruiken door de gezonde mensen. Echter, doordat het niet zo werkt, hebben de chronisch zieken en de gehandicapten alleen maar het nadeel en niet het voordeel.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): Dit is precies het plaatje dat ik namens mijn fractie heb geschetst bij de introductie door u en het kabinet van de no-claimregeling. De essentie van de no-claimregeling is dat iedereen, ziek en gezond, meer premie gaat betalen en dat alleen de gezonde mensen de kans hebben geld terug te krijgen. Dat is altijd de essentie van de no-claimregeling geweest. Ik ben blij dat u er achter bent gekomen dat dit inherent onrechtvaardig en onsolidair is. Het is altijd ten nadele van chronische zorggebruikers.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik ben blij dat de heer Rouvoet blij is dat ik nu op het standpunt sta dat de no-claim-regeling afgeschaft moet worden.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik ben ook vreselijk blij. Ik ben blij dat u zo royaal toegeeft dat het kabinet het vier jaar lang bij het verkeerde eind heeft gehad, inclusief zijn eigen fractie. Ik heb vernomen dat u erelid wilt worden van het actiecomité No claim? No way!. Overwogen wordt om dat toe te staan. Maar alle gekheid op een stokje, zou het niet beter zijn als u gewoon erkent dat het een beroep doen op de zorg iets is wat bewaakt wordt door huisartsen, als de poortwachter? Het is toch een ongezond idee om mensen die ziek zijn af te remmen om naar een dokter te gaan of medicijnen te nemen? U zei net dat u voorstander bent van een systeem met remgeld, zoals in België bestaat, maar dat chronisch zieken en gehandicapten daar geen slachtoffer van mogen worden omdat zij er niets aan kunnen doen dat zij in die situatie verkeren. Stel nu dat u iets zou mankeren, zonder dat u chronisch patiënt bent of gehandicapt. Gaat u er dan van uit dat u de zorg eigenlijk niet nodig hebt omdat u gezond bent? Uw fractiegenoot Buijs vond destijds dat het alternatief van het eigen risico een te grote aanslag op de portemonnee van mensen zou zijn. Ik zou zeggen: mijnheer Verhagen, stop er gewoon mee. In de gezondheidszorg tellen dit soort wetmatigheden waar u van uitgaat niet.

De heer **Verhagen** (CDA): Daarom heb ik ook gezegd dat er meer dan twee smaken zijn zoals de heer Rutte suggereerde. Er zijn vier smaken. De eerste is dat er helemaal geen alternatief komt voor de no-claimregeling. Dat betekent dat de kosten uit de premie worden gedekt en that's it. Er kan ook gedacht worden aan een vrijwillig eigen risico of een verplicht eigen risico.

De heer **Marijnissen** (SP): En wat is de vierde?

De heer **Verhagen** (CDA): Dat is het handhaven van de no claim, maar die heb ik afgewezen.

De heer **Marijnissen** (SP): Nee, de vierde was helemaal niets doen.

De heer **Verhagen** (CDA): Daar ben ik mee begonnen, mijnheer Marijnissen.

De heer **Marijnissen** (SP): Houd 'm op één, ook op het congres!

De heer **Verhagen** (CDA): Ik houd 'm vast!

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het lijkt mij overbodig om te zeggen dat ik heel, heel, heel erg blij ben dat het CDA bij zinnen komt over de no claim. Het werd hoog tijd. Ik denk dat wij nog veel discussies kunnen voeren over de vervanging van de no claim door een eigen risico of een eigen bijdrage. Ik heb een vraag over het

komend jaar. Eigenlijk is mij niet duidelijk waarom het CDA tot 2008 wil wachten om de no claim af te schaffen. Op punten waar het CDA niet over de brug durft te komen, zijn er ook alternatieven voorstelbaar. Bijvoorbeeld: je houdt de no claim in stand, maar je zondert chronisch zieken en gehandicapten ervan uit. Daarover is een amendement-Halsema ingediend. Dat lag al klaar en het kan alsnog toegevoegd worden aan de wet. Daar kan het CDA zo mee instemmen. Dat wil ik zo met u indienen.

De heer **Verhagen** (CDA): Wij hebben vorig jaar samen een motie ingediend om de buitengewone uitgaven meer toe te spitsen op de chronisch zieken en de gehandicapten, waardoor zij bijvoorbeeld afgelopen jaar gemiddeld genomen € 500 teruggekregen hebben via de buitengewone-uitgavenregeling. Op die manier is zeker gesteld dat je in Nederland niet meer betaalt aan zorg als je ziek bent dan wanneer je gezond bent. Dat is de basis van het systeem. Ik ken de inhoud van uw amendement niet, maar ik zal er nog naar kijken. Ik herhaal mijn woorden. In een land als Nederland heeft nooit één partij het geheel voor het zeggen; wij zijn altijd aangewezen op coalities. Willen wij dat fatsoenlijk kunnen doen, dan moeten wij ons aan de afspraken in een regeerakkoord houden. Anders shoppen wij de ene keer hier en de andere keer daar en is er geen coalitie mogelijk. Een coalitiepartner moet erop kunnen vertrouwen dat ik mij houd aan het regeerakkoord als ik mijn handtekening eronder heb gezet. Om die reden heb ik gezegd dat ik ervoor zou pleiten dat in het verkiezingsprogramma van het CDA wordt opgenomen dat de no claim wordt afgeschaft. Ik zal mij met alles inzetten om zeker te stellen dat in het regeerakkoord komt te staan dat de no claim per 1 januari 2008 is afgeschaft.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Per 1 januari 2008 is fraai. Ik stel helaas ook vast dat de heer Rutte tot die tijd schijnbaar de baas is. Toch heb ik nog een voorstel voor komend jaar. Wij hebben samen vorig jaar 80 mln. extra voor de chronisch zieken en gehandicapten weten te regelen via de buitengewone uitgaven. Het is niet waar dat dit naar compensatie van de no claim ging. Het ging naar de extra, noodzakelijke uitgaven die chronisch zieken en gehandicapten maken. Als wij willen dat chronisch zieken en gehandicapten vanaf 2007 geen last hebben van de in uw eigen woorden onsolidaire en onrechtvaardige no claim, dan zullen wij een extra compensatie moeten vinden. Ik nodig de heer Verhagen uit om opnieuw een motie van GroenLinks te ondertekenen waarin wij via de buitengewone uitgaven de no claim compenseren voor chronisch zieken en gehandicapten.

De heer **Verhagen** (CDA): Ik wacht af wat het kabinet in reactie op uw voorstel doet. Wij kunnen wel allemaal dingen uit de hoge hoed toveren. Ik weet niet wat het amendement inhoudt en ik weet ook niet wat de consequenties ervan zijn. Ik nodig het kabinet dan ook uit om ons een inzicht te geven in uw voorstellen. Ik teken geen blanco cheques.

Voorzitter. Naast beheersing van de zorgkosten en meer arbeidsparticipatie willen wij blijven werken aan solide financiën. Wij willen ons dus niet te snel rijk rekenen. Het is een knappe prestatie van dit kabinet om deze periode af te sluiten met een overschot, terwijl andere landen nog te maken hebben met grote tekorten. Als wij nu geld opzij leggen voor later, zijn wij solidair met de generatie die na ons komt. Dan is er meer ruimte als de kosten voor AOW en pensioenen oplopen. Wij kiezen er dus niet voor om oudere mensen hun AOW af te pakken of een Bos-belasting voor 65-plussers in te voeren. Wij morrelen ook niet aan de hypotheekrenteaftrek.

Wij vinden wel dat er iets gedaan moet worden aan de woningmarkt, want het wonen is een van de grootste maatschappelijke problemen waarmee wij te maken krijgen. Het woningtekort is wel minder aan het worden, maar er zijn nog heel wat woningen nodig. Dus: bouwen, bouwen, bouwen. Wij moeten werken aan een verdere versoepeling van de regelgeving rond bouw en ruimtelijke ordening. Verder moeten wij woningbouwcorporaties meer ruimte geven om afhankelijk van de regionale woningmarkt huizen te verkopen aan andere beleggers, zoals pensioenfondsen, waardoor deze huizen wel in de huursector blijven maar er tegelijkertijd bij de woningbouwcorporaties meer geld vrijkomt om nieuwe huizen te bouwen. Mensen die het heel lastig hebben, zijn starters. Voor hen zie ik zeer veel kansen als wij de mogelijkheden verruimen om zelf te bouwen. Een andere mogelijkheid is het verstrekken van startersleningen door gemeenten. Stel dat een huis € 125.000 kost en dat de starter maar € 120.000 kan ophoesten. Dan legt de gemeente het verschil bij in de vorm van een renteloze lening. Het is prima dat het kabinet hier op ons initiatief 40 mln. voor uittrekt.

Wat in elk geval geen oplossing voor het woningprobleem is, is het aanpakken van de hypotheekrenteaftrek. Het is heel simpel. Als je niet wilt dat er aan de hypotheekrenteaftrek gemorreld wordt, dan vind je het CDA aan je zijde. Wij moeten er allen aan werken. Als wij de kosten van de zorg in de hand houden en als er degelijk wordt omgegaan met belastinggeld, dan kunnen wij met een gerust hart de toekomst in zonder vertrouwde voorzieningen als AOW of hypotheekrenteaftrek ter discussie te stellen. Juist in een globaliserende wereld moet je niet onnodige onzekerheden creëren. Wij hebben ons eigen verhaal. Het CDA is streng voor wie niet wil, maar ruimhartig voor wie niet kan. Ik vind daarbij passen dat je wanneer je krachtens de WIA volledig en duurzaam arbeidsongeschikt bent, moet kunnen rekenen op een hogere uitkering, namelijk van 75%. Ik zei het al eerder. Daarom wil de CDA-fractie dat de regering al dit najaar daartoe besluit.

Het CDA wil verder met Nederland. Juist nu het beter gaat, kunnen wij er met ons allen voor zorgen dat wij Nederland in een goede conditie doorgeven aan de generatie die na ons komt.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik wil uw mooie afronding niet verstoren, maar ik heb nog een vraagje over de WIA. In uw verkiezingsprogramma schrijft u dat die verhoging van 70% naar 75% ook voor WAO'ers geldt, dus bestaande gevallen, mensen die waarschijnlijk niet worden gekeurd in verband met hun leeftijd. Geldt het inderdaad ook voor hen?

De heer **Verhagen** (CDA): Nee, dat geldt voor de volgende periode. Daarvoor zijn de voorstellen die wij in ons verkiezingsprogramma doen, inclusief de dekking. Wij willen dat er in de volgende periode een uitkeringsverhoging komt, niet alleen voor de WIA'ers, maar ook

voor de volledig arbeidsongeschikten van de WAO, WAZ en Wajong. Wij hebben nu te maken met de afspraak die wij hebben gemaakt aan het begin van deze periode. Die afspraak was dat de volledige en duurzaam arbeidsongeschikten conform de WIA zouden kunnen rekenen op een hogere uitkering (75%), indien de instroom onder de 25.000 kwam en indien de vakbeweging en de werkgevers geen aanvullende cao-afspraken zouden maken waardoor de ziektedoorbetaling boven de 170% kwam. De instroom is fors gedaald en dat men zich bij het merendeel van de cao's die zijn gesloten ruim heeft gehouden aan de belofte. Ik zeg dan: wij moeten niet alleen die hervorming doorgevoerd hebben, maar ook leveren. Dat betekent dat de uitkeringen met terugwerkende kracht tot 1 januari 2006 de uitkeringen moeten worden verhoogd naar 75%.

De heer **Marijnissen** (SP): Dat is duidelijk, maar niks nieuws. Dat wist ik allemaal al. Mijn vraag is waarom u dat laat gelden voor mensen die omdat zij herkeurd zijn onder de WIA, de nieuwe wet, vallen en de mensen die in verband met hun leeftijd niet herkeurd worden, maar wel geheel arbeidsongeschikt zijn, gewoon op 70% laat staan. Gunt u hen dat douceurtje niet ook? Het staat nota bene in uw eigen verkiezingsprogramma!

De heer **Verhagen** (CDA): Wij hebben er voorstellen voor gedaan in ons verkiezingsprogramma. Een groot aantal herkeuringen is nog niet uitgevoerd. Volgend jaar kan op dat punt de evaluatie worden uitgevoerd. Wij zeggen dus: wij willen nu leveren wat wij hebben beloofd. Ik ben ook begonnen met te zeggen dat wij doen wat wij beloofd hebben. Daarbij hoort dat wij de uitkering naar 75% verhogen voor de volledig duurzaam arbeidsongeschikten in het kader van de WIA. Dat heb ik beloofd en dat wil ik aan het einde van deze kabinetsperiode leveren.

De heer **Bos** (PvdA): Weet de heer Verhagen hoeveel mensen baat zullen hebben bij wat hij nu voorstelt?

De heer **Verhagen** (CDA): Al diegenen...

De heer **Bos** (PvdA): Hoeveel zijn het er?

De heer **Verhagen** (CDA): U hebt al die cijfers altijd paraat, hè. Behalve als het over uw eigen plannen gaat.

De heer **Bos** (PvdA): Het zijn er 750 in het eerste halfjaar. Het CDA maakt nu dus een groot sociaal gebaar voor 750 mensen die dan een hogere uitkering krijgen, terwijl het afgelopen jaar 50.000 mensen zijn herkeurd van wie ruim 40.000 als enig resultaat van de herkeuring een lagere uitkering krijgen. Als u echt sociaal wilt zijn, doe dan iets voor die 40.000 mensen en niet alleen voor die 750.

De heer **Verhagen** (CDA): Om te beginnen kloppen de getallen weer niet, want het zijn er 12.000. U kunt het allemaal wel weer kleiner maken, maar ik begrijp dat u de aandacht wilt afleiden om de doodeenvoudige reden dat u vorig jaar hier nog voorstelde om de uitkering voor arbeidsongeschikte mensen op 70% te laten. Die plannen hebt u vorig jaar ingediend. Nu wij zeggen dat iemand die volledig arbeidsongeschikt is recht heeft op een hogere uitkering, wilt u dat weer bagatelliseren, omdat het niet uw eigen plannetje is. Wees blij, dat wij met die voorstellen komen. U was ertegen om volledig arbeidsongeschikte mensen een hogere uitkering te geven. Ik hoop dat u mij nu eens steunt als wij iets willen doen voor mensen die hun inkomenspositie niet meer kunnen verbeteren. Wees blij dat wij met deze voorstellen komen. U was erop tegen om volledig arbeidsongeschikte mensen een hogere uitkering te geven. Ik hoop dat u mij nu eens een keer steunt als wij iets willen doen voor mensen die hun inkomenspositie niet meer kunnen verbeteren!

De heer **Bos** (PvdA): Mijn steun hebt u, ik vind het prachtig dat u dit voorstelt, maar ik vraag u om meer te doen. Je krijgt niet opeens een sociaal gezicht door voor de 750 mensen die deze zes maanden in de IVA zijn ingestroomd iets te doen. Er is een veel grotere groep die met een veel grotere onrechtvaardigheid is geconfronteerd. Er werden mensen hergekeurd die geen enkele kans maakten op de arbeidsmarkt en het enige resultaat voor die mensen is dat zij nog steeds aan de kant staan, maar wel goedkoper. Als u nu echt iets wilt doen, doe dan ook iets voor die mensen en steun ons daar dan in!

De heer **Verhagen** (CDA): Om te beginnen zijn het duizenden mensen. Ik vind het overigens wel verbazingwekkend dat terwijl de heer Bos vond dat die uitkering niet verhoogd hoefde te worden – hij heeft verleden jaar hier gezegd dat het 70% moest blijven – hij het nu waagt om te zeggen: doe nu eens iets voor die andere mensen. Wij doen iets voor die mensen en in ons verkiezingsprogramma nog meer!

Voorzitter. Het CDA wil verder met Nederland, want juist nu het beter gaat, kunnen wij er met zijn allen voor zorgen dat wij Nederland in goede conditie doorgeven aan de generatie die na ons komt. Het CDA wil ook hen respect, welvaart en zekerheid bieden en daarvoor moeten wij met zijn allen blijven werken aan economische groei, aan beheersing van de zorgkosten en aan solide financiën, maar vooral ook aan de sociale samenhang in ons land, zodat wij als mensen met verschillende achtergronden harmonieus samenleven en wij naar elkaar blijven omkijken. Ik zie een land voor mij waarin iedereen meedoet. Daarvoor ligt nu een stevige basis. Nederland staat er beter voor dan vier jaar geleden. De hoop en het vertrouwen is weer voelbaar op straat. Het is loon naar werken. Deze resultaten moeten wij doorzetten, verder doorzetten, want het zou zonde zijn om die in de waagschaal te stellen. Het beleid van het kabinet-Balkenende blijkt goed voor het land. Balkenende mag een degelijk imago hebben, maar hij levert ook degelijk werk af. Hij heeft gedaan wat hij heeft beloofd en hij blijft koersvast. Dankzij het kabinet-Balkenende heeft Nederland weer kansen. Nederland is klaargestoomd voor de uitdagingen van de toekomst. Het huis staat er en nu moeten wij het inderdaad gaan inrichten. Kortom, van een hervormingsagenda naar een maatschappelijke investeringsagenda. Na de structuur nu de kwaliteit verder verbeteren, niet door als overheid ineens weer ongedekte checks af te geven, maar door vertrouwen te geven aan de samenleving. Er is weer perspectief, wij gaan door, wij hebben vertrouwen in de toekomst.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb nog iets van de heer Verhagen te goed en ik vraag mij af waarom hij in alle talen gezwegen heeft over de

bezuiniging van 4 mld. die het CDA op de zorg wil. Hij heeft wel wat over de zorg gezegd, maar die bezuiniging van 4 mld. kan echt niet alleen voortkomen uit verhogen van de efficiency en bestrijding van de bureaucratie. Ik heb hem daar verder niet meer over gehoord. Ik weet ook niet hoe hij met die bezuiniging van 4 mld. dat huis wil gaan inrichten.

De **voorzitter**: Ik sta u toe om hierop te antwoorden, omdat u eerder hebt gezegd dat u er nog op zou terugkomen, maar als er straks vragen komen over allerlei punten waarover u niet hebt gesproken, houdt dat niet in dat de spreektijd wordt verlengd!

De heer **Verhagen** (CDA): Het is aperte onzin dat wij 4 mld. gaan bezuinigen op de zorg. Ook in onze voorstellen komen er 4,5 mld. meer beschikbaar voor de zorg in vergelijking met de huidige situatie. Als je niets doet, dan zal de stijging van de zorgkosten alleen maar toenemen. Wat het wel betekent, is heel simpel. Wij hebben gekeken naar plannen die er liggen, naar voorstellen die gedaan zijn door onder andere Scheepbouwer en Bakker, waardoor in principe miljarden efficiënter besteed kunnen worden. Als dat niet kan of niet kan worden gehonoreerd, dan kan dat maar een ding betekenen, namelijk dat de premies omhoog gaan, want de zorgkosten moeten toch betaald worden uit de premies van de verzekering. Wij willen de mensen juist niet opzadelen met torenhoge premies. Nu de basis is gelegd om efficiënter te kunnen werken, willen wij ervoor zorgen dat het geld dat wij aan zorg besteden ook aan de echte zorg en aan de patiënten ten goede komt. Legt u mij nu nog eens uit hoe het mogelijk is dat in Duitsland en Frankrijk, terwijl daar geen slechte zorg wordt verleend, de medicijnen, de ziekenhuisopnames en iedere andere medische verrichting goedkoper zijn. Dat komt omdat zij ervoor kiezen om het geld aan de patiënt en aan de zorg uit te geven. Legt u mij nu eens uit waarom er van de 100 mensen die in de verpleeghuiszorg werkzaam zijn, maar 55 mensen aan het bed werken. Wij willen dat dat er meer worden.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik had een heel andere vraag gesteld, waarop ik nog geen antwoord heb gehoord. Het is wel knap dat u een bezuiniging van 4 mld. weet om te draaien naar een investering van 4,5 mld. Weet u hoe dat heet? Creatief boekhouden! U doet namelijk het volgende. De zorgkosten stijgen de komende jaren met 8,5 mld. Dat is ongecorrigeerd. Dat komt doordat wij vergrijzen en doordat meer mensen zorg nodig hebben. Van die 8,5 mld. haalt u 4 mld. af, om vervolgens te zeggen dat u 4,5 mld. investeert. Dat betekent dat meer mensen minder geld krijgen voor de zorg. Ik zal het u nog sterker vertellen. Van die 4 mld. die u bezuinigt, kan ongeveer 0,5 mld. worden bereikt via bureaucratiebestrijding. De rest, 3,5 mld., krijgt u niet weg met bureaucratiebestrijding of efficiencybevordering. Dat blijkt ook niet uit de rapporten. Dat is gewoon ingrijpen in de harde zorg. Dat is 10% van de zorgbegroting weghalen. Weet u wat dat inhoudt? Dat is bijna tien ziekenhuizen, meer dan honderd verpleeghuizen en meer dan honderd huisartsen. Hoe gaat u dat doen?

De heer **Verhagen** (CDA): Dit zijn aperte onwaarheden. Indien het Centraal Planbureau zegt dat je die 4 mld. in die efficiencyslag niet kunt halen, wat op basis van die rapporten naar onze mening wel mogelijk is, dan is het dus minder. Dat betekent dat het bedrag dat je kunt besparen door de zorgkosten beheersbaar te houden, lager wordt. Zo simpel is het. Als je niets doet, wordt de zorg niet beter. Dan geven wij 8 mld. meer uit en is er geen man, vrouw of kind beter van geworden. Je moet ervoor zorgen dat het geld dat je aan de zorg uitgeeft, ook aan de zorg en de patiënten ten goede komt. Daarvoor zul je die slag moeten slaan. Als gezegd wordt dat daarmee geen 4 mld. kan worden behaald, wat Bakker en Scheepbouwer overigens wel zeggen, betekent dat de facto dat er dus een minder grote beheersing van de zorgkosten zal plaatsvinden en er dus een hogere premie zal komen. Wij zouden er alles aan moeten doen om de premies voor de ziektekostenverzekering ook in de volgende periode zo laag mogelijk te houden. Dat kan als er efficiënter wordt gewerkt.

De heer **Van Schijndel** (Groep Eerdmans/Van Schijndel): Na al deze financiële beschouwingen over de zorg heb ik toch het gevoel dat bepaalde buitenlandse thema's worden doodgezwegen. Dat is niet goed, want wie zwijgt, stemt toe. Er lopen toetredingsonderhandelingen met Turkije. Turkije erkent Cyprus niet. Turkije vervolgt schrijvers en zelfs Nederlandse kandidaat-politici staan daar bloot aan vervolging, heb ik in de krant gelezen. Vindt u dat Turkije te goeder trouw onderhandelt? Mijn fractie meent van niet. Zij meent dat dit een reden is om de onderhandelingen af te breken.

De heer **Verhagen** (CDA): Het is heel simpel met Turkije. Bij de onderhandelingen is heel nadrukkelijk naar voren gebracht dat er heel wat te bespreken valt op het punt van het respect voor de mensenrechten, de minderheden en de godsdienstvrijheid. Als dat niet verandert, kan er geen sprake zijn van een volwaardig lidmaatschap van Turkije van de Europese Unie. Dat is ook één van de redenen dat de uitkomst van de onderhandelingen met Turkije niet bij voorbaat vaststaat. Er zal een hele slag geslagen moeten worden. Het is terecht dat minister Bot ook in de gesprekken met Turkije steeds aandacht vraagt voor de positie van de minderheden en de christenen. Het is ook terecht dat hij aan de orde stelt dat de strafwetgeving moet veranderen, zodat schrijvers als Pamuk en Elif Schafak niet worden vervolgd vanwege bepaalde dingen die zij hebben gezegd. Dat is wat er op dit moment gebeurt. De discussie over het starten van de toetredingsonderhandelingen is in de Kamer uit-en-te-na behandeld. De CDA-fractie was hierover zeker kritisch, maar wij gaan ermee akkoord. De criteria mensenrechten, minderhedenrechten en vrijheid van godsdienst horen echter centraal te staan in de discussies met Turkije.

De heer **Van Schijndel** (Groep Eerdmans/Van Schijndel): Voorzitter...

De **voorzitter**: Nee, wij gaan niet meer de tijd verlengen door middel van het stellen van vragen over zaken die niet gezegd zijn door de woordvoerders. Zo werkt dat niet.

De heer **Van der Vlies** (SGP): De heer Verhagen is zijn verhaal begonnen met het in 2002 gesloten regeerakkoord. Daarin stonden enkele ethische dilemma's:

abortus, euthanasie, de Winkeltijdenwet, het bordeelverbod en zo nog enkele. Wij zijn allemaal overrompeld door de gebeurtenissen van deze zomer. Wij hebben dus een paar maanden aan werktijd voor het kabinet moeten inleveren. Ik had echter wel gehoopt dat de heer Verhagen er enige treurnis over uit zou spreken dat deze dossiers zijn blijven liggen.

De **voorzitter**: Het spijt mij verschrikkelijk, mijnheer Van der Vlies, maar ik begin er niet aan om nu, na ongeveer drie uur discussie met twee woordvoerders, op deze wijze de spreektijd eindeloos te verlengen met een debat over allerlei onderwerpen die niet door de woordvoerders zelf aan de orde zijn gesteld, wat hun eigen keuze is. Ik sta de heer Verhagen dan ook niet toe om op uw vragen in te gaan. Het geldt ook voor de andere leden die nu bij de interruptiemicrofoons staan: een korte vraag naar aanleiding van wat de heer Verhagen wel heeft gezegd, is toegestaan. Geeft u hem anders in de lunchpauze maar in overweging om bepaalde punten in de tweede termijn aan de orde te stellen.

Het woord is aan mevrouw Van der Laan.

Mevrouw **Van der Laan** (D66): Mijn vraag gaat over energiebesparing, en dan met name over de discussie rond de kernenergie. De fracties van CDA en D66 zijn vaak samen opgetrokken om ervoor te zorgen dat er meer wordt gedaan aan energiebesparing...

De **voorzitter**: Het spijt mij, wij gaan nu echt naar de lunchpauze toe. U begint ook over een onderwerp dat niet aan de orde is geweest. In zijn tweede termijn zal de heer Verhagen misschien iets zeggen over energie.

Mevrouw **Van der Laan** (D66): Dat de CDA-fractie het milieu niet noemt, vind ik een feit dat wij hier even mogen markeren.

De **voorzitter**: Het gaat mij niet om de inhoud, maar om de methode van debatteren. Wij gaan er nu niet allerlei punten bij halen.

Het woord is aan de heer Rouvoet.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): Ik wil graag reageren op een aantal zaken die de heer Verhagen wel heeft gezegd. Sommige daarvan spraken mij wel aan, maar hadden volgens mij niet direct te maken met de Miljoenennota maar meer met het verkiezingsprogramma van het CDA. Leidt wat u hebt gezegd over zorg, kinderbijslag en kinderkorting tot initiatieven van de CDA-fractie in het debat dat wij nu voeren over de Miljoenennota? Zo nee, waarom hebt u deze punten dan in het debat ingebracht?

Ik kom even terug op de zorgkosten. U kwam met een heel ingewikkeld verhaal over de investering van 4,5 mld. Uw tabel is heel eenvoudig en overzichtelijk opgebouwd, volgens het systeem van erbij en eraf. Bij eraf zie ik een bedrag van 4 mld. Ik heb gezocht naar de 8,5 mld. erbij, maar die kon ik niet vinden. Kunt u mij bijlichten?

De heer **Verhagen** (CDA): Wij gaan uit van het basispad. Dat geldt voor iedere partij. In de lasten, dus in het bedrag dat eraf gaat, is ook de hoogte van de premie voor de ziektekostenverzekering begrepen. Als wij niet 4 mld. minder stijging van de zorgkosten kunnen realiseren, betekent dit de facto dat de premie omhoog gaat. Zo simpel is het.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): Mijn vraag is nog simpeler...

De heer **Verhagen** (CDA): Ja, maar laat u mij nu ook eens een keer mijn verhaal afmaken!

De **voorzitter**: Daar zijn wij anders al geruime tijd mee bezig!

De heer **Verhagen** (CDA): Ik krijg zes vragen, daarvan beantwoord ik er één en dan krijg ik de volgende vraag al weer. Zo kunnen wij door blijven gaan.

U doelt op de kinderbijslag. Die gaat in de voorstellen van het kabinet omhoog. De kinderopvangtoeslag gaat eveneens omhoog. Ik heb aangegeven dat je daar ook in de volgende periode een slag mee moet maken. Het mooie van dit kabinet is namelijk dat het de trend heeft omgebogen die is ingezet onder de Paarse kabinetten, die fors bezuinigd hebben op de kinderbijslag. Nu is er weer aandacht voor het gezin en voor de ondersteuning van gezinnen via de kinderbijslag en de kindertoeslag.

De heer **Rouvoet** (ChristenUnie): Op het punt van de kinderbijslag komt u dus niet met aanvullende initiatieven. U hebt er weliswaar een heel verhaal over, dat ik steun, maar dat is alleen voor de campagne en daarna, en niet voor de Miljoenennota waar het hier vandaag over gaat. Conclusie 1 is dus dat er geen voorstel te verwachten is van het CDA om daar iets bij te plussen. Dat is jammer. Wij zullen die voorstellen nog wel doen. Conclusie 2 betreft de tabel die u had. Er gaat 4 mld. af en er komt geen 8,5 mld. bij. Dan komt u dus nooit met 4,5 mld. in de plus.

De heer **Verhagen** (CDA): Jazeker. Voorzitter...

De **voorzitter**: Nee, het waren geen vragen. Het waren conclusies die voor rekening van de heer Rouvoet zijn.

De heer **Verhagen** (CDA): En die niet kloppen.

De **voorzitter**: Oké. Dat hebt u dan gezegd.

Mevrouw **Van Oudenallen** (Groep Van Oudenallen): U hebt het gehad over bezuinigingen. Bedoelde u daarmee ook bezuinigingen op ambtenaren?

De heer **Verhagen** (CDA): Ja. Het kabinet heeft in de afgelopen jaren al een forse slag gemaakt om ervoor te zorgen dat er geen overbodige bureaucratie meer is, dat er meer naar uitvoering gaat in plaats van naar beleid. Er is dus een forse reorganisatie geweest. Ook in de komende periode kun je daarmee doorgaan. Wij doen bijvoorbeeld het voorstel om maar een deel van de vacatures op te vullen die ontstaan, zodat je ook in de komende periode geen groei van overbodige bureaucratie krijgt.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 13.45 uur tot 14.30 uur geschorst.